

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

NÁPISY NA HROBECH VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Eliška Kozlíková

Učitelství pro SŠ, obor Čj-Ps

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Nováková, Ph.D.

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně pouze s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne 14. června 2013

.....

Obsah

Úvod	3
1 Hroby významných osobností Plzeňského kraje	6
1.1 Významné osobnosti v jednotlivých okresech	6
1.1.1 Okres Plzeň	6
1.1.2 Okres Klatovy	9
1.1.3 Okres Domažlice	13
1.1.4 Okres Rokycany	14
1.2 Duchovenstvo jako osobnosti významné	15
2 Dějiny pohřbívání a vývoj sepulkrálních staveb jako nositelů nápisů	17
2.1 Historie pohřbívání	17
2.1.1 Starověk	18
2.1.2 Středověk	20
2.1.3 Novověk	23
2.2 Sepulkrální stavby	26
3 Nápis na hrobech	29
3.1 Epitaf	29
3.2 Náhrobní nápisy a jejich vývoj	31
4 Slohotvorní činitelé a stylistické aspekty výstavby náhrobního nápisu	36
4.1 Slohotvorní činitelé	36
4.1.1 Slohotvorní činitelé objektivní	37
4.1.2 Slohotvorní činitelé subjektivní	41
4.2 Slohové postupy a útvary	42
4.3 Členění textu	43
4.3.1 Členění horizontální	43
4.3.2 Členění vertikální	45
5 Jazykové prostředky náhrobních textů	47
5.1 Analýza jazykových prostředků ve složce informační	47
5.1.1 Prostředky hláskové	48
5.1.2 Prostředky morfologické a syntagmatické	49
5.1.3 Prostředky slohotvorné	50

5.1.4 Prostředky lexikální.....	52
5.1.5 Prostředky syntaktické	54
5.2 Analýza jazykových prostředků přídavných uměleckých textů	56
5.2.1 Ustálená náboženská spojení a biblické citace	56
5.2.2 Básnické texty a ostatní připojené projevy	57
6 Charakteristika náhrobního nápisu jako ustálené formy komunikátu	59
6.1 Typologie náhrobních nápisů	60
6.2 Styl náhrobních nápisů	62
6.2.1 Klasifikace vybraných funkčních stylů	62
6.2.2 Charakteristika stylu náhrobních nápisů	64
7 Možnosti využití náhrobního nápisu jako tematického učiva	66
7.1 Náhrobní nápis jako samostatné učivo v hodinách českého jazyka	67
7.2 Náhrobní nápis jako mezipředmětové učivo	68
Závěr	71
Das Resümee.....	73
Seznam použitých zdrojů	74
Seznam příloh	77
Příloha č. 1	78
Příloha č. 2	111
Příloha č. 3	112
Příloha č. 4	113
Příloha č. 5	114
Příloha č. 6	115
Příloha č. 7	116
Příloha č. 8	117
Příloha č. 9	118
Příloha č. 10	119
Příloha č. 11	120

Úvod

Náhrobní nápis je jedním ze způsobů, jak zachovat vzpomínku na zesnulého člověka; jeho prostřednictvím lze vyjádřit úctu, žal, naději a další pocity, které mohou být v projevu zachyceny. Mnoho lze vyjádřit i celkovým stylistickým ztvárněním daného komunikátu a právě takové hledisko bude předmětem zájmu této diplomové práce. Jejím cílem je komplexní analýza a klasifikace náhrobních textů z hlediska lingvistického a snaha o souhrnnou charakteristiku jejich stylu.

Pro účely naší práce bylo nutno provést sběr výzkumného materiálu, tzn. nápisy na hrobech významných osobností. Předpokládali jsme, že nápisy těchto osobností budou mít specifickou podobu a budou udávat více informací, neboť mají vypovídat o jedincích, kteří se pro společnost něčím zasloužili. Daný výzkumný materiál byl následně zúžen na osobnosti měst a obcí Plzeňského kraje, výjimku tvoří náhrobek A. Swetlika, který je umístěn v Chebu, a dále náhrobky malíře A. Lhoty, spisovatelů V. Č. Bendla Stránického, J. Hůlky, A. Hůlky, geologa a spisovatele J. V. Želízka a astronoma J. Svobody; tyto se nacházejí na hřbitově ve Volyni. Sběr materiálu byl realizován osobními návštěvami hřbitovů; konkrétní náhrobky byly fotograficky zaznamenány a posléze přepsány tak, aby přepis co nejvíce odpovídal originálu (i co do grafické podoby).

Přepisy náhrobních nápisů (připojené jako příloha) jsou jednotlivě očíslovány, čehož se využívá při uvádění ilustrujících příkladů. Příklady z nápisů, dokládající teoretická tvrzení textu diplomové práce, jsou uvedeny v závorce kurzívním písmem i s číslem přepisu, ze kterého příklad pochází; lomítka značí to, jak jsou nápisy rozděleny do řádků. K písemnému zpracování náhrobních nápisů je také nutno uvést, že pokud neuplynula u vybraných osobností doba alespoň třiceti let od jejich úmrtí, jsou v přepisech jejich nápisů na hrobech, s ohledem na pozůstalé, zachovány pouze iniciály a zbytek jména je nahrazen tečkami. Nebylo by totiž zcela reálné dohledat pozůstalé kvůli svolení pro využití přesného znění projevů v diplomové práci, proto je alespoň stanoven tento časový odstup – přesahující jednu generaci.

Diplomová práce je členěna do několika tematických oblastí, všechny se však týkají záměru práce nebo se vzájemně podmiňují. V samém počátku práce jsou stručně charakterizovány osobnosti, jejichž náhrobních nápisů je pro účel práce využito. Kapitola představuje význačné osobnosti daného kraje, jejichž profil se může promítat do

komplexní výstavby náhrobního nápisu. Při zpracovávání této části bylo nutno vyhledávat a využívat rozličné zdroje informací, což záleželo zejména na profesi konkrétní osobnosti.

Následující oddíl je věnován historii pohřbívání, náhrobků i nápisů, a to z důvodu, že dějinný vývoj výrazně ovlivnil i současný stav. V průběhu dějin totiž docházelo k takovým změnám v oblasti pohřbívání, jež výrazně zasáhly i do užívání určitých typů náhrobků, a v důsledku toho byly rovněž formovány požadavky pro náhrobní nápisy, i když v současnosti je této oblasti poskytována poměrně velká volnost. Vycházeli jsme zvláště z prvního i druhého dílu publikace Dějiny smrti, která, i přes svou nepřehlednost a neprovázanost uváděných informací, poskytovala nejširší přehled o dané problematice. To samozřejmě nebylo dostačující; nemalá část použité literatury je věnována tématu smrti a všemu s ní spojenému.

Další část práce je pro náš záměr klíčová. Konkrétně se totiž zabývá náhrobním nápisem jako samostatným ustáleným útvarem, nebo lze říci ustálenou formou komunikátu. Sebrané náhrobní nápisy, respektive jejich přepisy, jsme podrobili kompletní stylistické analýze; sledovali jsme jednotlivé slohotvorné činitele, byly zjištěny aspekty, které se podílejí na výstavbě textu, analyzovány jazykové prostředky projevů. Pro tyto účely byly náhrobní texty rozděleny na dvě části (složky). První část zahrnuje výčet údajů o zesnulém (jméno, kariérní a životopisné údaje); v práci je označována jako složka informační. Druhou složku reprezentují přídatné básnické texty, citace a jiné umělecké projevy. Po rozboru nápisů následuje zhodnocení a komplexní charakteristiky daného druhu komunikátu. Analýza sebraného materiálu v podobě přepisů náhrobních nápisů se opírá o odbornou literaturu zabývající se stylistikou i o publikace obecnějšího rázu, které se věnují jednotlivým oblastem českého jazyka (aby byly veškeré jevy v nápisech adekvátně podloženy).

Poslední kapitola diplomové práce je věnována aplikaci problematiky nápisů na hrobech do školní výuky. Ve srovnání se stávajícím konceptem slohové výchovy se budeme snažit vysvětlit náhrobní nápisy jako specifickou součást učiva, uvést veškeré možnosti, které by toto téma poskytovalo, a dále navrhnout konkrétní možnosti jeho využití ve vyučování tak, aby v co největší možné míře rozvíjelo žákovy kompetence, a tudíž i jeho osobnost. V této části se budeme opírat zejména o Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, chceme, aby zpracování odpovídalo zásadám vzdělávání stanoveným tímto kurikulárním dokumentem.

Pojetí diplomové práce vyžaduje i umožňuje využití velkého množství příloh. Nejpodstatnější jsou zejména přepisy náhrobních textů, které tvoří poměrně rozsáhlou část.

Co se týče ostatních příloh, jsou uváděny zejména fotografie konkrétních náhrobků, dokládající určitou skutečnost vyslovenou v textu práce (která je tak jejich prostřednictvím ilustrována). Všechny přílohy plní v práci svůj účel a na příslušném místě je na ně odkazováno pomocí poznámkového aparátu.

Závěr práce obsahuje shrnutí nejzávažnějších poznatků, avšak jen ve stručnosti, neboť sumarizaci získaných poznatků o náhrobním nápisu jako ustálené formě komunikátu je věnována samostatná kapitola. V závěru budou tedy uvedeny konkrétní výsledky práce a jejich zobecnění.

1 Hroby významných osobností Plzeňského kraje

V literatuře, prospektech nebo na informačních internetových portálech se lze téměř vždy setkat s výčtem významných osobností, kterými se daný kraj pyšní. Dočteme se tak o významných rodácích, obyvatelích, studentech nebo o těch, kteří v oblasti pouze krátce pobývali. Obce a města Plzeňského kraje uvádějí nespočet těchto význačných jedinců, majících s jejich historií alespoň něco málo společného. Většina veřejně prezentovaných osob se tedy v kraji narodila nebo působila, ale jejich hrob je často ve zcela jiné oblasti. Tato práce je však zaměřena právě na ty osobnosti, pro něž jsou daná města a obce také místem jejich posledního odpočinku, respektive sleduje náhrobní nápisy těchto osobností.¹

Jako samostatná podkapitola bude uvedena skupina osobností duchovních, jež společností většinou nejsou chápáni jako významní ve smyslu slavní, avšak pro mnohé členy populace jsou ceněni jako osoby důstojné a vzdělané. Zvláště v menších obcích, kde je religiozita stále vyšší než ve velkých městech, jsou tito církevní hodnostáři jako poskytovatelé duchovní útěchy a v dřívějších dobách také jako téměř jediní šířitelé vzdělanosti nepostradatelní, podle čehož jsou i považováni.

1.1 Významné osobnosti v jednotlivých okresech

Plzeňský kraj si jako místo věčného spánku zvolilo mnoho osobností, pro něž mohla být daná města a obce tohoto kraje rodištěm, působištěm či jinak citově spjatým místem, a takové jedince lze bezesporu nalézt v každém okrese.

1.1.1 Okres Plzeň

Okres Plzeň-město nabízí řadu hrobů významných osobností, Ústřední hřbitov má tato místa ošetřena značenými čestnými hroby, jejichž seznam včetně umístění je veřejně přístupný.² Místo posledního odpočinku má v Plzni strakonický rodák, loutkář, výtvarník, ilustrátor, scénárista a zakladatel studia Bratři v triku Jiří Trnka, blízký spolupracovník

¹ Viz příloha č. 1.

² Zpřístupněno na www stránkách: <http://hrbitov.plzen.eu/ustredni-hrbitov/>.

Josefa Skupy (pro jehož divadlo navrhoval a vytvářel kulisy) a držitel několika významných českých i světových ocenění za tvorbu animovaných filmů. K čestným hrobům města Plzně patří i hrob národního umělce, autora nezapomenutelné dvojice loutek Spejbla a Hurvínka, držitele Československé ceny míru, režiséra, grafika, ilustrátora, malíře a pedagoga Josefa Skupy. Z loutkářů jsou zde ještě pohřbeni další Skupovi spolupracovníci, a to Augustin Nosek, který pro divadlo vytvořil přes 650 loutek, mimo jiné také postavičky Hurvínka, Žeryka a Máníčky, a Ludvík Novák, vodič Spejbla. Jako město kultury přináší Plzeň další umělce zde pohřbené. Jsou jimi významní plzeňští akademičtí malíři František Václav Eisenreich a Jindřich Janus. Dále také Augustin Němejc, autor opony v divadle J. K. Tyla. Odpočívá zde akademický sochař Vojtěch Šíp, mimo jiné autor pomníku J. K. Tyla, architekt a stavitel Rudolf Štech, jehož nejvýznamnějším stavitelským počinem byla stavba nové synagogy, ve které později ukončil svůj život oběšením. Čestný hrob také přináležel členu činohry Národního divadla v Brně Antonínu Betkovi, herci Adolfu Kreuzmannovi a hudebnímu skladateli Stanislavu Sudovi, autorovi mnoha známých oper. Z osobností spisovatelských, na které je Plzeňský kraj velmi bohatý, jsou v Plzni pohřbeni: autor šumavských próz Karel Klostermann, součástí jehož hrobu je i kamenná kniha s tituly jeho nejznámějších děl; básník, pedagog a překladatel František Alois Hora, často publikující pod pseudonymem Horymír Vinařovský; pak advokát, ředitel knihovny, archivář, redaktor a spisovatel JUDr. Karel Fleissig, který svá díla lokalizoval převážně do Plzeňského kraje; literární historik období národního obrození a realistické literatury konce 19. století Václav Jílek; zakladatel Plzeňských novin a přítel Jana Nerudy František Schwarz; dále redaktor, překladatel, správce Knihovny města Plzně, ale také režisér, herec a dramaturg Pavel Nebeský, PhDr. Jana Janusová, básník Vilda David a rovněž autor Zlaté knihy plzeňských pověstí, redaktor a historik Jaroslav Schiebl. Mnozí z výše uvedených spisovatelů působili i jako pedagogové a vzhledem k univerzitní povaze města byly čestné hroby přiznány dalším osobnostem působícím ve školství. Mezi tyto lze řadit pedagoga a politika PhDr. Františka Lukavského, univerzitního profesora a archeologa PhDr. Jindřicha Čadíka, ředitele měšťanské školy Bohdana Tyšlera i primátora města a později vysokoškolského učitele Ing. Stanislava Loukotu. Pochován je zde národopisec Ladislav Lábek, který otevřel Národopisné muzeum Plzeňska i archeolog, kreslící, fotograf a tajemník Městského historického muzea v Plzni František Xaver Franc, na jehož počest je pojmenována naučná stezka ve Štáhlavském polesí. Nelze opomenout ani PhDr. Jiljího Jahna, jenž sice není uveden v seznamu čestných hrobů, ale přesto se jednalo o významnou osobnost v oblasti

školství a filozofie. Dalšími významnými jedinci pohřbenými na Ústředním hřbitově jsou Josef Šídlo, František Noha, generál Karel Paleček, generál Heliodor Píka, fyzik Jaroslav Šafránek, vědec Ing. dr. Jiří Lammeraner, DrSc., MUDr. Jan Zoul a představitelé města, kterými byli starosta Luděk Pik a purkmistr JUDr. Václav Peták, mimo jiné nositel mnoha vyznamenání, například rytířského kříže železné koruny III. třídy aj. Vliv na rozvoj města měl také Adolf Pytlík, zakladatel plzeňských sadů, a mecenáš Augustin Fodermayer, který v Plzni nechal zřídit Chorobinec císaře krále Františka Josefa I. (později přejmenovaný na Chorobinec A. Fodermayera).

Hroby dalších významných osobností města Plzně se nacházejí na Mikulášském hřbitově. Těmi ústředními jsou zakladatel Škodových závodů Emil Škoda a prozaik, dramatik a novinář Josef Kajetán Tyl, autor slov české hymny, která jsou dokonce zvěčněna na jeho náhrobku. Na Tylově náhrobní desce je dále umístěn náhrobek Filipa Zöllnera, ředitele divadelní společnosti, a vedle Tylova monumentu pak stojí malý symbolický pomník autora hudby k české hymně Františka Škroupy, jehož skutečný hrob je v Rotterdamu, kde zemřel. K dalším osobnostem majícím hrob na tomto hřbitově patří Bernard Guldener, lyrický básník a dramatik, jenž je mimo jiné autorem libreta k opeře Antonína Dvořáka *Král a uhlíř*; vydavatel, knihtiskař, spisovatel, notář a rytíř řádu Františka Josefa Ignác Schiebl a také skladatel Hynek Palla, ředitel Hlaholu, autor mnoha známých skladeb a hudebních slovníků. Dále plzeňský purkmistr František Pecháček, odborový a politický činitel Petr Wölfel, šéfredaktor časopisu *Nová doba*, nebo vlastenecký spisovatel Josef Vojtěch Sedláček, který byl rovněž autorem učebnic z oblasti přírodních věd a zabýval se i regionální historií.

V okrese Plzeň-jih je poměrně mnoho významných osobností pohřbeno ve městě Blovice. Hrob zde mají akademičtí malíři Josef Matějka a Jaroslav Šafařík-Šafara, jehož malbami je vyzdoben interiér chrámu sv. Bartoloměje. Z umělců je zde pochován také akademický sochař Václav Žalud, autor busty Vladislava Vančury ve Smetanově divadle v Praze aj. Z osobností spisovatelských zde našli místo posledního odpočinku obrozenecký básník a překladatel František Jaroslav Vacek Kamenický, zaměřující se zejména na historickou tematiku, která byla rovněž motivem jeho cyklů znělek i ohlasů lidových písní, z nejnámějších lze jmenovat téměř znárodněnou píseň *U panského dvora*; spisovatel a zakladatel městského muzea František Raušar i básník a prozaik Vojtěch Mikuláš Vejskrab, autor lyrických veršů, humorných epigramů a menších próz. Pod jeho vlastním jménem by však nebylo možno hrob nalézt, neboť náhrobek je označen jeho autorským pseudonymem M. V. Bělohrobský. V Blovicích je také pohřben ředitel měšťanské školy

Kašpar Kursy, otec známého místního rodáka Jaroslava Kursy, autora československé vlajky.

Z Přeštic, tedy dalšího města plzeňského jižního okresu, pochází osobnost české kultury i vědy – Josef Hlávka, mecenáš, zakladatel a první prezident České akademie věd a umění. Kromě toho byl Hlávka rovněž významným a schopným architektem a stavebním radou, za což byl oceněn několika řády a vyznamenáními.

Hrob další významné osobnosti lze najít také ve městě Nepomuk, odpočívá zde ředitel školy, prozaik a publicista Jaroslav František Urban, jenž se jako spisovatel orientoval na výchovné prózy a jiné publikace pro mládež, rovněž sestavoval čítanky a je autorem mnoha průvodců po severních a západních Čechách.

1.1.2 Okres Klatovy

I hřbitovy měst v klatovském okresu jsou místy, kde je pochováno mnoho osobností, stejně je tomu i v menších obcích. Lze jmenovat Předslav, tam je pochován právník a hudební skladatel Leopold Eugen Měchura, jenž komponoval komorní, orchestrální, chrámové i klavírní skladby a mnoho dalších písní a kantátů. Pro zajímavost lze uvést, že jeho švagrem byl František Palacký. Měchurův hrob se původně nacházel u předslavského kostela, později byl přemístěn na hřbitov, na jehož zdi je velký nápis Měchura, náhrobní deska je však velice zanedbaná a text na ní prakticky nečitelný.

V obci Poleň se nachází rodinný hrob Josefa Franty Šumavského, filologa, slovníkáře, spisovatele a spolupracovníka K. J. Erbena, jemuž asistoval při sběru lidové slovesnosti na Klatovsku. Franta Šumavský byl dále redaktorem a pedagogem, přičemž právě v rámci učitelských a redakčních aktivit se věnoval i své beletristické činnosti, zejména literatuře pro mládež a psaní básní. V Poleni je pohřben i zemský inspektor, pedagog a těsnopisec Josef Krondl. Z jeho pokusu o novou koncepci těsnopisné soustavy vznikla po čase česká těsnopisná soustava Herout-Mikulíková, která byla později zavedena do českých škol a její modifikace přejaty i jinými státy.

Hrob významné osobnosti zvučného jména se nachází v Chudenicích. Jedná se o Jaroslava Kvapila, jenž je známý jako básník a autor libreta k Dvořákově Rusalce, jeho profesní zaměření je však mnohem rozsáhlejší. Kromě poezie a psaní operních libret se totiž věnoval i činnosti překladatelské, kritické i publicistické, byl autorem divadelních her, a dokonce se stal vedoucím činohry Národního divadla. Z kulturních osobností

spisovatelských jsou v Chudenicích dále pochováni kněz Josef Souhrada, jehož osobou se inspiroval Jaroslav Kvapil pro jednu ze svých literárních postav ve hře Oblaka; zakladatel místního muzea Adolf Roubal a také významný vojenský důstojník major Vladimír Josef Roubal, blízký přítel T. G. Masaryka. Jeho spisovatelská činnost byla zejména publicistického zaměření, mapující tematiku jemu blízkou, takže k jeho dílům patří brožury a knihy Chudenice, Vojáci, vojáci nebo Osudy 20. transportu aj. Během své vojenské kariéry procestoval autor mnoho zemí, což se stalo inspirací pro báseň umístěnou na jeho náhrobku, kde nechybí ani kamenná podobizna jeho tváře.

Do klatovského okresu patří i obec Nezamyslice, kde se nachází hrobka šlechtického rodu Lamberků. Ta je ale bohužel téměř po celý rok uzavřená, zpřístupňuje se pouze v době konání místní poutě. Přesto lze ale v této obci nalézt hrob poměrně významné osobnosti, kterou je kapitán Ludvík Král, jenž se jako letec britského královského letectva a radiotelegrafista-palubní střelec účastnil bojů druhé světové války. Za svou úspěšnost v těchto válečných aktivitách byl také zaslouženě odměněn; několikrát získal Československý válečný kříž, jednou Československou medaili za chrabrost, Československou medaili za zásluhy I. stupně a několik různých ocenění mu bylo uděleno i Velkou Británií, například War medal či Air Crew Europe Star.

V Horažďovicích je možno zhlédnout hrob významného filologa Karla Skály, někdy používajícího příjmení Rocher. Na náhrobku je použit kompromis mezi těmito dvěma variantami, takže nese jméno Karel Skála-Rocher. Skála jako jazykovědec sice neopomíjel mateřštinu, plně se však zaměřoval především na filologii románskou, proslul také jako didaktik cizích jazyků, jeho učebnice románských jazyků jsou jedinečně opřeny o latinu jako výchozí jazyk.

Poblíž města Sušice se nachází menší obec Hrádek u Sušice, kde je hrob českého spisovatele Vojtěcha Hlinky, v literárním světě známého pod jménem František Pravda. Jako autor menších próz se zaměřoval na tematiku křesťanskou a výchovnou, dějově zasazenou do vesnického a maloměstského prostředí v době 1. poloviny 19. století. Byl také jeden z prvních autorů, kteří se věnovali beletrii a divadelním hrám určeným výlučně mládeži. Obě oblasti jeho zájmu byly podloženy zkušenostmi z jeho povolání, neboť Hlinka byl vysvěceným knězem a také působil jako vychovatel u barona K. Th. Sturmfelda.

V Sušici jsou významnými hrobovými místy ta, která patří zasloužilým a uznávaným městským purkmistrům Jiřímu Karlovi a Františku Firbasovi, jenž byl rovněž uznávaným lékárníkem tohoto okresu a proslulým českým pomologem. Osobností

světového významu, která je na místním hřbitově pochována, je doktor Matyáš Lerch, profesor na švýcarské univerzitě ve Fribourgu a později profesor matematiky na univerzitě v Brně. Za svůj život publikoval přes sto vědeckých prací, za jednu z nich mu byla dokonce udělena Velká cena Pařížské akademie.

Hrob německého spisovatele Christiana Heinricha Spiesse lze najít v obci Bezděkov. Tento autor dobrodružných rytířských románů pobýval na zdejším zámku u hraběte Künigla, zakladatele lóže svobodných zednářů v Klatovech. Před pobytem v tomto kraji působil Spiess v Praze jako člen divadla v Kotcích, pro které také psal hry. Svou spisovatelskou činnost ale nejvíce rozvinul právě v Bezděkově, kde vznikl největší počet jeho děl. Spiessova tvorba se často zakládala na strašidelné tematice, což dokazují například prózy Mužíček Petr, Životopis sebevrahů aj., a lze ho proto pokládat za jednoho z průkopníků hororové literatury u nás. Z divadelních her lze pro příklad uvést jeho nejznámější drama Klára z Vysokého dubu.

I samotné okresní město Klatovy skýtá místo posledního odpočinku mnoha osobnostem s určitým významem nejen ve světě kultury, ale i v dalších rozmanitých oblastech. Jedná se zejména o lékaře Karla Pawlíka, celosvětově uznávaného gynekologa a porodníka. Je považován za zakladatele gynekologické urologie, neboť r. 1889 provedl jako první na světě exstirpaci močového měchýře. Během své kariéry zaváděl Pawlík i další nové operační postupy a metody, z nichž mnoho nese jeho jméno, jako například diagnostická metoda palpance obsahu děložní dutiny, tzv. Pawlíkův hmat, kterému se učí studenti medicíny po celém světě. Pawlík byl oceněn třetí třídou záslužného Řádu Františka Josefa,³ významnějším však byl Řád železné koruny, jehož byl Pawlík rovněž nositelem. Tento záslužný řád založený v roce 1816 císařem Františkem I. byl pokračovatelem stejnojmenného řádu Napoleona Bonaparte, avšak roku 1918 zanikl. Z dalších osobností pochovaných v Klatovech lze uvést filologa, literárního historika, překladatele a publicistu Otokara Vočadla i jeho otce Viléma Vočadla, rovněž filologa, který ovládal přes dvacet jazyků. Otokar Vočadlo proslul zejména jako anglista a spoluzakladatel moderní české anglistiky a amerikanistiky, výrazně přispěl k poznání anglické a americké literatury u nás a naopak literatury české v anglosaském světě, zasloužil se o rozvoj studia česko-anglických literárních vztahů a udržování vzájemných kulturních styků. Na místním hřbitově má dále hrob rokycanský rodák profesor František Buriánek, literární historik a kritik, jenž studoval klatovské gymnázium a pozdější prací

³ Řád Františka Josefa blíže popsán na s. 16.

Literární historie Klatovska získal jeden ze svých akademických titulů. Ve svých pracích o literatuře se zabývá především obdobím 20. století, ale sepsal i mnoho monografií a článků věnovaných jednotlivým autorům; je autorem mnoha dalších publikací rozličného literárněvědného a historického zaměření, i vysokoškolských skript o dějinách literatury. Zaměřoval se i na literaturu regionální, takže vznikly spisy jako výše zmíněná Literární historie Klatovska, Literární tradice Klatov či útlá knížka Literární Klatovy. Buriánek za svého života pracoval jako knihovník v Úřadu předsednictva vlády a v Kanceláři prezidenta republiky, kde se posléze stal vedoucím kulturního odboru. Později také působil jako profesor nové české literatury a vedoucí katedry české a slovenské literatury na Karlově univerzitě. Dále jsou zde pochováni významní obyvatelé rozvíjející místní kulturní život, příležitostní spisovatelé doktor Emanuel Taftl, učitel náboženství Emanuel Taftl, Cyril M. Höschl, ředitel gymnázia Karel Peters, profesor Lev František Saska a Jan Švejda, či profesor a ředitel Zemské vyšší zemědělské školy František Švec. Všichni tito se svou tvorbou podíleli na rozvoji literární tradice města i okolí. Většina textů vycházela v redakci zdejšího tiskaře Maxe Čermáka, jenž byl i vydavatelem prvního českého listu, týdeníku Šumavan, který začal vycházet roku 1868 a do něhož přispívali i právě uvedené osobnosti. PhDr. Emanuel Taftl přispěl k poznání období 60. a 70. let 19. století na Klatovsku svými paměťmi, jejichž rukopis je nyní uložen v místním muzeu; katecheta Emanuel Taftl byl také příležitostným básníkem, z jeho tvorby lze uvést sbírku Od srdce k srdcím. Stránky časopisů zaplňovaly literární práce profesora Lva Františka Sasky, který žil v povědomí lidí i jako překladatel Platóna. Spisovatelskou činnost vyvíjel i přírodovědný a zemědělský odborník František Švec, jenž byl redaktorem prvního dílu Vlastivědy Klatovska a z jehož samostatných publikací je možno zmínit Obrázky ze starých klatovských škol či nepříliš podařený pokus o zveršování díla Přehledné dějiny města Klatov. Karel Peters zde zastával funkci ředitele gymnázia a starosty města. Současně působil i jako městský kronikář, z jeho zájmu o zdejší historii vyšlo dílo Dějiny jezuitské koleje v Klatovech. Z dalších uznávaných starostů tohoto města je možno zmínit Aloise Maška a Karla Hostaše, doktora práv, historika, archeologa a zakladatele zdejšího městského muzea. V Klatovech se nacházejí i hroby hudebního skladatele a sbormistra Jana Janáka, autora statí Hudební život v Klatovech, dále rodinný hrob hudebního skladatele, varhaníka a hudebního pedagoga Josefa Kličky a jeho syna Josefa Kličky, rovněž hudebního skladatele, pedagoga a armádního kapelníka. Josef Klička starší za svého života zastával po Fibichovi funkci druhého kapelníka Prozatímního divadla, kde se dokonce setkal s Bedřichem Smetanou, od r. 1910 byl prvním inspektorem hudebních škol.

Pohřbeni jsou na tomto hřbitově i akademičtí malíři Josef a Jan Tomášek. Josef Tomášek se věnoval zejména ilustrátorství pohádek a knih pro děti a zajímal se i o podkarpatský umělecký průmysl, Jan Tomášek pracoval jako restaurátor a malíř obrazů i fresek v Praze.

1.1.3 Okres Domažlice

V domažlickém okrese lze nalézt hroby významných osobností v obci Kdyně, kde je pochována literární historička a folkloristka Hana Štěpánková, dále v Loučimi, Trhanově, Klenčí pod Čerchovem a samozřejmě i v samotném okresním městě, tedy v Domažlicích. V Loučimi se nacházejí hroby českých básníků Rudolfa Mayera, přírodního a intimního lyrika, člena skupiny kolem almanachu Máj, a Augustina Kaplického, velkého Mayerova ctitele, publikujícího pod básnickým jménem Jaromír Chod. Náhrobek Rudolfa Mayera nese některé sloky jeho básně z lyrického cyklu Písně v bouři.

V obci Trhanov je pohřben lékař a spisovatel Josef Thomayer, jenž beletristicky zpracovával odborná témata, přispíval do mnoha časopisů, byl i spoluzakladatelem některých odborných periodik a blízkým přítelem Jaroslava Vrchlického. Příslušný náhrobek bohužel nelze snadno určit, neboť je Thomayer uložen v rodinném hrobě označeným jako rodina Thomayerova a těch je na místním hřbitově několik. Za účelem nalezení hrobu byla kontaktována příslušná matrika, ta však neposkytla žádnou odpověď.

V Domažlicích je pohřben akademický malíř František Michl, grafik a krajinář, jenž se ve své tvorbě nechával inspirovat při mnohých studijních cestách do ciziny. Jeho výtvarná díla jsou uložena například v klatovském muzeu (dílo Chodský statek), v městském muzeu v Bratislavě (obraz Trenčanský hrad), ale samozřejmě i jinde. Michl rovněž pracoval jako ilustrátor, přičemž takto doprovázel mnohé knihy Bezručovy, Klášterského, Rosůlkovy aj. Dále se zde nachází hrob místního faráře a spisovatele Hippolyta Randy, jenž knižně zpracoval historii Chodů pod názvem Chodové a jich osudy: historické pojednání pro náš bodrý lid v Pošumavsku; profesora romanistiky a autora drobných próz Vladimíra Šedivého a dále hrob starosty domažlického okresu Antonína Steidla, osobního lékaře prince Evžena Oldenburského a držitele mnoha řádů.

Klenčí pod Čerchovem je spojováno zejména s osobností spisovatele Jindřicha Šimona Baara, místního rodáka a kněze, který zde našel i místo posledního odpočinku. Baar byl nejen knězem, ale i prozaikem, básníkem, sběratelem folklóru, autorem pohádek

z Chodska, na které se zaměřoval i historicky a národopisně. Z jeho tvorby je jednou z nejznámějších právě chodská trilogie Paní komisarka, Osmáctyřicátníci a Lůsy. Z menších próz se věnoval hlavně povídkám, pro které se často inspiroval svým okolím a blízkými lidmi, což lze doložit i hrobem Anny Stefanicové, součástí jejíhož náhrobku je i informace, že se jedná o postavu z Baarova díla Hrnčená bába.⁴ Kromě Baara jsou ale v Klenčí pohřbeny další osobnosti nemenšího významu. Z oblasti umění se jedná o spisovatele a hudebního skladatele Jindřicha Jindřicha, jenž se velmi zasloužil o rozvoj kultury na Chodsku. Vytvořil o něm rozsáhlé dílo pojednávající o místním životě, zvycích a lidové kultuře obyvatel, součástí byl i chodský slovník s gramatikou a jako hudebník sestavil i Chodský zpěvník. Dále se zde nachází místo posledního odpočinku spisovatele Jana Vrby, lyrického básníka, autora přírodních, lesnických a historických próz, pro které stejně jako jeho bratranec J. Š. Baar tematicky čerpal z historie i současnosti Chodska. Vrba psal také knihy pro děti a působil i jako redaktor. V Klenčí pod Čerchovem odpočívá i učitel a autor chodských písní, pohádek a jiné prózy pro mládež (rovněž spjaté s Chodskem) Jiří Kajer, malíř a ilustrátor Jan Šebek či uznávaný český kardiolog docent Josef Hůla.

1.1.4 Okres Rokycany

Na hřbitově sv. Trojice v okresním městě Rokycany se nachází hrob doktora práv a schopného purkmistra Ferdinanda Šimona Heyrovského, který byl za své zásluhy městu několikrát oceněn a vyznamenán. F. Š. Heyrovský byl také pradědečkem slavného Jaroslava Heyrovského, nositele Nobelovy ceny, a jeho bratra Leopolda, významného entomologa. Další jeho příbuzný, a to Rudolf Heyrovský působil v Rokycanech jako ředitel a starosta, kromě toho „organizoval ilegální Revoluční národní výbor, jehož byl prvním předsedou, byl v čele velké akce dodávání potravin vězňům koncentračního tábora v Mirošově“⁵ a za tyto jeho záslužné činnosti byl posmrtně jmenován čestným měšťanem. Jiným uznávaným starostou je Antonín Hořice, na jehož náhrobku je i bronzový reliéf jeho hlavy. V Rokycanech jsou také pohřbeni akademičtí malíři Bohuslav Wunsch, krajinář, z jehož děl lze uvést malby Chodská vesnička či Pošumaví, a krajinářka i malířka

⁴ Viz příloha č. 2.

⁵ SVĚTLÍK, J. Jan Heyrovský a jeho rod v Rokycanech v XVII.–XIX. století. Listy genealogické a heraldické společnosti v Praze, 1976, sešit 12, s 39.

podobizen Olga Runtová. Praktikovala zejména techniku malby akvarelem a jako motivy si volila především staré lidové stavby, jejichž studiu se zároveň věnovala. Série jejích akvarelů městských starobyklých staveb je uložena v městském muzeu v Rokycanech a další její malby se nacházejí např. v Národopisném muzeu v Praze.

Z města Zbiroh pocházejí proslulí čeští básníci Josef Václav Sládek a Josef Palivec, pohřbeni jsou však mimo své rodiště. Ani osobnosti, které toto město rádi navštěvovali a působili v něm, např. Fráňa Šrámek, Alfons Mucha, Václav Vačkář, si ho nezvolili jako místo posledního odpočinku. Z významných osobností, ač menší proslulosti, je na zbirožském hřbitově pochován učitel Antonín Drachovský, čestný občan mnoha obcí a kronikář Podbrdská. Je i autorem některých publikací, ve kterých se věnoval rozličné tematice, což dokládají jeho časopisecké příspěvky nebo spisy, např. *Obrazy zbirovské: pokus monografický*, *Podmokly či O poddanství a robotě: Památkou na čtyřicetileté panování jeho veličenstva císaře a krále Františka Josefa I.* Drachovský je rovněž nositelem zlatého záslužného kříže.

1.2 Duchovenstvo jako osobnosti významné

Duchovní představují zvláště v každé menší obci jistou elitu, která je ctěna a lidmi považována, a to i přesto, že religiozita klesá a stoupá počet jedinců bez vyznání.⁶ V předcházejících stoletích však byla většina populace nábožensky založená a duchovenstvo tvořilo významnou vrstvu společnosti, a proto mají náhrobní nápisy i tohoto okruhu osobností místo v této diplomové práci.

I v městech a obcích Plzeňského kraje se nacházejí hroby osobností duchovních a dle jejich úpravy lze říci, že jsou osoby pochované na tom kterém místě stále vnímány jako vážené. Někteří se o tuto poctu zvláště zasloužili svými činy. K takovým patří například přeštický děkan Msgre. Václav Heindl, z jehož popudu byla umožněna rekonstrukce zdejšího chrámu, či děkan Emil Václav Řičák, autor spisu *Dějepis města Přeštic a jeho okolí*. Ve Švihově je pohřben místní farář, z jehož spisu vyšla místopisná publikace Františka Zemana kniha *o Švihově a okolí*. I ostatní duchovní, jejichž náhrobní nápisy jsou zařazeny do našeho zkoumání, byli obyvateli ctěni, i když o tom nemusejí být žádné písemné doklady. Mnozí z těchto církevních příslušníků působili také jako učitelé, a

⁶ Viz příloha č. 3.

podíleli se tak na kulturním a duchovním rozvoji svého působiště. Na takového učitele a kněze vzpomíná Josef Thomayer ve svém Almanachu vzpomínek, konkrétně se jedná o Václava Šandu, jenž je pochován v Poleni.

Někteří příslušníci církve si uznání zasloužili jinými skutky, za něž byli zvláště oceněni, když získali nějaké vyznamenání či řád. Poměrně často udělovaným řádem byl Řád Františka Josefa, kterým byli z duchovních oceněni například Karel Pasovský pohřbený v Sušici a Josef Wrbata mající hrob ve Kdyni. Řád Františka Josefa založil roku 1849 sám císař jako všeobecný záslužný řád, zrušen byl v roce 1918. Řád se podle závažnosti dělil do pěti tříd, čemuž odpovídaly i jednotlivé symboly: velkokříž (velkostuha, hvězda), komtur s hvězdou (u krku, menší hvězda na pravé straně hrudi), komtur (u krku), důstojník (připínací kříž na levé straně hrudi) a rytíř (nejnižší stupeň, jeho symbol se nosil připnutý na prsou); právě tento byl udělen mnoha osobnostem zařazeným v této práci. Z dalších záslužných ocenění se uděloval také Řád zlaté koruny, jehož nositelem je například Jan Šauel, který je pochován v Poleni.

Ač byly v této podkapitole pro ilustraci zmíněné jen některé konkrétní osobnosti z okruhu duchovenstva, jsou jako významní hodnoceni i ostatní duchovní, o kterých by však nebylo možno napsat o mnoho více, než je uvedeno v nápisech na jejich náhrobcích.

2 Dějiny pohřbívání a vývoj sepulkrálních staveb jako nositelů nápisů

Aby bylo možno zhodnotit náhrobní nápisy z hlediska jejich vývoje a rovněž z pohledu současného, je nutno nejprve popsat způsoby pohřbívání i dobové trendy, které se v průběhu dějin uplatňovaly. Rozličné formy v oblasti pohřbívání totiž ovlivňovaly i podobu sepulkrálních staveb, což se dále promítalo i do oblasti náhrobních nápisů.

2.1 Historie pohřbívání

Cílem kapitoly je podat komplexní pohled na vývoj pohřební problematiky, včetně vlivu společenských názorů na podobu pohřbívání i jeho rozvoj v průběhu věků.

Pojem pohřbívání i jeho vymezení jsou skutečnosti všeobecně známé. Pro širokou veřejnost představuje určitý obřad spojený s pochováním zesnulého, přičemž tyto obřadní formy se mohou různit v závislosti na kulturních, regionálních a jiných odlišnostech. Jeho podoba samozřejmě procházela určitým vývojem také v toku dějin, a to podle měnící se mentality lidí a přístupu ke smrti jako takové.

Známost a obvyklou podobu současného pohřbívání představuje především pohřeb žehem nebo uložení těla do hrobu. Ač uplynula velice dlouhá doba od nejstaršího, s ohledem na danou problematiku doložitelného období, zůstává forma pochovávání zesnulých téměř identická. Lze konkrétně doložit, že nejstarším a původním způsobem pohřbívání je právě ukládání mrtvol do země a jejich spalování. Z doby před 50 tisíci lety, tedy z doby neandrtálců, jsou dochována nejstarší hrobová místa do země pohřbených těl a nejstarší doklady žárového pohřbení se datují do období mladého paleolitu před 20 tisíci lety. V průběhu času, od známých a doložitelných počátků až po současnost, se tyto způsoby příliš neobměňovaly, různila se především forma ukládání nebožtíků, umístění a podoba hrobových míst. Metodu jejich provedení také samozřejmě ovlivňoval původ zesnulého, jeho život, kultura, blízké okolí aj. Tyto podmínky a okolnosti však platí (téměř bez rozdílu) i v dnešní době.

V širším slova smyslu lze odlišnosti nalézt i mezi jednotlivými zeměmi. Přehled vývoje pohřbívání (dále zachycený) byl a je platný pro většinu evropských zemí, což odpovídá našim potřebám. Opravdu značné rozdíly jsou patrné spíše na jiných

kontinentech; podstata jejich rozdílnosti spočívá v modifikované podobě obřadů a rituálů při pochovávání, což ale pro formu náhrobků není příliš podstatné. Samotné uložení těl je srovnatelné, různí se jen architektonická forma sepulkrálních staveb.

Přesto pro úplnou představu o maximálních odlišnostech v pohřbívání zesnulých můžeme uvést jako příklad jeho podobu v Indii a Tibetu, kde jsou rozdíly opravdu značné. Hlavně v Tibetu se jedná o jiný obřad i proces, než je běžný u Evropanů. Konají se zde pohřby do vzduchu, což je nazýváno bílý obřadní tibetský čorten. Při tomto obřadu je tělo zesnulého rozčtvrceno a části včetně hlavy jsou rozsekány na malé kousky. Vše je smícháno s rozemletými ječnými zrny, tzv. campou. Toto se pak vyhazuje do vzduchu, kde ostatky oklovaří orlosupové, a na zem tak dopadají pouze holé kosti, které se již neukládají do země, ale nechají se volně ležet na místě. Další odlišný způsob pohřbívání je charakteristický pro Indii. Obě náboženství, buddhismus ani hinduismus, neužívají, a tedy také vůbec nemají hřbitovy. V závislosti na víře v převtělení jde pouze o „zbavení se“ tělesné schránky. Mrtvé tělo je spáleno na hranici a popel posléze rozptýlován nebo vhazován do řeky; někdy si rodinní příslušníci odeberou část popela, kterou pak doma smísí s pokrmem a sní. Privilegium uložení popela do příbytků vystavěných poblíž chrámů je určeno pouze významným zesnulým, například lámům a jiným duchovním vůdcům a světcům.

Je tedy zřejmé, že například tyto země se zcela vymykaly všeobecnému pohledu na dějiny pohřbívání, jeho způsoby a kulturu hrobů včetně sepulkrálních staveb kryjících hrobová místa a nesoucích památku na zesnulého.

2.1.1 Starověk

Ve starověkém období bylo umístění pohřebišť ošetřeno Zákonem 12 desek⁷ z roku 450 př. Kr., který striktně nařizoval umístování hřbitovů mimo město a zalidněná místa. V prostorách města nesměl být pohřben ani zpopelněn žádný zesnulý. Zatímco pohané toto nařízení uvítali, křesťanům bylo zcela lhostejné, kde a jak bude jejich tělo uloženo. Jejich zainteresovanost se upínala pouze k možnosti shledání s Bohem, kterou smrt přinášela. Tělesné ostatky nebyly v centru zájmu, protože do nebe putovala pouze duše, nikoli tělo.

⁷ Originální latinský název zní Lex duodecim tabularum. Zákon byl v platnosti do r. 390 př. Kr. Dnes není zachováno jeho kompletní původní znění, ale pouze rekonstrukce z dochovaných citací. Nejznámější je Schölllova rekonstrukce, pocházející z roku 1866. Převzato z KINCL, J., URFUS, V. Římské právo. Praha : 1990, s. 33.

Přesto nakonec i oni podleli tomuto dobovému nařízení. Předním důvodem bylo obecně panující smýšlení o mrtvých, dále podněty a požadavky lidí, kteří s mrtvými nechtěli být v blízkém sousedství, neboť se jich báli. Zemřelé tělo bylo považováno za nečisté a jeho přítomnost ve městě by mohla zapříčinit poskvrnění jeho svatosti. Ve společnosti platil strach ze zesnulých, ale na druhou stranu byla místa jejich posledního odpočinku vysoce uctívána. Všichni byli přesvědčeni o tom, že když budou hroby zesnulých uctívat, zamezí jim tak, aby z nich vystoupili a živé znepokojovali. Umisťování starověkých hřbitovů bylo proto soustředováno do určitých oblastí za městem či podél cest, které z něho vedly. Lidé se nechávali pohřbívat na oddělených hřbitovech, ještě předtím však byla využívána pohanská pohřebiště. Tělo zesnulého mohlo být umístěno buď do rodinné hrobky, nebo na výše zmíněný společný hřbitov. Pohanská pohřebiště i společné hřbitovy, jejichž majitelem a správcem byla *collegia funeraticia*⁸, a rovněž soukromé pozemky, na kterých se nacházely rodinné hrobky, byly tedy bez výjimky zakládány vně města.

I v této době byl obvyklým způsobem pohřeb žehem a pohřbívání kostrové, záleželo na zvyklostech rodinných i regionálních, ve vyšších a movitějších vrstvách bylo dokonce prováděno balzamování. V případě pohřbu žehem byly pozůstatky zesnulých ukládány do nadzemních i podzemních kolumbárií, při kostrovém pohřbu pak do podzemních hypogeií⁹ a katakomb. Místa posledního odpočinku byla značena různými typy sepulkrálních staveb. Jejich podoba byla obvykle závislá na tradici té které lokality. Pro kolumbária byly typické desky kryjící loculi, neboli výklenky ve stěně. Nesly jméno a stáří zemřelého, údaje o donaci¹⁰, počet pohřbů rodiny apod., málokdy však bylo uvedeno přesné datum smrti dané osoby. Podobu jednotlivých hrobových míst v hypogeiích a katakombách tvořily stély¹¹, pohřební oltáře, pyramidy nebo mauzolea¹² a u váženějších osob pak sarkofágy¹³. Jejich úkolem bylo identifikovat hroby a prostřednictvím nápisů

⁸ Pohřební kolegia, tj. určité shromáždění zvláštních příslušníků nebo členů nějakého spolku, instituce apod., ve starověku byla kolegia představována sdružením osob, které měly společné zájmy, z dalších např. kněžská kolegia, řemeslnická kolegia aj. Viz Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Praha : 2005, s. 417.

⁹ Jedná se o tzv. komorový hrob, tedy o obdélné vyzděné komory umístěné v řadě v podzemních prostorách, tyto komory často lemovaly celou cestu. Viz DUDÁK, V. a kol. Encyklopedie světové architektury. Díl I. A-K. Praha : 2000, s. 373–374.

¹⁰ V popisovaném období jde převážně o darování majetku církevním institucím. Viz Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Praha : 2005, s. 168.

¹¹ Vertikálně postavený kámen, který označuje umístění hrobu. Viz PRAHL, R. Umění náhrobku v českých zemích let 1780–1830. Praha : 2004, s. 203.

¹² Původně šlo o monumentální náhrobek krále Mausola, dnes je tak označována každá velkolepá sepulkrální stavba, do které jsou pohřbívány velmi významné osobnosti. Viz Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Praha : 2005, s. 508.

¹³ Sepulkrální stavba, ve které jsou uloženy ostatky zemřelého. Má tvar truhly či rakve. Viz ROHÁČEK, J. Epigrafika v památkové péči. Praha : 2007, s. 56.

zachovávat památku na zemřelého. Jejich formální a obsahová stránka podléhala proměnám v závislosti na změnách mentality lidí, liturgickém i teologickém vývoji.

2.1.2 Středověk

Pro starověk byl tedy obvyklý strach z mrtvých, jehož následkem bylo odsunutí pohřebišť za brány měst. V 5. století se tento postoj zcela změnil a výsledkem nově vzniklého pojetí byl důvěrný vztah žijících k nebožtíkům. Lidé začali věřit ve vzkříšení těla v den posledního soudu, což si také neodmyslitelně spojovali s uctíváním mučedníků a jejich hrobů. Aby člověk po smrti mohl vstát z mrtvých, bylo nutnou podmínkou řádné pohřbení a zabránění znesvěcení hrobu. Z těchto důvodů bylo v raném středověku velmi oblíbené a časté pohřbívání *ad sanctos*¹⁴, které se stalo pro dané období charakteristické. Takovým způsobem pohřbení mělo být zajištěno, aby se po vzkříšení dostalo tělo a duše zesnulého pod světcovu ochranu. Tato „moderní“ potřeba, kterou lidé pociťovali jako žádoucí a v té době nezbytnou, vedla k tomu, že se kolem hrobů mučedníků umisťovaly další a další hroby, čímž postupně vznikaly rozlehlé hřbitovy, jejichž významným centrem bylo místo posledního odpočinku mučedníka a jeho svaté ostatky. Za účelem uctívání světcových ostatků byly na těchto místech stavěny baziliky, které postupem času nabyly na významu a staly se jádrem hřbitovů. Doposud totiž byly stavěny jen biskupské kostely, avšak uvnitř měst, takže tam nemohl být nikdo pohřben, ani světec. Baziliky se staly dalším místem, kam mohla být umisťována hrobová místa. I přes původní zákaz začala být ctihodná těla běžně ukládána uvnitř měst a okolo opět ustavičně přibývala další hrobová místa *intra muros*¹⁵. Nařízení dané Zákonem 12 desek začalo zcela ztrácet na významu, až ho ztratilo úplně. Městské kostely a katedrály převzaly roli pohřebišť, původně patřící pouze bazilice. Od této doby se pohřbívalo v každém kostele, ke kterému vždy přiléhal vlastní hřbitov.

Pochovávání v kostele a jeho těsné blízkosti se uplatnilo i na venkově, tam začalo fungovat nejpozději do 8. století. Pohřbívání *ad sanctos* však mělo mírně modifikovanou podobu. Namísto svatořečených městských biskupů a mučedníků měli pro venkovský lid totožný význam zakladatelé kostelů z řad šlechty či movitějších statkářů, kteří se nechávali

¹⁴ Umístění hrobového místa v co nejmenší vzdálenosti od hrobů s ostatky světců a mučedníků. Převzato z ROHÁČEK, J. Epigrafika v památkové péči. Praha : 2007, s. 53.

¹⁵ „Do lidských sídlišť“. Viz ROHÁČEK, J. Epigrafika v památkové péči. Praha : 2007, s. 53.

pohřbít s některými relikviemi mučedníků. Z rodinných mauzoleí vznikaly kostely a soukromé hřbitovy se tak díky přítomnosti alespoň části svatých ostatků staly veřejně přístupnými církevními místy.

Pohřbívání ad sanctos bylo pravidlem, na kterém se shodovaly právní předpisy a které se osvědčilo i po praktické stránce. Komplikace nastávaly v případě pochovávání těl uvnitř kostela nebo na přilehlém hřbitově a názory na tento fakt se různily. Ve snaze o vyřešení daného problému byly vydávány dekrety povolující ukládání těl pouze vedle kostelů. Pohřbení v kostele bylo zakázáno, ovšem kromě žádoucích jedinců, kterými byli kněží, biskupové, mniši a několik málo dalších. O problematičnosti této věci vypovídají mnohé další změny, opakované vydávání dekretů a jejich zpětné rušení. Dekret zakazující pohřbívání v kostelích byl vydán bražským koncilem v roce 563. Uložení těl bylo povoleno pouze z vnější strany kostelních zdí. I přesto opět existovaly výjimky zahrnující biskupy, opaty, kněze. Výjimku dále představovali také jedinci, tzv. *fideles laici*¹⁶, jestliže jim bylo uděleno povolení od biskupa a faráře. Po těchto odchylkách byla opět zdůrazněna přísná zásada o umístění zesnulých: „in ecclesiis vero nulli deinceps scpeliantur“¹⁷. Toto nařízení bylo několikrát opakovaně stvrzováno a opětovně pozměňováno až do 18. století, což lze doložit Rouenským¹⁸ a Remešským¹⁹ koncilem. Podnětem k tomu byla kritika, že se pohřeb v kostele stával privilegiem urozených a takových, kteří si ho mohli finančně zajistit, namísto jedinců zasloužilých a zbožných, ale chudých. Rouenským koncilem byli věřící, kteří mohli žádat o pohřeb v kostele, rozděleni do tří skupin: „1. Lidé, zejména muži (řeholnice jen výjimečně), kteří zasvětili život Bohu, protože obzvláště jejich tělo je sídlem Ježíše Krista a Ducha svatého, 2. ti, kdo získali pocty a hodnosti v církvi (vysvěcení duchovní) nebo ve světském životě (velmoži), neboť oni jsou služebníky Božími a nástroji Ducha svatého, 3. a dále ti (v prvních dvou skupinách jde o nárok, ve třetí o výběr), kdo svými ušlechtilými činy a zásluhami ve službě Bohu a veřejnosti vynikli.“²⁰ Toto podmínění bylo v platnosti přes jedno století, přesto nebylo nikdy zcela dodržováno. Remešský koncil stanovil nařízení téměř totožné, včetně vymezení žádoucích osob.

Od 12. století dochází ke změně, která souvisí s myšlením lidí, ale nedotýká se zásadně místa pohřbení. Lidé stále chtějí být pochováni v kostele nebo v jeho přilehlém prostranství, ale už ze zcela jiných důvodů. Již nebyla vyhledávána památka světce, ale

¹⁶ Jedinci, kteří měli zásluhy na zvýšení úctyhodnosti kostelů, dále jejich zakladatelé a sponzoři. Viz ARIÉS, P. Dějiny smrti I. Praha : 2000, s. 67.

¹⁷ „Od nynějška už opravdu žádné pohřby v kostelích.“ ARIÉS, P. Dějiny smrti I. Praha : 2000, s. 67.

¹⁸ Roku 1581.

¹⁹ Roku 1683.

²⁰ ARIÉS, P. Dějiny smrti I. Praha : 2000, s. 67.

kostel samotný, protože v něm byly konány mše. Nejžádanějším místem v prostorách kostela bylo okolí oltáře, který sloužil jako stůl, kde se víno měnilo v Kristovu krev a chléb v jeho tělo. Tím bylo pohřbívání ad sanctos nahrazeno způsobem zvaným apud ecclesiam²¹. Úcta ke světcům samotným se však nijak nevytratila, ve 13. století dokonce zesílila. Přesto už ale nabyly na významu jiné pohnutky vedoucí k výběru hrobových míst, a to nikoli podle blízkosti svatých ostatků, ale podle kostela a místa v kostele nebo na hřbitově.

Tento trend v pohřbívání, „zakázané“ ukládání těl v kostelích a hlavně na přilehlých hřbitovech uvnitř měst, však vedl k postupné, ve výsledku až úplné přeplněnosti možné kapacity volných prostor, což bylo třeba určitým způsobem řešit. Z tohoto důvodu se pro pozdní středověk stal typickým rozvoj kostnic. Potřeba dalších volných hrobových míst přinesla novou myšlenku, jak uvolňovat zcela obsazené hřbitovy. Lidé si osvojili zvyk vykopávat kosti ze starých hrobů, aby tak byly získány prostory pro hroby nové. Vykopané kosti byly poté shromažďovány v podkroví ochozů, které byly z vnější strany přistavovány ke zdem kostela nebo atria²² a začaly utvářet místa pro ukládání kosterních ostatků vyjmutých z hrobů. Tyto ochozy s přidruženými kostnicemi se označovaly jako carnaria. Atrium s carnariem tvořilo jednu z podob středověkého hřbitova, která přetrvávala až do konce 18. století. Atriové hřbitovy ale nebyly jediné, které se uplatňovaly. Už ve 12. století začínala vznikat rozlehlejší pohřebiště uvnitř kostelního areálu, tedy vždy sousedící s kostelem. Na rozdíl od geometricky pravoúhlého atria měla tato pohřebiště nepravidelný tvar a ohraničena byla živým plotem nebo nízkou zídou, nikoli ochozy či carnarii.

Chápání hřbitova jako místa pochovávání zesnulých, jako místa jejich posledního odpočinku ve středověku zcela neplatilo. Středověký hřbitov nesloužil jen k pohřbívání, a byl proto označován slovem cimeterium, které mělo v tomto období dva významy. Do 17. století fungoval kostel s otevřeným hřbitovem jako veřejné prostranství, kam se lidé chodili procházet, setkávali se tam milenci nebo si tam hrály děti. Druhým významem je pohřebiště v dnešním slova smyslu.

Pohřbení v kostele, na hřbitově nebo pod carnarii obnášelo také uhrazení nemalého finančního poplatku, což si každý nemohl dovolit. Proto další možnou variantu a praktikovaný způsob pochovávání těl představovaly společné jámy. První takovéto

²¹ V kostele.

²² Malá plocha čtvercového nebo obdélníkového tvaru, která je z jedné strany ohraničena zdí kostela, který tak tvoří jednu stranu atriového hřbitova. Od starověkých i moderních pohřebišť se liší a je specifická právě svou malou rozlohou. Viz ARIÉS, P. Dějiny smrti I. Praha : 2000, s. 76.

pohřbívání bylo spojeno s vysokou úmrtností v období morových epidemií, posléze se začalo uplatňovat běžně. Tato forma byla využívána hlavně v případech, když lidé neměli na zaplacení pohřebního, jak se dnes uhrazení těchto služeb nazývá. Jámy byly hloubeny v prostorách kostelních dvorů na místech středověkých hřbitovů. Po vykopání zůstávaly otevřené až do jejich zaplnění. Do větších jam se vešlo dvanáct až patnáct set těl, do menších maximálně sedm set.

2.1.3 Novověk

Téměř stejné podmínky jako v předchozí době byly uplatňovány i v rozmezí od 15. až do konce 16. století; nedošlo k žádným viditelným změnám. Lidé si nadále žádali být pochováni v kostele nebo alespoň na přilehlém hřbitově, což bylo často omezováno, například již výše zmíněným Rouenským a Remešským koncilem. V kostelích byli pohřbíváni šlechtici, duchovní a jiné výše postavené osoby. Obyčejní lidé se pochovávali na obecních hřbitovech. Začala se objevovat myšlenka o škodlivosti hřbitovů na lidské zdraví, situace se však začala řádně řešit až o dvě století později, a to jak u nás, tak jinde v Evropě.

Během 17. století došlo z důvodů častých stavebních úprav kostelů k opětovnému přemístění hřbitovů za město. Mnoho z původních hřbitovů zaniklo nebo bylo zničeno, a tak byly zakládány nové, avšak již přímo nepřiléhající ke kostelu. Tento návrh o přemístění hřbitovů mimo město se projevoval jako novinka v oboru a byl odůvodňován změnou požadavků na uložení zesnulého. Vhodnou argumentaci pro přemísťování pohřebišť vně město poskytovala i názorová změna u společenské většiny. I vysoce postavení lidé si volili jako místo posledního odpočinku právě hřbitov, přestože jako mocní jedinci měli právo na pohřeb v kostele. Dalším, i když ne tak často uplatňovaným zvykem tohoto století bylo jakési dvojí pohřbívání. Docházelo k němu pouze vzácně a hlavně u významných osobností, některých členů panovnických rodin, ale převážně řádových velmistřů. Ti byli po dobu nejméně jednoho roku pohřbeni v provizorním hrobu ve speciální zemině, která tělo zbavila masa, a ostatky byly poté vystaveny v průvanu, aby vyschly. Po uplynutí potřebné doby byly mumie přemístěny do hrodek nebo carnarií tak, aby byly viditelné a vystavené na odív. Takovéto pohřebišťe bylo společností nazýváno jako hřbitov mumií.

V průběhu 18. století začaly nabývat na významu další důvody k zakládání hřbitovů. Nově vzniklé hřbitovy měly být dva. Jeden, který by byl buď přilehlý ke kostelu,

nebo alespoň v jeho těsné blízkosti. Sem měli být pochováváni lidé bohatí. Druhý, vzdálený hřbitov na předměstí, měl sloužit k ukládání těl chudiny. Později se tento postoj rozvinul v myšlenku o zrušení farního a založení jednoho velkého městského hřbitova. Konec 18. století tak lze považovat za období vzniku našich současných hřbitovů.

Jiným důvodem pro přesun hřbitovů bylo vědomí o škodlivém vlivu na lidské zdraví, zvláště z příčiny morových epidemií vznikajících v důsledku nevhodně pohřbených těl. Z počátku se o těchto jevech mluvilo jako o projevech ďábla, teprve ve druhé třetině 18. století pak jako o přirozeném, nikoli nadpřirozeném jevu, avšak nežádoucím. Jeden z prvních oficiálních a nových podnětů ke změně v pohřbívání plánoval učinit opat Charles Gabriel Porée, který zpochybňoval pohřbívání ad sanctos, žádal absolutní zákaz pohřbívání v kostelích a otevřeně vyslovil návrh o přemístění hřbitovů za hranice města jako jediný možný způsob zajištění zdravého ovzduší a zdravých obyvatel.

První pokus o zrušení dosavadních hřbitovů, výstavbu nových mimo město a změnu přes tisíc let starého zvyku pohřbívání ad sanctos a apud ecclesiam je datován do roku 1763 a opíral se především o výše zmíněné škodlivé vlivy na zdraví člověka. Nové hřbitovy měly představovat rozlehlé pozemky ohraničené zdmi a měly být prázdné, tedy bez náhrobků. Umístování epitafů by se povolovalo pouze na hřbitovní zdi. Těla by stále nebyla ukládána do jednotlivých hrobů, ale, stejně jako doposud, vrstvena, aby se ušetřilo místo. Tento výnos se neujal, hlavně kvůli přílišné přísnosti projevující se v omezování možností pochovávání a označování hrobových míst. Ohrazovaly se také farnosti, které by tak přicházely o velké peněžní částky účtované za pohřby v kostelích a přilehlých hřbitovech, protože obřad doposud spravovala církev. Proto se stále projevovaly snahy o zachování pohřbívání v kostelích, mající velmi starou tradici, nebo alespoň o co nejmenší vzdálenost nového hřbitova od kostela. I přes neuvedení výše zmíněného nařízení do praxe pokračovala tendence o přemístění hřbitovů za město a bylo uvedeno ještě několik návrhů na možné podoby nových hřbitovů a podmínky jejich využívání. K mnoha vysloveným záměrům se však vždy našla skupina nějakých odpůrců. Významnou změnou by bylo přesunutí pohřební správy z církve na město; v oblasti ukládání těl byla poprvé vyslovena myšlenka o možnosti samostatného hrobu pro každého jednotlivce.

Úmysl byl zcela prosazen v 19. století po rozhodnutí o přesunu na nové hřbitovy. Ty byly rozlehlejší a nově vzniklé volné plochy umožňovaly ukládání těl nikoli vrstveně jako doposud, ale vedle sebe, takže měl každý své hrobové místo, v důsledku čehož vznikala touha a posléze až nutná potřeba osobitě označeného hrobu. S tím rostla i potřeba individuálně utvořeného náhrobku, který by připomínal památku zesnulého a vyjadřoval

pietu místu jeho posledního odpočinku. Než však k tomuto došlo, jednalo se o poměrně dlouhý vývoj. Až v pozdním 18. a raném 19. století došlo k definitivnímu přesunu pohřbívání na nové hřbitovy (tedy mimo lidská sídliště) a víceméně vznikla současná podoba hřbitovů.

Pro naši zemi byly velmi významné a v mnoha ohledech určující josefínské reformy, které (ač u některých došlo po pěti měsících k jejich zrušení) ovlivnily oblast dnešního pohřbívání. Podobně jako jinde v Evropě byly i u nás hřbitovy v blízkosti lidských obydlí, škol, v centru měst a vsí a stejně tak se u nás pohřbívalo v kostele. Tento zvyk však radikálním zásahem ukončil roku 1784 císař Josef II. tzv. Dvorským dekretem, který striktně zakazoval pohřbívání v kostelích a kolem nich. Josefínské reformy stanovovaly další různé podmínky ještě detailněji. Například pohřeb musel být vykonán do čtyřiaadvaceti hodin po skonání, pro uchování těla po tuto dobu měly sloužit dřevěné rakve uskladněné ve farnostech, které by byly opakovaně použitelné. Hroby musely být vydezinfikovány a nebožtík nesměl být vystavován v otevřených rakvích a ani být pohřben v nejlepších šatech. Zakázáno také bylo pohřbívání v rakvích, a to z toho důvodu, aby tělo v hrobě dlouho netlelo a aby se ušetřilo dřevo. Zesnulí tak byli pochováváni pouze zašití buď ve lněném, či papírovém pytlí. Omezení se však lidem nelíbila. Považovali je za neúctu k zesnulému, a docházelo proto k častým protestům proti nařízením v oblasti pohřbívání. Spoluúčast na nedůstojných pohřbech odmítala i církev, což vyústilo ve zrušení platnosti příslušného patentu.

Nicméně vliv na soudobé hřbitovy byl znatelný. Už jen samotné příkazy ke stěhování hřbitovů vedly k dnešní nejednotné situaci, co se týče jejich umístění. Pohřebiště jsou, alespoň v Čechách, jak mimo města a obce, tak i uvnitř lidských sídlišť a v jejich těsném sousedství. V oblasti způsobu pohřbívání bylo výzkumem²³ doloženo, že se v České republice využívá nejčastěji kremace, a dokonce nejvíce v celé Evropě. V rámci České republiky je určující závislost na regionálních odlišnostech, kdy záleží zejména na religiozitě daného kraje. Církev jako hlavní společenský faktor, ovlivňující uplatňované způsoby pohřbívání, preferuje inhumaci, tedy pohřby do země. Obecně platí, že inhumace je spíše církevní pohřeb a kremace světský. Dále je zřejmá existence odlišností i mezi velkými městy a menšími obcemi, kde je stále hodně zřetelná míra religiozity, a tudíž více využíváno církevních pohřbů do země. Ve velkých městech, na vesnicích je tomu naopak, se zároveň vyskytuje velké množství pohřbů bez obřadu, například v Plzni dosahuje tento

²³ Viz HUPKOVÁ, M. Pohřbívání a hřbitovy – reflexe kultury českého venkova[online]. Deník veřejné správy. Praha: 16. 12. 2010. [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <<http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6462396>>.

stav 70 %. Jsou uvedeny čtyři základní důvody, proč k tomuto stavu dochází: „a) pohřeb jako důstojné rozloučení mizí proto, že smrt je odsouvaný fenomén, na který se raději nemyslí; b) pohřby bez obřadu jsou ekonomicky výhodnější; c) pohřby bez obřadu jsou projevem vyšší intimity a individualizace české společnosti; d) pohřeb bez obřadu je reakcí na okázalé pohřby z dob komunismu“.²⁴ Současné podmínky pro pohřbívání jsou stanoveny Zákonem č. 256/2001 Sb., jehož předmětem úpravy je vymezení podmínek „pro zacházení s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky, práva a povinnosti související s provozováním pohřební služby, prováděním balzamací a konzervací lidských pozůstatků a s provozováním krematorií a pohřebišť“.²⁵

2.2 Sepulkrální stavby

Vznik první rané sepulkrální architektury je datován do období neolitu, tedy mladší doby kamenné, kdy se k označování hrobových míst začalo užívat (podle možností) různých druhů náhrobků. Ty lze podle jejich typu klasifikovat na exteriérové, ke kterým se řadí dolmen²⁶, mastaba²⁷, mauzoleum, mohyla²⁸ a pyramida, a interiérové, jimiž jsou tumba²⁹, kenotaf³⁰ a sarkofág. Nejčastějším typem byly zmíněné dolmeny a mohyly. Ostatní formy se začaly hojněji uplatňovat až v období starověku, kdy k prozatímním typům sepulkrálií dále přibývá stéla. Při pohřbívání žehem se ostatky ukládaly do kolumbárií a při pohřbívání kostrovém pak do katakomb, které byly tvořené jakousi předsíní, z níž se rozbíhaly chodby a do výklenků v jejich zdech se ukládaly ostatky zemřelých. Hroby v kolumbáriích i katakombách byly označeny různými sepulkrálními stavbami (jako jsou stély, pohřební oltáře, pyramidy apod.) a zároveň překryty deskami (nositeli nápisů) – loculi. Sarkofágy patřily privilegovanějším jedincům, což bylo také

²⁴ HUPKOVÁ, M. Pohřbívání a hřbitovy – reflexe kultury českého venkova[online]. Deník veřejné správy. Praha: 16. 12. 2010. [cit. 9. 4. 2013]. Dostupné z: <<http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6462396>>.

²⁵ Zákon č. 256/2001 Sb., část první, hlava I.; více viz celé znění zákona.

²⁶ Hrobové místo kryté třemi velkými kamennými bloky překrytými další, převážně opět kamennou, deskou. Viz Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Praha : 2005, s. 185.

²⁷ Náhrobek z kamenných kvádrů, který kryje podzemní hrobku. Má obdélníkovou základnu a směrem nahoru zkosené stěny, celkově tedy jakýsi pyramidový tvar. Viz Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Praha : 2005, s. 506.

²⁸ S ohledem na danou oblast jde o formu nasypané zeminy nebo kamenů nad pravěkým nebo raně historickým hrobem. Viz Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha : 2013, s. 186.

²⁹ Obdobný styl i tvar jako sarkofág, ostatky ale nejsou uloženy uvnitř, nýbrž v podzemním hrobu pod artefaktem. Viz ROHÁČEK, J. Epigrafika v památkové péči. Praha : 2007, s. 56.

³⁰ Tento typ náhrobku nekryje reálné hrobové místo, jde spíše o obdobu památníku. Viz ROHÁČEK, J. Epigrafika v památkové péči. Praha : 2007, s. 56.

poznat z jejich bohaté výtvarné výzdoby figurálně reliéfního charakteru jak s pohanskou, tak křesťanskou tematikou. Bohaté dekorování sepulkrálních staveb ustává až v 5. století, kdy se ve společnosti mění celkový pohled na smrt.

Středověkým trendem se stává pohřbívání ad sanctos a později, i přes opakované zákazy a omezení, apud ecclesiam. Za tímto účelem jsou jako hrobová místa pro duchovní a jiné významné osoby užívány krypty³¹, ostatní lidé byli pochováni v blízkosti samotného kostela nebo jinde poblíž světcova těla, ovšem bez náhrobků. Krypty byly uzavřené náhrobní deskou, ale bez jakéhokoliv značení, nápisu nebo zdobení. Tento stav trval téměř až do 13. století, později byla deska opatřována reliéfním portrétem zesnulého a také se v tomto období znovu rozmohly náhrobní nápisy.

Povšechně lze uvést, že tvary náhrobků na konci středověku a v raném novověku, přibližně do 18. století, podléhaly určitým prostorovým omezením a uplatňovalo se jen několik druhů sepulkrálních staveb, které lze podle tvaru rozdělit na tři hlavní reprezentativní typy. První typ představoval tzv. hrob-epitaf, jehož podobu tvořila nevelká deska, často umístěná na kostelních zdech, a jejíž celá plocha byla pokryta textem. Druhým typem byl svislý nástěnný hrob, tedy vertikálně položený sarkofág, který byl přistavován ke zdi, často do obloukovitého výklenku neboli acrosolia v prostorách kostela. Na zdi nad sarkofágem byl pak umístěn nápis. Tento druh náhrobku se nejvíce uplatňoval v 16. a 17. století, ale většinou se jednalo jen o hroby významných a uctívaných osob. Vodorovný hrob, který byl zapuštěný do podlahy kostela, reprezentuje třetí, pro protireformátory také jediný přípustný, typ sepulkrální stavby. Hrobové místo překrývala kamenná deska, tvořící tak součást dlážděné podlahy kostela. Podoba přiléhajícího hřbitova byla svými obvodovými zdmi jakýmsi pokračováním kostela, kde se nacházela další hrobová místa s epitafními deskami a řada pohřebních kaplí s nástěnnými náhrobky. Chudina byla pohřbívána v ploše atria a málokdy byly hroby označeny.

Když v 18. století došlo k ustálení situace v oblasti pohřbívání ve prospěch individuálního značení hrobových míst, začalo se dále rozvíjet náhrobní umění v oblasti sepulkrálních staveb. Nejobvyklejšími jsou stále náhrobníky neboli nápisové desky umístěvané do zdí kostelů a hřbitovů, na druhém místě pak kamenná deska kryjící hrob (spolu se svislým náhrobkem). Zároveň se ale také začínají projevovat vlivy některých uměleckých slohů. V pozdějším 18. století byl pro náhrobní umění inspirovaný barokní styl, čemuž odpovídalo i zdobení náhrobků mytologickými výjevy, obrazy oslavujícími

³¹ Prostory v podzemí kostela, do kterých se opakovaně pohřbívá. Viz ROHÁČEK, J. Epigrafika v památkové péči. Praha : 2007, s. 57.

zesnulého a reliéfy nebo nápisy oslavující jeho záslužný život. Na počátku 19. století se stal moderním návrat antiky, což se projevovalo různými antickými figurálními symboly doplňujícími vypořádání náhrobků. Ze samotných sepulkrálií začínají převládat stély, sarkofágy, pyramidy a obelisky³². Na hřbitovech se také začínají objevovat kříže namísto náhrobních kamenů, mají však tutéž funkci individuálního značení hrobového místa. Po přechodu oblíbenosti v antickém umění, tedy od dob pozdního 19. století, má největší vliv novoklasicismus, který se tak stává určitou společenskou konvencí.

Vzhled sepulkrálních staveb tedy procházel různými proměnami a etapami vývoje. Obecně lze říci, že v dnešní době dochází k unifikaci, jednotné podobě náhrobků, i když se nabízejí téměř neomezené možnosti jejich formy. V současnosti je nejčastěji užívaným typem obdélníkový náhrobní kámen z různých, několikero způsoby opracovaných, materiálů, který je doplněn rytým nebo leptaným nápisem a občas nějakou symbolickou ikonou.

³² Vysoký a štíhlý náhrobek, který má tvar čtyřbokého jehlanu. Viz Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Praha : 2005, s. 564.

3 Nápisy na hrobech

Náhrobní nápisy tvoří nedílnou součást sepulkrálních staveb a jsou nejvýraznějším odkazem a památkou na zemřelou osobu. Za synonymum náhrobního nápisu je pokládán epitaf. Samozřejmě je to pojetí pravdivé, avšak pro účely této práce bude potřeba objasnit rozlišnost mezi epitafem a náhrobním nápisem, osvětlit tak jejich správné chápání a určit jejich význam, protože mezi těmito dvěma pojmenováními existuje určitý sémantický rozdíl.

3.1 Epitaf

Nejdůležitějším vymežitelným rozdílem mezi náhrobním nápisem a epitafem je fakt, že v současné době je epitaf řazen k uměleckým literárním žánrům, přičemž často bývá součástí básnických sbírek, aniž by plnil faktickou funkci odkazování k zesnulému. Nejproslulejšími autorskými epitafy u nás jsou bezesporu poetický Wolkerův: *Zde leží Jiří Wolker, básník, jenž miloval svět a pro spravedlnost jeho šel se bít. Dřív než mohl srdce k boji vytasit, zemřel, mlád dvacet čtyři let.*, a poněkud satirický epitaf Egona Bondyho: *Na život a smrt se vyser, tady leží Zbyněk Fišer.* Na rozdíl od jiných autorů, z českých lze tento druh literárního žánru najít například u Jaroslava Vrchlického, Petra Bezruče, Viktora Dyka, Jiřího Žáčka a mnoha dalších, je epitaf Wolkerův i Bondyův reálnou součástí jejich náhrobku. Podobný typ lze najít i v textech zkoumaného materiálu (č. 9), kdy má básník Vilda David na náhrobku uvedeno: *Proletářský básník spí zde spánkem věčným, zemřel touhou, láskou, žalem nekonečným.*

Za epitaf je dále označován určitý prvek širšího literárního kontextu, který nese jeho charakteristické rysy, a to bez ohledu na to, zda šlo o jev záměrný či bezděčný. Může jít o kterýkoli fiktivní literární epitaf, například v Kožíkové knize Největší z pierotů se objevuje na hrobu románového hrdiny: *Ač nikdy nepromluvil, všechno řekl.* Dalším příkladem epitafu včleněného do širšího textu mohou být verše v Baladě o očích topičových od Jiřího Wolker: *Dělník je smrtelný, práce je živá.*³³

Epitafní charakter tak mohou mít jakékoli literární texty nebo jejich části, a právě tato mnohoznačnost pojmu je hlavní specifikací epitafu v opozici k prostému náhrobnímu

³³ Viz MOCNÁ, D., PETERKA, J. Encyklopedie literárních žánrů. Praha : 2004, s. 158–162.

nápisu. Významová mnohoznačnost může být často zavádějící, protože nemusí jednoznačně odkazovat k reálnému náhrobnímu nápisu, jehož účelem je autentické sdělení životopisných údajů o zesnulém.

I jako umělecký žánr se však epitaf vyvinul z původního reálného nápisu tesaného do kamenných náhrobků, a vymezil tak základní znaky jak tohoto literárního žánru, tak prostého významu nápisu na hrobě. Mezi charakteristické rysy patří krátký rozsah, jistá úsečnost, stručnost, pregnantnost a někdy také gnómičnost. Epitaf jako skutečný náhrobní nápis může být adresován živým, anebo naopak nebožtíkovi. Ve většině případů bývá psán ve verších a mívá ráz sentence, výzvy, prosby, někdy i otázky. Kromě epitafů reálných a literárních lze rozlišit i několik dalších druhů, a to epitafy portrétní, uvádějící charakteristiku zesnulého, příběhové, vypravující zásadní událost v životě zemřelého, gnómičné, intimní a také epitaf satirický, jehož příklad byl uveden výše. Původ epitafu je adresován do starověkého Řecka, název pochází z latinského epitafios, což znamená pohřební, náhrobní. Vznikl jakýmsi přebásněním pohřební řeči, která oslavovala ctnosti zesnulého a utěšovala pozůstalé. Stejný obsah pak nesla i psaná básnická obdoba, tedy veršovaný epitaf s významem reálného uměleckého textu. Za tvůrce prvních epitafů je pokládán Simónidés z ostrova Keu³⁴, u nás pak renesanční básník Martin Kuthen.

Oba typy epitafů, literární i skutečné, se však často prolínají a inspirují se jeden od druhého. Skutečné nápisy mohou být inspirativním zdrojem pro umělecké literární texty. Někteří autoři dokonce vydávají celé sbírky epitafů. Lze uvést například Antonína Šorma a jeho sbírku Náhrobní nápisy, dále Bohumila Františka Hakla, autora díla Hrobní kvítí: sbírka nápisův náhrobních, nebo Františka Vojtěcha Novotného a jeho Kwítka náhrobní. Běžněji jsou reálné nápisy na hrobech vyňaty z různých básnických sbírek nebo prozaických děl.

Nejtypičtější je užívání vybraných citátů ze Starého a Nového zákona, kde je vyobrazena tzv. říše smrti, ve které se zdržují zesnulí, čekající na zmrtvýchvstání nebo toužící být pohřbeni v rodinném hrobě. Tyto biblické texty jsou tedy zdrojem běžných náhrobních nápisů typu: *Odpočívej v pokoji.*, *Poslední sbohem! Bud' vůle Tvá.*, *Očekávám vzkříšení mrtvých a život budoucího věku.*, *Odpočinutí věčné dej zemřelým, Pane! A světlo věčné ať jim svítí! Ať odpočinou v pokoji.* aj.³⁵

U výběru takovýchto textů pro náhrobek je nemálo častým jevem jejich obměňování, které je však patrné jen v malé míře, a proto se lze setkat s podobnými nebo

³⁴ 556–468 př. Kr.

³⁵ Více viz SÍGL, M. Co víme o smrti. Praha : 2006, s. 20.

zcela totožnými epitafy na různých hrobech, tomu se nelze vyhnout zvláště u obvyklého citování biblických formulí.

V minulosti platící význam epitafu jako zachování památky zemřelého se v současnosti odklonil od tohoto svého úkolu, protože současnou podobu nelze považovat za umělecký text. Dnes se příliš často nesetkáme s epitafem, který by formou veršů uváděl informace o životě nebožtíka. I veršovaný umělecký epitaf může být součástí náhrobků, neplní ale zcela, hlavně v současném pojetí literárního útvaru, funkci náhrobních nápisů ve smyslu prostého výčtu údajů o zesnulém, které jsou mnohdy jedinými vzpomínkovými textovými prvky na sepulkrálních stavbách, ale spíše jakýsi umělecký doplněk tohoto výčtu v podobě básně věnované pohřbenému, biblické citace aj. Dnes už lze mnohé tyto útvary označit za ustálené a opakující se fráze. Je nutno uvést, že sémantika náhrobního nápisu je v této práci chápána jako soubor vyjmenovaných identifikujících údajů o zesnulém ve spojení s přídatnými uměleckými texty.

3.2 Náhrobní nápisy a jejich vývoj

Samotné náhrobní nápisy mají za cíl připomenout památku zesnulého, což je často vyjádřeno výčtem různých údajů o něm. Stejně jako způsoby pohřbívání a architektura sepulkrálních staveb, procházely během času i náhrobní nápisy určitými proměnami. Vzhledem k vývoji pohřbívání jako takového vyplývá, že označování hrobových míst nebylo běžným zvykem. Nárok na hrob, který by byl označen nápisem, připadal pouze několika vyvoleným jednotlivcům. Tento stav trval až do 18. století, protože dosavadní praktikování vícevrstvého pohřbívání ani neumožňovalo individuální značení. Průběžně však byla i taková období, která naopak značení hrobových míst podporovala a problematika nápisů tak zažila určitý boom. Avšak tyto etapy byly nestabilní a stávající situace často proměnlivé.

Ve starověku bylo samozřejmým a hlavním úkolem viditelného hrobu označení místa nebožtíkova posledního odpočinku, ale nejen to. V souvislosti s výše zmíněným strachem z mrtvých spojeným s velkým uctíváním hrobů bylo posláním hrobového místa také předávání vzpomínek na zesnulého budoucím generacím. Platilo to hlavně pro významnější či movitější osoby; chudé hroby, například hroby otroků, nápisy neobsahovaly, a budoucím potomkům tak neodkazovaly žádnou památku. Náhrobek, deska

kryjící loculi nebo samotný hrob a jiné sepulkrální stavby byly nejtypičtějšími nositeli náhrobních nápisů. Nápis musel být viditelný a jeho rozsah nebyl nijak vymezen. Po obsahové stránce plnil převážně informativní funkci, která by podněcovala zájem následujících pokolení; někdy bylo využíváno i podobizen pro co nejlepší představu o zemřelém. Buď stručněji, nebo naopak podrobněji oznamoval text jméno zesnulého a jeho rodinnou příslušnost, dále společenské postavení či povolání, věk. Datum úmrtí bylo zveřejňováno jen výjimečně. Uváděným údajem byl také příbuzenský vztah nebožtíka k pozůstalému, který zařizoval pohřeb. Příznivou situaci v oblasti nápisů podporovalo i to, že značený hrob byl pouze tam, kde bylo uloženo tělo nebožtíka, což se ale začíná měnit v období raného středověku, přibližně už od 5. století, kdy bylo typické umístění náhrobku na zcela jiném místě, než schránka s tělem.

V důsledku toho se vytrácejí náhrobní nápisy, hroby jsou často zcela bezejmenné a bez ostatních přináležitostí, vyjímaje světce a jiné mimořádně úctyhodné osoby. Ti ostatní, ač věřící, byli pochováváni bez viditelného hrobu. Tehdejší společnost ale neviděla v anonymitě výrazný problém, postačovala jí alespoň možnost (v té době spíše nutnost) pohřbení ad sanctos nebo apud ecclesiam. Lidé nepotřebovali veřejné individuální označení svého hrobu a hrobu svých blízkých, dokonce to považovali za duchovní přepych. Kolem 12. století zažívají náhrobní nápisy velký rozkvět, i když ty první byly tvořeny kvůli pouhé potřebě zachovat nebožtíkovu identitu. Ostatní se začalo zohledňovat až v pokročilém středověku. V Čechách se tento rozvoj nápisů začíná uplatňovat až v 15. století, avšak individuální hrob označený nápisem je stále spíše vzácností. Ke vzoru původních textů se začalo připisovat datum úmrtí. Další a stále častější aplikování nápisů pak vyústilo v určitý epigrafický styl, uplatňující se až do 14. století. Náhrobní nápisy byly v této době prakticky vždy psány latinsky a tvořeny dvěma částmi. První část, představována původní formou nápisu, obsahovala sdělení o totožnosti zesnulého, tedy jeho jméno, povolání, datum úmrtí a někdy velmi krátký pochvalný text. Datum narození ani věk nebyl prozatím sdělován. Druhou částí byla modlitba za duši zesnulého, protože v pozdním středověku už nebylo pohřbívání ad sanctos natolik jistou zárukou spásy duše, jako v období raném. Modlitby za pochovaného měly buď podobu úryvku z Bible, nebo šlo o zcela anonymní modlitbu vymyšlenou danou církví. Později získaly ráz poučení a výzvy. Vybízely k rozhovoru mezi zesnulým a čtenářem, nebo prostřednictvím nápisu jakoby oslovovaly živé kolemjdoucí. Nejprve je naváděly k rozjímání nad smrtí, později prosí, aby se za zesnulého pomodlili. Zemřelí věřili, že jim jakákoli přímluvná modlitba pomůže od zatracení nebo utrpení v očistci.

Doposud neuváděný věk zesnulého začal být v 15. století běžnou součástí náhrobního nápisu a navíc se začala objevovat další charakteristika doplňující popis totožnosti nebožtíka, která se pak nejvíce uplatňovala v následujících dvou stoletích. Při prvním úmrtí v rodině byla na hrob zesnulého uvedena také jeho rodinná příslušnost, tedy i jméno partnera a jeho dětí, popřípadě jméno rodičů. Stále častějším bylo také uvádění jmen jiných zemřelých na náhrobek, i když mezi nimi nebyl žádný příbuzenský vztah. Postačující byla určitá spřízněnost mezi oběma nebožtíky. Toho času už náhrobní nápisy obsahovaly všechny formální prvky. Totožnost zesnulého spolu s podrobnějšími životopisnými údaji a určením jeho rodinné příslušnosti, výzva k živým i zbožná formule tvořily běžnou součást textů na náhrobcích a některé z komponent se rozvíjely i nadále. Výzva ke kolemjdoucím, jejíž původní podoba byla tvořena několika slovy, maximálně pár řádky, se v průběhu 16., 17. a 18. století vyvinula do formy rozsáhlého vypravování o nebožtíkově životě. V této době si každý skládal vlastní epitař většinou sám, v 17. století pak příbuzní zemřelého. Epitaře již nebyly privilegiem vysoce postavených církevních hodnostářů, staly se běžnými spíše pro vojáky, a vyprávěly tak o jejich hrdinských činech. Z duchovenstva podleli trendu dlouhých epitařů jen členové Řádu maltézských rytířů,³⁶ avšak také pro jejich vojenskou příslušnost. Kromě hrdinských a oslavných epitařů se vzácně objevovaly i texty zahořklejší, a to u těch jedinců, jejichž život nebyl snadný ani šťastný. Možnost sepsání vlastního nápisu na hrob tak považovali za příležitost, jak napravit nespravedlnost osudu a podat proti němu okázalý protest. Ostatní členové církve se vymykali této dobové módě v oblasti náhrobních nápisů a vlastně i v celkové architektonické podobě sepulkrální stavby, představující místo posledního odpočinku. Jejich hlavním požadavkem v protireformačním období byl co nejméně nápadný hrob, takže i minimalistický a co nejstručnější nápis.

Epitařní texty byly vyrývány na kamenné či měděné náhrobky v kostelích a na hřbitovech, navíc si je pozůstalí přepisovali, někdy dokonce nechávali vytisknout, protože papír považovali za duchovnějši a svěštětjši než kámen. Pokud nebyl pisatelem epitaře sám zesnulý, ale jeho rodina, získával zcela novou podobu. Namísto pouhého sdělení o ušlechtilých zásluhách se objevovaly tvořivé snahy o určitém proslavení konkrétní rodiny. Podoba těchto nápisů tak sestávala ze dvou částí, z nichž se ta první věnovala památce nebožtíka, tedy chvále jeho skutků za života, druhá část vypovídala o pozůstalém, který dal epitař vyrýt.

³⁶ Viz příloha č. 4.

K dosavadnímu pojednání je nutno dodat a připomenout, že kvůli potřebě organizovanosti a přehlednosti vývoje sepulkrálních textů jde o generalizující pohled na problematiku náhrobních nápisů, protože v historii účinkovalo mnoho faktorů ztěžujících situaci a některé z nich působily poměrně dlouhou dobu. Jak bylo psáno v kapitole o dějinách pohřbívání, v průběhu času docházelo ke stěhování hrobových míst v důsledku přemísťování hřbitovů, takže situace občas neumožňovala úpravu hrobů. Středověké pochovávání ad sanctos stačilo dlouhou dobu k uctění památky a označování hrobů také znemožňovalo časté umísťování náhrobků jinam, než bylo tělo. Dalším komplikujícím faktorem jsou, v opozici k požadavkům v dřívějších časech, výše zmíněné sklony církevních hodnostářů k diskrétnosti v době protireformace. A hlavně je třeba mít stále na paměti, že chudina byla pohřbívána ve společných jámách, takže také nepřipadalo v úvahu označení hrobového místa, natož využití nápisu určujícího totožnost zesnulého, modlitbu, výzvu ke kolemjdoucímu či veršovaný epitaf.

Další velký rozvoj a patrná stabilizace situace v oblasti náhrobních nápisů nastala v době, kdy došlo ke konečnému řešení problémů s přemísťováním hřbitovů, tedy na přelomu 18. a 19. století. Hřbitov dnešní podoby a hlavně samostatný hrob pro každého jednotlivce umožnil poskytnutí prostranství pro individuální značení hrobového místa včetně prostoru pro výčet údajů o totožnosti zemřelého a epitaf. Obsah nápisu na hrobě bývá ovlivňován individuálními požadavky, společenskou módou a hlavně, převážně v oblasti veršovaných epitafů, už nepodléhá takové míře rozsahu, jako doposud. Základní životopisné, kariérní a jiné údaje jsou uváděny stále, změna nastala v běžnosti sdělování data úmrtí, které bylo doposud uváděno jen výjimečně. Co se týče užitého jazyka, převládala po všechna období latina, která byla samozřejmě dominantní i pro české území a jejímž cílem bylo zabránit stále častějším snahám o preferenci němčiny, a dokonce i češtiny. V současnosti je užitý jazyk samozřejmě závislý na národní kultuře, avšak i na českých hřbitovech se lze hojně setkat s německými³⁷ i latinskými nápisy, přinejmenším s kombinací obojího³⁸.

Výše uvedené přehledy možných prvků, tvořících obsahovou náplň náhrobních textů a uplatňujících se až do dnešní doby, lze tedy již jako komplexní vzor adekvátně porovnat se současným stavem nápisů na hrobech, což je možno doložit na příkladech

³⁷ Viz příloha č. 5.

³⁸ Viz příloha č. 6.

z reálných textových materiálů sebraných pro účel této práce. Přesto je však nutno uvést, že se lze setkat s takovými nápisy, které neuvádějí jméno ani jiné údaje o zesnulém.³⁹

Formálně-estetické hledisko sepulkrálních nápisů je dalším podstatným rysem, který lze v této oblasti sledovat, přičemž prvotně je vymezován druh písma použitého při vyhotovení náhrobního nápisu. Primárním rozlišením je, stejně jako v běžném psaném písmu, dělení na písma majuskulní a minuskulní. Tato se pak pro účely nápisů vyznačují mnohými specifiky, což utváří soubor charakteristických nápisových písem. U majuskulí i minuskulí jsou dále vymezené druhy, které se v průběhu času více či méně uplatňovaly na sepulkrálních stavbách; v Čechách jde převážně o přechod od kapitály po gotickou majuskulu, v současnosti pak o aplikaci písem minuskulních. Nejvíce užívaným majuskulním typem je kapitála, písmo geometricky téměř pravidelné, které ale může mít i volnější podobu. Jako hlavní nápisové písmo se používala už v antice a zůstalo tomu tak v období středověku i novověku, kde už však koexistovala s ostatními typy.⁴⁰

Nutno dodat, že současná doba přináší příznivé podmínky pro rozmanité možnosti v oblasti nápisových písem, jejichž výběr je předurčen vzorníkem firmy, která vyhotovuje náhrobek. Kromě klasických druhů je mnoho dalších novodobých stylů. Naopak dnes zaostává obsahová kultura náhrobních nápisů, jejichž možností není zcela plnohodnotně využíváno, přestože dnes platí absolutní volnost ve zpracování i obsahu sepulkrálních textů. Nápisy se stávají čím dál více stručnější, jednodušší, často redukované na pouhé uvedení jména zesnulého, jeho data narození a úmrtí. Rozsáhlé epitafy se omezují na ustálené a často se opakující fráze.

Spíše kuriózní stránkou problematiky nápisů jsou náhrobní texty, které představují jisté vybočení ze společenských norem a konvence, svým ztvárněním často šokují nebo vyvolávají úsměv. Jejich funkce, tedy sdělení nějakých informací o zesnulém, je stejná, avšak liší se způsobem vyjádření o zesnulém, které nese prvky pohrdání, zesměšnění a jiné negace namísto taktní a vyžadované úcty. Kvůli této podobě jsou souhrnně pejorativně označovány jako hřbitovní plevel.⁴¹

³⁹ Viz příloha č. 7.

⁴⁰ Blíže ROHÁČEK, J. Epigrafika v památkové péči. Praha : 2007, s. 26–29.

⁴¹ Viz NAVRÁTILOVÁ, A. Narození a smrt v české lidové kultuře. Praha : Vyšehrad, 2004, s. 289.

4 Slohotvorní činitelé a stylistické aspekty výstavby náhrobního nápisu

Stylistika se nezaměřuje pouze na problematiku jednotlivých jazykových plánů, ale zabývá se výslednými textovými celky, na základě kterých je pak schopna určit jednotlivé aspekty, podílející se na výstavbě projevu. Podmiňují výslednou podobu sdělení a poskytují možnost jeho zařazení k určitému funkčnímu stylu. V náhrobním nápisu lze rovněž vymežit a analyzovat mnoho prvků podílejících se na jeho celkové výstavbě. Některé jsou zřetelné více, jiné méně, ale přesto v popisu tohoto druhu komunikátu a jeho utváření nelze žádné opomenout.

Při kompozici a stylizaci každého textu se uplatňují faktory, slohotvorní činitelé, ovlivňující konečný projev, a to na základě výběru jazykových, tematických, obsahových a textových prostředků. Tyto se pak promítají i do volby způsobů stylizace textů a jejich kompletní výstavby na základě uspořádání jednotlivých složek do celku, přičemž při tvorbě textu záleží na zvoleném slohovém postupu a při jeho ucelování do výsledné podoby na vertikálním a horizontálním členění. Na zařazení projevu k určitému funkčnímu stylu se rovněž podílí volba konkrétních jazykových prostředků, jimž bude věnována samostatná kapitola.

4.1 Slohotvorní činitelé

Při utváření souvislého textu se na výběru výrazových prostředků podílí mnoho slohotvorných aspektů, které pak udávají celkovou podobu výsledného komunikátu. Jiné pojmenování pro tyto aspekty zní slohotvorní činitelé neboli faktory, přičemž „jedny faktory závisejí na autorovi projevu, na jeho osobnosti, jiné plynou ze všeho, co autora obklopuje, co jeho projev podmiňuje, usměrňuje a doprovází.“⁴² Podle toho slohotvorné činitele tradičně dělíme do dvou skupin, a to na subjektivní a objektivní. Jednotliví činitelé obou skupin se neuplatňují izolovaně, ale fungují jako systém, jehož části se při realizaci komunikátu vzájemně ovlivňují a podílejí se na výsledném stylu daného projevu.

⁴² MINÁŘOVÁ, E. Stylistika češtiny. Brno : 2009, s. 16.

4.1.1 Slohotvorní činitelé objektivní

Do skupiny objektivních slohotvorných činitelů se řadí ti, kteří vycházejí z okolních skutečností, přímo se vztahují k objektu, což znamená, že jsou tyto slohotvorné faktory závislé na všem, co daný projev podmiňuje a ovlivňuje a rovněž na tom, které okolnosti obklopují jeho autora. K objektivním slohotvorným činitelům se tak řadí funkce projevu, ráz komunikátu, situace a prostředí komunikace, charakter adresáta, užitá forma, míra připravenosti komunikace, užitý kód a téma komunikátu.⁴³

Z uvedených činitelů je nejdůležitější funkce komunikátu. Je obsažena ve všech projevech a spolu s jinými činiteli má značný vliv na stylizaci a kompozici projevu, a tedy i na výsledný styl. Tou základní je funkce sdělná, což je vzhledem k povaze jazyka jako nástroje dorozumívání pochopitelné. K této základní sdělné funkci se pak přidružují další, doprovázejí ji a na základě toho lze určit preferenci konkrétního stylu textu. Z těchto je možno jmenovat funkci odborně sdělnou a vzdělávací, esteticky sdělnou, direktivní, persvazivní, uvědomovací a získávací aj.

Také v náhrobních nápisech je všem textům společná funkce sdělná, jejímž cílem je v tomto případě podat obecné informace o zesnulém, pro ilustraci lze uvést text č. 45 (*ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ / VELEDŮSTOJNÝ PÁN / P. AUGUSTIN KAPLICKÝ, / BISKUP. NOTÁŘ ČEST. KONSIST. / RADA A ČESKÝ BÁSNÍK / POD ZNÁMÝM JMÉNEM / JAROMÍR CHOD. / * 23. 5. 1854, † 14. 2. 1918.*). Funkce sdělná je ve všech textech zkoumaného materiálu využívána jako primární a dominantní, avšak často k ní přistupují projevy s funkcí esteticky sdělnou (2: *Zde spí a nic už necítí, / již milostný v něm shasl plamen, / svět chtěl v své srdce pojmouti / a svět naň svalil hrobní kámen.*), zvláště se jedná o připojené básnické texty, biblické citace apod. Z ostatních funkcí lze v nápisech identifikovat funkci apelovou neboli konativní, jejímž cílem je vyzvat příjemce k nějaké činnosti,⁴⁴ v náhrobních textech je takto adresát nabádán k modlitbě za zesnulého (34: *VZPOMEŇTE MODLITBOU, 20: připomeň sobě v modlitbách*), a také funkci persvazivní, jejímž cílem je působit na adresáta a formovat jeho postoje. V tomto případě je tak učiněno prostřednictvím slov Heliodora Píky, která jsou zvěčněna na jeho náhrobku (93: *MÝM POSLEDNÍM PŘÁNÍM JEST, / ABY NÁROD ZŮSTAL SJEDNOCEN / A ABY KAŽDÝ BEZ ROZDÍLU / PRACOVAL NA SJEDNOCENÍ NÁRODA*).

⁴³ Toto vymezení lze nalézt v publikacích: ČECHOVÁ, M., CHLOUPEK, J., KRČMOVÁ, M., MINÁŘOVÁ, E. *Současná česká stylistika*. Praha : 2003.; MISTRÍK, J. *Štylistika*. Bratislava : 1997.

⁴⁴ Srov. ČERNÝ, J. *Úvod do jazyka*. Olomouc : 1998, s. 16.

Z komunikační situace a komplexní povahy objektivních okolností vychází oficiálnost či neoficiálnost projevu, tedy ráz komunikátu jako další činitel, který je dále ovlivněn i cílem a funkcí předpokládaného sdělení. Tento činitel nachází uplatnění v psané i mluvené komunikaci, avšak zejména oficiální ráz projevu lze označit za typický pro psané texty, neboť právě jejich prostřednictvím jsou často uskutečňována veřejná sdělení. Je-li projev koncipován jako oficiální a veřejný, je nutno brát v potaz jeho dosah a význam, a volit tak prostředky společensky přijatelné a spíše normativní. Náhrobní nápisy lze vymezit jako oficiální, s poměrně velkým společenským i časovým dosahem, čemuž odpovídá jejich kompozice a stylizace i výběr jazykových prostředků. Tento druh nápisů proto často působí formálně a současně i knižně, čehož je dosaženo zejména rozličnými výrazovými prostředky. Tímto se bude blíže zabývat následující kapitola.

Na podobě výsledného stylu se dále podílejí situace a prostředí komunikace, což je pro účel zařazení k objektivním slohotvorným činitelům pojímáno v užším slova smyslu. Jedná se tedy o situaci a okolnosti, za kterých byl projev vytvořen, atmosféra, v níž je uskutečňován. Pro náhrobní nápisy se bude jevit zásadním zvláště prostředím hřbitova jako prostoru veřejném; při tvorbě textu samého pak bude působit i akt smrti coby určitá smuteční okolnost, za jejímž účelem náhrobní nápis vznikl.

Na vlastnosti komunikátu má rovněž vliv okruh adresátů a jejich charakter. Do výsledku jazykového i kompozičního ztvárnění se promítá, zda je adresát známý, či neznámý, jednotlivce, nebo kolektiv, zda je kontakt autora s adresátem přímý, v případě mluveného projevu, nebo nepřímý u projevu psaného.

U náhrobních textů je však tato problematika poněkud složitější, jelikož nelze zvolit jen jednu variantu jako platnou, adresát může být známý v případě pozůstalých a známých zemřelého, nebo neznámý, berou-li se v úvahu i ostatní návštěvníci hřbitova, kteří si mohou nápis přečíst.⁴⁵ Toto hledisko vystihuje i problém s určením adresáta jako jednotlivce či kolektivu. Na pojetí adresáta je možno nazírat z několika hledisek, na základě kterých je možno dojít k vymezení okruhů adresátů abstraktních či konkrétních. V rámci prvního hlediska lze za adresáta označit pozůstalého, což je poměrně specifická situace, neboť přímý pozůstalý je také autorem náhrobního nápisu a zároveň navštěvuje hrob zemřelého, je tedy i příjemcem textů na náhrobcích, které při svých návštěvách opětovně čte. Adresátem projevu je tedy, ač to působí neobvykle, sám autor, který vlastně nechal daný nápis zhotovit (i sám pro sebe). Jako potenciální adresáti jsou však

⁴⁵ Čtení náhrobních nápisů je běžná praxe návštěvníků hřbitova (bez ohledu na to, zda zemřelý znají).

zohledňování i ostatní návštěvníci hřbitova, protože náhrobní nápis si může přečíst kdokoli. Proto je nutno brát v potaz i neznámé lidi jako příjemce projevu a náhrobní nápis tak vyhotovit s ohledem na určité konvence a společensky přijatelné normy, což platí zejména u osobností duchovních, u kterých lze předpokládat široký okruh adresátů. To samé pak platí i pro nápisy, jež byly zřízeny ne přímými pozůstalými, ale například různými sdruženími, městem či veřejností. Většina náhrobních nápisů neobsahuje přímé zřetelné adresování, ale v některých jedinečných případech jsou kolemjdoucí přímo oslovováni a k něčemu vyzýváni (1: *Čtenáři, 20: Kdo čteš, připomeň sobě v modlitbách, 137: VĚZ, PŘÍCHOZÍ; VY, POZŮSTALÍ, NETRUCHLETE JIŽ, 139: KDO NÁHODOU SE SNAD KDY ZASTAVÍ / U HROBU MÉHO, AŽ ČTE V ZÁHLAVÍ*). Z jiného hlediska lze adresáty určovat dle konkrétní formy jazykové výstavby textu, zejména podle jazykového vyjádření prostřednictvím gramatických kategorií. Obvyklým jevem zkoumaného materiálu je tak bezprostřední směřování projevu zemřelému, tedy adresátovi nereálnému, přičemž zesnulí mohou být i přímo osloveni (16: *Bůh budiž, otče, máti, / věčně vaší mzdou!*). Jsou jim adresovány básnické texty (21: *Blaze Vám, jenž sladce spíte / v klidném hrobě tichý sen, / v oslavě se věčné skvíte, / vítězný Váš přišel den., 64: UMĚNÍ / ŽIVOT JSI ZASVĚTIL / K ZÁŘNÝM JEHO VIDINÁM / JINÉ VEDL., 88: BOHU, LIDEM, VŽDY JSI SLOUŽIL / MNOHO DOBRA VYKONALS. / POD KŘÍŽEM UTRPENÍ BYLO TVOJE ŽITÍ, / POD KŘÍŽEM SVATÝM BUDIŽ TVÉ KLIDNÉ ODPOČINUTÍ., 103: Dosni klidně – / co smutný život Tvůj / Ti nedopřál!, 161: RÁNY JSI HOJIL / SOUCITEM VLÍ / DNÝM, UBOHÝM / VRACEL JSI ZTRA / CENÉ ZDRAVÍ, / AŽ SRDCE SVÉ / TRPÍCÍM BRA / TRÍM JSI ROZDAL. / NECHŤ SLZY NA / ŠE – TEN CHUD / ÝCH JEDINÝ / DAR – PRO TEBE / V SRDCÍCH PO / TOMKŮ SVÍTÍ!*) a samozřejmě závěrečné náboženské formule typu *Odpočívej v pokoji, Pokoj Tvému popelu* apod. Pokud text oslovuje zemřelého, obvykle respektuje jeho konkrétní přání, obsahuje jeho oblíbený verš, vypovídá o jeho skutečích. Avšak i texty adresované zemřelému mají oslovovat živé. Totéž platí i pro některé výpovědi v náhrobních textech, jež jsou směřovány k vyšším bytostem (1: *Pane smiluj se nad námi, 3: Pokoj dejž mu Pane!, 50: Pane Ježíši, přijmi ducha mého!, 81: ODPOČINUTÍ LEHKÉ DEJŽ JIM Ó PANE*), někdy je tak činěno i prostřednictvím konkrétních citátů vyňatých z Bible (108: *V Tebeť Hospodine doufal jsem, nechť nejsem zahanben na věky, / v spravedlnosti Své vysvobod' mne a vytrhni mne. / Nakloň ke mně ucha Svého a spas mne. / Žalm 70, 1. 2.*). A kromě živých je tudíž možno považovat také Boha za dalšího potenciálního abstraktního adresáta.

I uplatněná forma komunikátu, tedy stylová sféra mluvená či psaná, přináší rozdíly při realizaci projevů. Pro psané texty je pak většinovým předpokladem využívání normativních a kodifikovaných prostředků. Je však nutno uvést, že i když je tento zobecňující pohled platný v případě náhrobních nápisů, nelze jej aplikovat na psané projevy všech funkčních stylů a samozřejmě také záleží i na uplatnění ostatních činitelů. Dalším rozdílem je, že v opozici k mluveným projevům neposkytují psané texty možnost využívat takových řečových dovedností jako je intonace, artikulace, práce s hlasem a s dechem, pomlky v řeči, což lze ale do určité míry vykompenzovat grafikou písma nebo celého textu, jeho členěním atp., což se v náhrobních textech poměrně značně uplatňuje.

Pro stylizaci textu je důležitým aspektem volba jazykových prostředků, tyto prostředky, mluvené i psané, jsou označovány jako druh jazykového kódu, jehož volba v rámci opozice mluveného a psaného projevu patří mezi objektivní slohotvorné činitele. Jedná-li se o kód verbální komunikace, lze jej rozlišit v rámci všech útvarů a poloutvarů národního jazyka, jeho volba však závisí na ostatních objektivních činitelích, v tomto případě pak na funkci, prostředí projevu, jeho cíli apod. Vzhledem k povaze náhrobního nápisu a s ohledem na ostatní činitele je pro tento komunikát využíván kód spisovné vrstvy národního jazyka s převahou užití prostředků neutrálních a knižních.

K objektivním činitelům je dále řazena míra připravenosti komunikace, v závislosti na které jsou pak rozlišovány projevy připravené a nepřipravené. Každý druh je typický pro jinou oblast a opět je podmíněn i uplatněním dalších činitelů. Co se týče náhrobních textů, představuje jejich realizace poměrně dlouhodobý proces, neboť daný nápis musí být vždy pečlivě navržen a zkomponován, proto lze projevy zvěčněné na náhrobcích označit jako připravené.

Za slohotvorný faktor je považováno i téma komunikátu, neboť se na styl textu pohlíží jako na komplex, ve kterém je mimo jiné zařazena i složka prostředků tematických. I těm je zčásti přizpůsobována výstavba projevu a ve spojení s jinými činiteli i volba ostatních výrazových prostředků. Téma náhrobních textů lze vymezit zcela jednoznačně, pozornost je věnována zesnulému, jeho životu i smrti. Na základě toho je koncipován i celý komunikát, který podává výčet životopisných, kariérních a jiných údajů o zemřelém. Tato tematická část je však často doplněna i o texty další, jejichž záměrem může být vyjádření úcty k zesnulému, nebo textů připomínajících pozůstalé. Dále je nutno uvést, že téma nelze bezvýhradně řadit k činitelům objektivním, protože při jeho vymezení a následném zpracování se uplatňuje i osobnost autora, což pro náhrobní nápisy platí také.

4.1.2 Slohotvorní činitelé subjektivní

V rámci výstavby textu se uplatňují i takoví činitelé, kteří se přímo vztahují k původci promluvy, tedy k subjektu. Pokud je jejich vliv podstatně zřetelný, definuje se výsledný styl jako autorský nebo individuální. Ani tyto činitelé nepůsobí izolovaně, ale v závislosti jeden na druhém. Jako subjektivní slohotvorní činitelé jsou udávány takové vlastnosti autora jako jeho intelektuální a rozumová zralost, jeho životní zkušenosti, kulturní a společenský rozhled, úroveň všeobecného a odborného vzdělání, dále znalost jazyka a jazyková uvědomělost. Z dalších charakteristik subjektu je vlivným činitelem jeho sociální zařazení, povahové, mentální a s věkem i pohlavím související vlastnosti, osobní sklony, záliby, zvyky a také autorův vztah k osobě adresáta, projevovat se může i jeho aktuální zdravotní a psychický stav. Za subjektivní slohotvorný činitel lze ale v podstatě označit kterýkoli vliv přímo působící na subjekt a formující jej. K vymezeným subjektivním slohotvorným činitelům je dále nutno uvést, že se může jednat o činitele stálé i nestálé, ale pokud působí právě v době realizace projevu, budou se do něho promítat všechny, byť si to původce nemusí přímo uvědomovat.

Co se týče oblasti náhrobních nápisů, i zde platí obecný princip, že je téměř nemožné charakterizovat všechny subjektivní činitele, neboť konkrétní osoba původce nám nemusí být vždy známá. Navíc se v našem zkoumaném materiálu objevily i případy, kdy je vyhotovitelem projevů celá skupina osob (v případě spolků aj.). Na základě textů lze tedy vymezit jen některé uplatňující se činitele a navíc je poměrně pravděpodobné, že se bude jednat o pouhé předpoklady. Z výše uvedených činitelů je možno v nápisech rozpoznat citovou zúčastněnost autora. Je tak předpokládáno převážně na základě užitých výrazových prostředků, zvláště lexika, kdy je patrný kladný vztah k zesnulému (10: *NAŠEHO NEJDRAŽŠÍHO MANŽELA, TATÍNKA A DĚDEČKA*, 25: *Památce milovaného otce wděčné dítky.*, 58: *SVÉMU DLOUHOLETÉMU, NEZAPOMENUTELNÉMU STAROSTOVI*, 116: *Wděčnosti k rodičům předrahyým puzený / dali zříditi / Náhrobek ten, za oběť lásky neobmezené, / Dítka gich tři srdečně truchlicí*). Co se týče vyjádření citové zúčastněnosti v náhrobních projevech, je nutno také uvažovat o tom, zda nedošlo k záměrné stylizaci textu, pokud byl vztah pozůstalého k zesnulému ve skutečnosti spíše negativní. Znalost jazyka coby další činitel se v případě náhrobních nápisů může projevovat ve způsobu zaznamenání textu tvůrcem náhrobku, přičemž texty č. 116 a 127 jsou zřejmým dokladem jeho nevelké znalosti pravopisné kodifikace, neboť je

zaznamenána samohláska *ů* na začátku slova (což je chybně; není doložena normativní existence dané samohlásky v této podobě).

4.2 Slohové postupy a útvary

Slohový postup⁴⁶ představuje způsob, jakým je zpracováno téma a uspořádán obsah, jedná se o proces znázorňování a skládání částí textu do podoby konečného útvaru.

Volba slohového postupu je důležitým krokem při tvorbě textu, neboť ukazuje celkové ztvárnění obsahových složek tématu, jejich výběr i jazykovou realizaci, a to jak v mluvené, tak psané formě. Jako základní slohové postupy jsou vymezovány postup popisný, vyprávěcí, výkladový, úvahový a informační,⁴⁷ přičemž na základě každého postupu a jeho modifikace lze vymezit základní slohové útvary. Děje se tak podle toho, který postup převažuje, proto jsou i stanoveny odpovídající útvary, jež přináší každému stylu. I když je toto pevně dáno, často v rámci jednoho útvaru dochází k uplatňování několika postupů najednou a někdy může být obtížné jednoznačně stanovit útvar jako výsledek jednoho konkrétního postupu. Přesto s sebou určitý postup a jeho modifikace nese svá specifika, ať jde o způsob zpracování tématu nebo volbu výrazových prostředků, například postup informační je realizován prostým konstatováním fakt, málo rozvíjenou větnou stavbou; pro postup úvahový je typické využívání řečnických otázek, postup vyprávěcí se snaží o vyjádření dějového procesu. Právě tyto specifické vlastnosti každého postupu poskytují možnost analýzy a popisu konkrétních útvarů.

V náhrobních nápisech je uplatňovaným postupem zejména postup informační, někdy ve spojení s popisným. Oba zde mají často formu prostého výčtu životopisných a kariérních údajů o zemřelém řazených lineárně za sebou. Stručně charakterizován může být v těchto komunikátech sám nebožtík či popsány okolnosti jeho života/smrti (93: *POPEL VLASTENCE, / DIPLOMATA A OBĚTI KOMUNISMU / BYL AŽ PO LETECH ULOŽEN / V JEDNOM ZE SPOLEČNÝCH HROBŮ / ZDEJŠÍHO HŘBITOVA*), nezdědka se takový popis objevuje i ve veršované podobě, (9: *PROLETÁŘSKÝ BÁSNÍK SPÍ ZDE SPÁNKEM VĚČNÝM, / ZEMŘEL TOUHOU, LÁSKOU, ŽALEM NEKONEČNÝM.*, 102:

⁴⁶ Bečka nazývá slohový postup termínem slohový druh. Blíže BEČKA, J. V. Česká stylistika. Praha : 1992, s. 292.

⁴⁷ Například vymezení dle Mistríka postrádá postup úvahový a navíc obsahuje postup dialogický. Viz MISTRÍK, J. Stylistika; Bratislava : 1997, s. 341.; Bečka klasifikuje postup (slohový druh) informativní, výpravňý, staticky popisný, dějově popisný, pojednávací a úvahový. Viz BEČKA, J. V. Česká stylistika. Praha : 1992, s. 292.

BYL V KRUTÝCH SEČÍCH, PROŠEL SVĚTY VŠEMI, / I SLÁVU MĚL. TEĎ RÁD SPÍ V RODNÉ ZEMI.). Jinou možností je pouhé uvedení základních informací o životě zesnulého, např. místo a datum narození, úmrtí, profese. Jako příklad je možno uvést nápis č. 3 (*Zde odpočívá / P. Václav / Čeněk / Bendl, / kněz / a spisovatel / český. Narozen v Turnově / 21. října 1833, / zemřel 27. června 1870 / zde, ode všech oželen*). Konkrétně tato podoba je u náhrobních nápisů obsažených v našem zkoumaném materiálu nejběžnější.

4.3 Členění textu

Každý komunikát je z hlediska kompoziční a stylizační výstavby členěn, a to v rovině horizontální a vertikální. Obojí má přispívat k lepší orientaci v psaném textu, popřípadě v mluveném projevu.

4.3.1 Členění horizontální

Členění textu v horizontální linii představuje jeho členění na část úvodní, střední a závěrečnou; dalšími částmi mohou být v závislosti na útvaru a stylu předmluva a doslov. V psaném projevu většího rozsahu je do této oblasti zahrnuto také členění do odstavců a kapitol coby celků vyšších (zabývat se lze také jejich vzájemnou návazností). Bečka o této problematice hovoří jako o členitosti a plynulosti projevu, přičemž tak vymezuje i obecné požadavky na tento jev. Členitost popisuje jako rozsah rozlišení úseků projevu. Toto členění musí být realizováno tak, aby bylo adresátovi dostatečně zřejmé. Plynulost projevu charakterizuje jako míru návaznosti částí textu a schopnost jeho myšlenkové souvislosti.⁴⁸ Důležitou část představuje z hlediska horizontálního členění už titul jako rámcový prvek textu; v mluveném projevu ho většinou zastává oslovení. To lze však nalézt i u projevů psaných. Není-li titul v textu obsažen, plní funkci rámcového prvku úvod projevu, v koncové části má tento rámec podobu závěru nebo epilogu. Oblast horizontálního členění textu dále zahrnuje problematiku dělení informací do souvětí a jednoduchých vět, což rovněž vychází ze zvoleného slohového postupu. Zatímco rámcové prvky projevu lze

⁴⁸ Srov. BEČKA, J. V. Česká stylistika. Praha : 1992, s. 397–399.

analyzovat u téměř u každého projevu, členění do kapitol a odstavců je možno považovat za výsadu komunikátů rozsáhlejších, neboť krátké texty neposkytují velký prostor pro takovéto členění. K těmto lze právě řadit i náhrobní nápisy, které nemají příliš velký rozsah a jejich informace jsou často shrnuty do jednoho syntaktického celku. Přesto je možno u některých náhrobních textů prvky horizontálního členění analyzovat, zejména rámcové prvky, které jsou často odděleny mezerou, v připojených básnických epitafech lze v rámci horizontální linie rozlišovat jejich členění na sloky a verše, což je evidentní např. u nápisu č. 69.

V počátku projevu může být jeho rámcovým prvkem vyjádření, které plní funkci titulu (16: *Hrobka / rodiny / Firbasovy*, 21: *Památka / rodiny Frantovy*, 93: *NA PAMĚŤ GENERÁLA / HELIODORA PÍKY*), prosté oslovení jedinců (1: *Čtenáři!*) či oslovení s výzvou o modlitbu (20: *Kdo čteš, připomeň sobě v modlitbách*, 34: *VZPOMEŇTE MODLITBOU*). Hojně je užitá úvodní formule, která rozličnými výrazy oznamuje, že je zde někdo pohřben (3: *Zde odpočívá*, 5: *Zde dřímá věčný sen*, 13: *V tento posvátný hrob*, 28: *ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ*, 98: *Zde slavného z mrtvých vstání očekává*), tyto fráze se poměrně často opakují i v ostatní náhrobních textech. Dále lze vymezit takový druh úvodu, jenž by sice mohl mít povahu titulu (86: *PAMÁTCE / DVOR•RADY UNIVER•PROF• / M.U.DRA / KARLA PAWLÍKA*), avšak je již přímo zapojen do souvislého textu, na který jeho další část, v podstatě stať, pak plynule navazuje, včetně užití shodného pádu (*KOMTURA ŘÁDU FR•JOS• / MAJITELE ŘÁDU ŽELEZENÉ KOR• / SLOVŮTNÉHO LÉKAŘE / GYNÁKOLOGA*). Funkci titulu může dále plnit jméno zesnulého, a to v případě, že není užit žádný jiný nadpis ani úvodní formule (2: *M. V. Bělohrobský*, 4: *ANT. BETKA*, 7: *PhDr. JINDŘICH ČADÍK aj.*), toto je nejčastější podoba počátečního rámcového prvku u náhrobních nápisů. Úvod projevů ve dvou případech představuje prezentace subjektu, jenž nechal zřídit náhrobek (77: *NÁRODNÍ / VÝBOR / MĚSTA PLZNĚ / ZASLOUŽILÉMU / LOUTKÁŘI*, 87: *Město Plzeň / svému purkmistru*).

Střední část delších náhrobních textů je tvořena popisem života zesnulého, tedy výčtem jeho životopisných a kariérních údajů či jiných okolností jeho života, dále uvedením data, někdy i místa narození a úmrtí. Toto platí pro ty nápisy, v nichž je možno vymezit i další rámcové prvky na konci projevu. U ostatních je tímto text ukončen, nejčastěji právě životními daty, což tak samo plní funkci rámce.

Obvyklé zakončení projevu je tvořeno závěrečnou náboženskou formulí typu *Odpočívej v pokoji!*, *Pokoj popeli jeho!*, *Světlo věčné, ať mu svítí!*, *Pokoj dejž mu Pane!* apod., již je vyjadřováno přání, aby zesnulý nabyl po smrti klidu. Tyto fráze se často

opakuji, z jedinečných lze uvést např. znění v textech č. 13 a 56. (13: *Tam nad hvězdami / budiž mu bohatá odměna*, 56: *V KRISTOVĚ OVČINCI NAD HVĚZDNÉM / NECHŤ JEST PŘEBÝVÁNÍ JEHO!*). Stejnou funkci mají citáty z Bible, jimiž může být rámeček textu také představován (50: „*Pane Ježíši, přijmi ducha mého!*“ 5k. ap. 7. 59.), nebo jiné básnické projevy. To však nelze považovat za pravidlo, neboť na náhrobku jsou tyto připojené texty někdy umístěny mimo hlavní část záznamu. V závěru komunikátu se dále objevují i výzvy doprovázející zesnulého na věčnost (10: *DEJ MU BŮH LEHKÉ ODPOČINUTÍ / A NÁM S NÍM BLAŽENÉ SHLEDÁNÍ*, 16: *Bůh budiž, otče, máti / věčně vaší mzdou!*) od přímých pozůstalých i jiných subjektů, z jejichž iniciativy náhrobek vznikl. Někdy se ale jedná o jejich pouhé zveřejnění, aby bylo zjevné, kdo dal náhrobek vyhotovit. Je tomu tak v několika nápisech, pro ilustraci budou uvedeny pouze vybrané: (2: *Věnovala „RADBUZA“*, 4: *POSTAVENO / IHNIZDEM KOSŮ / PLZEŇSKÝCH ZA / PŘÍSPĚNÍ PŘÁTEL / ZESNULÉHO*, 25: *Památce milovaného otce wděčné dítky*, 58: *VĚNOVAL ZA PŘÍSPĚNÍ PŘÍBUZENSTVA / PŘÁTEL A CTITELŮ ZESNULÉHO / PRVNÍ PRAŽSKÝ SPOLEK STENOGRAFŮ / GABELSBERGERSKÝCH.*).

Musíme zdůraznit, že informace podané v této podkapitole se netýkají veškerých nápisů, neboť ne všechny jsou vystavěny jako delší komunikáty, které chtějí poskytnout soubor informací o zesnulém. Množství nápisů má podobu pouhého uvedení jména zesnulého, maximálně s uvedením životních dat.

4.3.2 Členění vertikální

Nelineární charakter má naopak vertikální členění textu, jímž se rozumějí takové způsoby vyjádření, které vyobrazují uspořádání a vztahy jednotlivých informací a faktů podávaných v daném komunikátu. Jinak řečeno jde o hierarchizované uspořádání těch částí textu, jež jsou nositeli větší závažnosti. Takovéto uspořádání by mělo adresátovi pomoci orientovat se v projevu, aby byl schopen extrahovat podstatné informace od těch méně důležitých. Konkrétní způsob vertikálního členění je závislý na zvoleném funkčním stylu, neboť každý styl s sebou nese svá specifika. Ve věcných projevech lze v rámci tohoto členění klasifikovat hierarchii informací podstatných a doplňujících, což může být v psaném textu realizováno např. pomocí užití rozličného druhu písma nebo jeho zvýraznění, vydělení informací v podobě poznámkového aparátu, v uměleckých projevech je možno identifikovat různá pásma děje, přímou řeč postav apod.

Protože se v případě náhrobních nápisů nejedná o útvary odborné ani umělecké, není využíváno poznámek pod čarou ani jiných způsobů odkazů a neuplatňují se ani dějová pásma apod., přesto lze v těchto textech analyzovat prvky vertikálního členění. Zejména je užíváno rozličných grafických úprav, jež tak napomáhají orientaci mezi veškerými uvedenými informacemi v projevu. Nápis na hrobě má poskytovat sdělení o zemřelém, zvláště jeho identifikaci, což ale nemusí platit vždy, protože si při sběru materiálu nešlo nepovšimnout, že na některých náhrobcích je jméno upozaděno a upřednostněny jsou informace vztahující se k Bohu, nesmrtelnosti či k jinému obecnému poselství. Jinak je často jméno osoby, která je na tom kterém místě pohřbena zaznamenáno větším písmem, než kterým jsou ostatní údaje, někdy také tučnějším nebo s ozdobnými iniciálami. Doplnující informace o osobě jsou písmem menším, někdy kurzivním. Kurziva je také užívána u některých rámcových prvků, citátů z Bible nebo básnických textů. Pro ilustraci takového grafického rozlišování textu v rámci vertikálního členění lze upozornit např. na náhrobek V. Č. Bendla (přepis č. 3), F. Firbase (přepis č. 16) a J. Franty Šumavského (přepis č. 21).⁴⁹ V těchto uvedených jde o poměrně zřetelné členění, ale samozřejmě se objevuje i u ostatních náhrobních nápisů, přinejmenším v užití většího písma pro uvedení jména zesnulého, který je na daném místě pochován.⁵⁰ Existují ale i náhrobky beze jména či absolutně bez nápisu jako vyjádřeného zdůraznění nepodstatnosti lidského života.

⁴⁹ Viz přílohy č. 8, 9, 10.

⁵⁰ Viz příloha č. 11 (nápis na náhrobku V. Hlinky).

5 Jazykové prostředky náhrobních textů

Náhrobní texty lze považovat za formu ustáleného komunikátu, která se vyznačuje typickými rysy, výstavbou i skupinou výrazových prostředků. I v náhrobních nápisech lze tedy (stejně jako v jiných útvarech) identifikovat a klasifikovat množinu jazykových prostředků, jejichž volba a umístění se přizpůsobuje hlavní funkci projevu a spoluvytváří požadovaný styl textu. To platí obecně pro všechny útvary, a proto je pozornost oboru stylistiky zaměřena zejména na frekvenci prostředků stylově příznakových; spíše než na prostředky neutrální, které v českém jazyce převažují a svou podobou nepředurčují zařazení komunikátu k určitému stylu.

Příruční mluvnici češtiny je styl přímo definován jako „výsledek výběru jazykových prostředků a jejich spojování do komunikátu“⁵¹, přičemž ty výrazové prostředky, ze kterých lze pro účel daného jazykového projevu provádět výběr, jsou označovány jako výrazové konkurenty. V odborné literatuře⁵² je vydělováno a charakterizováno pět skupin prostředků, uplatňujících se v jazykových projevech. Jsou to prostředky hláskové, morfologické a syntagmatické, syntaktické, slovtvorné a lexikální. Tyto všechny se více či méně v textu uplatňují a vzhledem k možnosti jejich slohového rozlišení ovlivňují i stylistickou výstavbu celého komunikátu. Náhrobní nápisy jako psané, veřejně přístupné projevy dodržují normu spisovnosti a často inklinují ke knižnímu vyjadřování. Tomu odpovídá i využívání jazykových prostředků v tomto druhu komunikátu.

5.1 Analýza jazykových prostředků ve složce informační

Uplatnění spisovných jazykových prostředků je charakteristickým rysem zejména v té části projevu, která nese sdělení o životě zesnulého či o něm samém. Způsob vyjádření těchto informací, omezený na prostý výčet kariérních, životopisných a jiných údajů, neposkytuje přílišný prostor pro případné hovorové výrazy. Variantnost všech skupin

⁵¹ Příruční mluvnice češtiny. Praha : 2012, s. 729.

⁵² Problematikou se zabývá například publikace: ČECHOVÁ, M., CHLOUPEK, J., KRČMOVÁ, M., MINÁŘOVÁ, E. Současná česká stylistika. Praha : 2003.

Místrík jako hlavní vymezuje jazykové prostředky lexikální a gramatické, z dalších výrazové prostředky mimojazykové. Blíže MISTRÍK, J. Stylistika. Bratislava : 1997, s. 42.

jazykových prostředků se v těchto částech komunikátů projevuje především v rovině knižní příznakovosti.

5.1.1 Prostředky hláskové

Charakteristika prostředků hláskových zahrnuje problematiku hláskových variant, jimiž jsou označovány „dvě podoby téhož slova lišící se kvantitou nebo kvalitou samohlásky nebo souhlásky“⁵³; další klasifikace rozlišuje hláskové varianty slohově rovnocenné a slohově diferencované. Variantnost spočívající v kvantitě samohlásek udává rozdíly stylové příznakovosti přednostně v rovině hovorovosti, neutrálnosti, knižnosti, popis kvalitativních hláskových variant rovněž.

Zkoumané texty obsahují možnou kvantitativní alternaci pouze v málo případech (63: *LAUREAT*, 86: *slovůtného*, 116: *odpočívá, leta*), kdy byla krátká samohláska nahrazena delší variantou, ve druhém příkladu naopak. Dále byla zaznamenána kvalitativní varianta samohlásky v základu slova (8: *kněhtiskárny*, 46: *řiditel*).

V sebraných náhrobních nápisech jsou zřetelně častější odlišnosti po stránce pravopisné. V projevech se lze setkat s preferencí hlásky *s*, která je v současnosti poměrně často nahrazována alternativou fonetického záznamu, tedy s hláskou *z* (27, 109: *president*, 37: *filosof*, 49: *konservatoře*, 90, 138: *gymnasia*, 106: *gymnasiální*), objevují se i obě možné alternace ve stejných slovech (7, 101: *muzea*, 19, 30, 99: *musea*). V několika případech je užit pravopis zcela odlišný od současné normy, pro danou dobu však adekvátní (3: *VÁCSLAV*, 12, 30: *professor*, 86: *gynäkolog*). Tento jev je pak zcela znatelný u dvou nápisů z počátku 19. století, kde je zachována podoba dobového pravopisu (25: *wešk., práw, purgmistr, swobodného, welkého, zesnuw, w, trwá, wěky, wděčné*, 116: *odpočívá, welewážená, žiwota, wezdejšitho, odpočiwaji, wděčnosti, gich, Wám, w*). Všechny uvedené příklady dnes dodávají nápisům ráz knižnosti až archaičnosti, i když v té době šlo o standardní způsob záznamu.⁵⁴

Kromě těchto odlišností daných vývojem pravopisu se jiné příznakové změny či různé hláskové varianty, kvalitativní ani kvantitativní, v nápisech neprojevují.

⁵³ ČECHOVÁ, M., CHLOUPEK, J., KRČMOVÁ, M., MINÁŘOVÁ, E. Současná česká stylistika. Praha : 2003, s. 98.

⁵⁴ Blíže viz Sedláček, M. K vývoji českého pravopisu. Část 1. Naše řeč. 1993, ročník 76, č. 2, s. 57–71.

5.1.2 Prostředky morfologické a syntagmatické

Oblast prostředků morfologických a syntagmatických zahrnuje využití různých slovních druhů, jejich frekvenci v jazykovém projevu a uplatňování mluvnických kategorií jako formálních prostředků jejich vyjádření. Tyto prostředky mohou ovlivňovat expresivitu textu, dále statičnost, nebo naopak dynamičnost projevu užitím slovesných tvarů, substantiv, adjektiv nebo jmenných konstrukcí, což se stává charakteristickým pro daný styl komunikátu. Slohové rozrůznění pak také vyplývá z výběru koncovky, která je u mnohých výrazů dubletní a jež může ve spojení se slovem někdy překročit i hranici spisovnosti. Stylově rozlišené může být také užití některého pádu, například genitivu záporového apod.

V náhrobních textech se ze slovních druhů nejčastěji objevují substantiva, adjektiva, verba a numeralia, což lze vzhledem k funkci a povaze projevu označit za pochopitelné. Ze skupiny substantiv jsou také ve většině textů použita propria, z číslovek druhy základní a řadové, a to ve formě arabských číslic, popř. římských (2: *MDCCCLXXXIII*). Jako primární pád je využíván nominativ jmenovací a genitiv.

Ve zkoumaném materiálu se z oblasti morfologických prostředků dále vyskytují variace v užitých koncovkách podstatných jmen. U substantiva *pán* v lokálu singuláru maskulina je užitá koncovka *-u* (10, 28, 38, 43, 45, 46, 50, 54, 58, 63, 83, 84, 88, 91, 100, 105, 108, 113, 117, 126, 138, 148, 149, 160: *v Pánu*), mající vyšší stylový příznak. Typickým zakončením pro tento pád je jinak *-ovi*, což platí i pro dativ, ve kterém se v nápisech rovněž objevuje zakončení na *-u* (31: *průkopníku, bojovníku*, 76: *Františku*, 87: *purkmistru*). Použití této koncovky ve tvaru „*v Pánu*“ však u náhrobních textů představuje jistou ustálenou náboženskou formuli, stejně jako v případě tvaru genitivního (116: *leta Páně*). Co se dále týče problematiky variantnosti koncovek, nachází se mírná odchylka v náhrobním nápisu J. K. Tyla. Je-li užit více dativních tvarů vedle sebe, bývá tradičně koncovka *-ovi* až na posledním místě, v tomto nápisu však stojí dvě stejné koncovky vedle sebe (146: *Jos. Kajetánovi Tylovi*).

Přídavná jména jsou i ve starších textech ve tvaru složeném, v několika případech ve tvaru jmenném (19, 148: *stár*), často ale jako jmenná adjektiva utvořená od slovesného základu a sloužící jako součást přídělního (3, 23, 58, 63, 85, 93, 108, 109, 110, 127, 150: *narozen*, 123, 158: *vysvěcen*, 123: *vězněn*). Tyto tvary jsou pak nositeli knižního příznaku. Ve tvarech jmenných se objevují i užitá verba (119: *pochován byl*, 81: *budiž*

doporučen, 4: *postaveno*, 93: *byl uložen*); někdy mají i formu přechodníku minulého (16: *zesnuv*, 13: *pracovav*).

V nápisu č. 116 se kromě dobového pravopisu objevuje i tehdejší podoba osobního zájmena *on* (*an*). V textech jsou užívány stylově vyšší kratší tvary posesivních zájmen, jedenkrát tvar delší (113: *svojí*), který textu dodává příznak, a jednou také tvar zastaralý (21: *jich*). Delší varianta se jednou objevuje na místě, kde by měl být použit tvar kratší (20: *připomeň sobě v modlitbách*), a vytváří tak dojem knižnosti, stejně jako další výraz tohoto nápisu, a to vztažné příslovce s příklonným *-ž* (20: *kdež*).

5.1.3 Prostředky slovtvorné

Slovtvorné prostředky zahrnují problematiku všech variant lišících se způsobem tvoření a slovtvorba se pak převážně věnuje sledování vývojových změn v této oblasti, například preferencí novodobých slovtvorných prostředků nebo nových odvozenin. Mezi prostředky nesoucí určité stylistické rozlišení mohou patřit deminutiva – obvyklá pro styl prostěsdělovací, i když jich lze podle záměru tvůrce textu využívat i v jiných oblastech. Typická pro ten který styl mohou být i kompozita, objevující se hlavně v odborném a administrativním stylu, nebo neologismy, časté v umělecké literatuře a textech publicistických. Stylovou diferenciaci může dále vyjadřovat proces univerbizace, jenž je obvyklý spíše pro běžné dorozumívání, a naopak pro oficiální styk je charakteristický proces multiverbizace. Stále častějším jevem se stává užívání zkratkových slov a zkratek, jako prostředků úspornosti v odborném a administrativním stylu.

Způsob tvoření slov, respektive výsledná slova vzniklá z některých slovtvorných postupů, která lze vnímat jako příznaková, jsou ve zkoumaném materiálu zastoupena například v odvozenině slova *učit* s příponou *-ba* (111: *učbě*). Tento prefix je sice řazen k typům produktivním⁵⁵, ale uvedený derivát je již málo častou slovtvornou variantou. Také výraz s příponou *-ství* odvozený od slova *kněz* (20, 53, 81, 98: *kněžství*) není příliš frekventovaný. Z dalších derivátů mohou působit příznakově odvozeniny pomocí prefixu *-vele*, které nesou příznak důrazu, zesílení významu pojmu (45, 54, 96: *veledůstojný*, 105: *velechrámu*); obecně prefix *-vele* vyjadřuje velkou míru vlastnosti. Ostatní slovtvorné prostředky jsou stále aktuální a používané. V několika málo textech se dále objevila

⁵⁵ Viz DOKULIL, M., HORÁLEK, K., HŮRKOVÁ, J., KNAPPOVÁ, M., PETR, J. a kol. Mluvnice češtiny 1. Praha : 1986, s. 290.

deminutiva, která tak projevu dodávají soukromý a expresivní ráz (113: *matičkou*, 25: *dítka*, 116: *Dítka*, 10: *tatínka*, *dědečka*). Lze najít i výrazy multiverbizované (76: *plzeňská veřejnost*), vyjadřující oficiálnost projevu.

K záležitostem slovo tvorby se rovněž řadí problematika přechylování příjmení, tedy odvozování ženského tvaru příjmení od podoby rodu mužského pomocí přípon *-ová*, *-á*. Neobvykle působící prvek se nachází v nápisu z 19. století, kdy je pro femininum namísto přechýleného příjmení užit základní tvar maskulina (16: *Amálií Firbas roz. Svatoš*), přestože je pro češtinu typické uplatňování přirozeného rodu. Přechylování příjmení je „charakteristickým rysem českého mluvnického systému, který se v češtině vyvíjel spolu s příjmeními; zápisy ženských příjmení v přechýlené podobě jsou staré již několik století“.⁵⁶ Spolu s nařízeními mít dědičné příjmení vznikala i ustanovení zapisovat do oficiálních dokumentů ženská příjmení v přechýlené podobě, což se rovněž stalo regulérním i v běžné dorozumívací praxi; proto působí nepřechýlené příjmení v nápisu č. 16 poněkud neobvykle.

Nejproduktivnější jsou náhrobní nápisy v grafickém zkracování slov nebo slovních spojení, což je typické pro psané projevy. Z těchto grafických zkratk jsou v náhrobních textech nejčastěji užívány zkratky iniciální neboli počátkové, to jest tvoření ze začátečních písmen nebo jejich skupin, přičemž by měla být dodržována zásada, že grafická zkratka nesmí končit samohláskou.⁵⁷ U proprií jsou tak uvedena křestní jména osob (2: *M. V.* – Matěj Vojtěch, 4: *ANT.* – Antonín, 8: *MAX.* – Maxmilián, 12: *JOS. VÁCL.* – Josef Václav, 14: *F. V.* – František Václav, 19: *FRANT. X.* – František Xaver, 30: *F. A.* – František Alois, 66, 149: *FR.* – František, 75: *AUG.* – Augustin, 87: *Frant.* – František, 95: *MAXM.* – Maxmilián, 105: *E. V.* – Emil Václav, 120: *ST.* – Stanislav, 143: *JOS.*, 146: *Jos.* – Josef, 156: *B.* – Bohuslav). Častá je také samostatná zkratka slova pan (3, 15, 20, 29, 45, 50, 52, 53, 91, 95, 98, 104, 105, 107, 108, 113, 114, 119, 126, 138, 140, 148, 157: *P.*), užívaná zvláště před jmény osobností náboženské příslušnosti, někdy se objevuje i ve spojení s adjektivy nebo adverbii (34: *dp.*, 84: *DP*, 88: *DP.* – důstojný pán, 81: *V. D. P.* – vysoce důstojný pán). Vedle ustálených slovních spojení (10: *A. T. D.*, 28, 30, 63, 118: *ATD.*, 158: *a t. d.* – a tak dále, 20, 32: *n.o.*, 50: *na odpoč.*, 54: *n. odp.* – na odpočinku, 22, 26, 48, 99, 137, 140, 147, 148: *v. v.* – ve výslužbě, 23, 24, 85, 138: *c. k.* – císařský královský, 46: *l. P.*

⁵⁶ KNAPPOVÁ, M. Přechylování příjmení jako problém kodifikační a legislativní. Naše řeč. 1992, ročník 75, č. 1, s. 12.

⁵⁷ Viz DOKULIL, M., HORÁLEK, K., HŮRKOVÁ, J., KNAPPOVÁ, M., PETR, J. a kol. Mluvnice češtiny 1. Praha : 1986, s. 519.

– léta Páně) jsou čteně graficky zkrácené i ostatní výrazy vyjadřující společenské zařazení zesnulého nebo podávající informace o něm samém či jeho životě. Toto se projevuje v téměř každém náhrobním nápisu. Zřetelně pak u církevních hodnostářů, kde je výčet kariérních údajů nejpočetnější, a obsahuje tedy i velké množství grafických zkratk v souvislém textu (např.: 80: *MSGRE VÁCLAV NOVÝ / PAPEŽS. KOMOŘÍ, ČEST. KONSIST. RADA, / BISKUPS. ORDINARIÁT. KOMIS. STÁT. REÁL. / GYMN. V DOMAŽLICÍCH, MĚSTS. BISKUPS. VIKÁŘ*). V projevech jsou převážně krácena adjektiva, ne bezvýhradně, a není výjimkou, že se některé zkratky stejného slova různí ve způsobu záznamu (16, 18, 19, 25, 97, 118: *král.*, 46: *kr.* – královského; 5, 13, 72, 140: *kons.*, 45, 56, 80, 105, 134: *konsist.*, 91: *konsistor.* – konsistorní; 5, 13, 50, 54, 72, 80, 105, 126, 134, 158, 160: *bisk.*, 45, 91: *biskup.*, 80: *biskups.* – biskupský aj.). Nejproduktivnější jsou však kratší varianty. V projevech se dále objevují tituly stojící před jménem, a to jak čistě grafické zkratky např. *Msgre, Prof.*, tak i další, které již nejsou zkratkami čistě grafickými, neboť „zkratky akademických titulů *MUDr., JUDr., PhDr.* ap. vznikly kombinací graficko-fonické zkratky s čistě grafickou kontrakční“⁵⁸, což se uplatňuje spíše ve výslovnosti při mluveném projevu.

Možnosti využívání zkratk v náhrobních textech jsou vázány na množství údajů o zemřelém, které nápis nese, proto lze v těchto textech najít zkratky kteréhokoli typu, i přejaté z jiného jazyka (55: *R. A. F.* – z angl. Royal Air Force, Královské vojenské letectvo, 118: *DR* – z něm. Deutsche Raichsbahn, Německé říšské dráhy, 151: *M. A.* – z lat. magister artium, magistr umění). Využívání zkratk lze tedy pokládat za neomezené a v těchto projevech také za obvyklé. Grafické zkracování slov je možno označit za jeden z charakteristických znaků typických pro tento druh komunikátu, což je pochopitelné vzhledem k omezenému prostoru pro nápis.

5.1.4 Prostředky lexikální

Z hlediska diferenciacce jazykových prostředků je nejproduktivnější rovina lexikální, jež nabízí řadu možností stylového rozlišení textu. Opět však záleží na záměru původce textu, přičemž do výběru určitého lexému pro daný komunikát vstupuje také

⁵⁸ Viz DOKULIL, M., HORÁLEK, K., HŮRKOVÁ, J., KNAPPOVÁ, M., PETR, J. a kol. Mluvnice češtiny 1. Praha : 1986, s. 526.

pragmatická složka lexikálního významu, lišící se od složky pojmové souborem konotací, které vyvolává a které jsou odrazem autorových stanovisek k výrazu. Právě pragmatická složka je zdrojem příznakovosti lexémů. „Za neutrální (nepříznakový) se pokládá lexém spisovný, frekventovaný, stylově a dobově nezabarvený a neexpresivní. Takové lexémy mají v textech univerzální využití. Ostatní lexémy – lexémy s příznakem – jsou příznakové, a to na základě příslušnosti k jednotlivým útvarům či poloútvaram národního jazyka, expresivity, spojení s některým typem stylů apod.“⁵⁹ Diferenciace lexikálních prostředků je kromě základního členění na prostředky spisovné a nespisovné možná z několika hledisek. Takovým hlediskem je dělení lexémů podle frekvence užití, expresivity, sociálního příznaku, časové příznakovosti (vyčleňující lexémy od historismů, zastaralých prostředků a archaismů přes neutrální lexémy s dobovým příznakem až k neologismům). Stylová hodnota prostředků je pak vymezována na základě příslušnosti k danému typu komunikátu a jako výrazové prostředky jsou klasifikovány například publicismy, odborné termíny, poetismy a lexémy hovorové či knižní.

Již jsme uvedli, že náhrobní nápisy inklinují ke knižnosti. To je z hlediska lexikálních prostředků dokládáno užitým výrazivem. Už úvodní formule je nositelem knižního příznaku, kdy je stejná skutečnost vyjadřována různými prostředky. Toto počáteční sdělení ve smyslu zde je pohřben, je realizováno s expresivním příznakem prostřednictvím eufemizovaných vyjádření (3, 25, 115, 116, 119, 127, 154, 159: *Zde odpočívá*, 5: *Zde dřímá věčný sen*, 10, 28, 38, 45, 46, 50, 54, 58, 63, 83, 84, 88, 91, 100, 105, 108, 113, 117, 138, 148, 149, 160: *Zde v Pánu odpočívá*, 21: *Na posvátném místě tomto odpočívají*, 43: *Zde odpočívá v Pánu*, 47: *ZDE ODPOČÍVÁ V POKOJI*, 96: *Zde očekává slavné vzkříšení z mrtvých*, 98: *Zde slavného z mrtvých vstání očekává*, 126: *Zde v hrobce farářské v Pánu odpočívá*, 158: *Zde vzkříšení své očekává*), přičemž je ve spojení využíváno rozličných synonym, jejichž výběrovost a následné syntaktické spojení utváří daný příznak. Pomocí eufemismů jsou v projevech vyjádřeny i další výrazy s tematikou smrti (10: *TĚLESNÁ SCHRÁNKA*, 13: *V tento posvátný hrob = / složil své tělo*, 16: *keráž jej na věčnost předešla*, 20: *v Pánu usnul*, 21: *na onen svět se odebral; později následoval je*, 56: *ODVOLÁN Z VINICE PÁNĚ; SLOŽIL SCHRÁNKU SVÉHO VELIKÉHO DUCHA V TENTO HROB*), avšak většinou jde o ustálená náboženská spojení.

Co se týče příznakovosti jednotlivých slov a jejich použití v náhrobních textech, lze identifikovat slova knižní (16, 116: *chotí*, 116: *wezdejšího*, 2: *Věnovala*, 4, 58:

⁵⁹ ČECHOVÁ, M., CHLOUPEK, J., KRČMOVÁ, M., MINÁŘOVÁ, E. Současná česká stylistika. Praha : 2003, s. 139.

ZESNULÉHO, 81: *ZESNULÝ*), zastaralá (86: *SLOVŮTNÉHO*), historismy (18: *chorobince*) a také slova přejatá z jiných jazyků. Ta jsou nejzřetelnější v nápisech na náhrobcích církevních hodnostářů, a proto se často jedná o výrazy přejaté z latiny (př.: 100, 127: *prelát*, 15: *vikariátní, sekretář*, 13, 53, 72, 80, 84, 96, 127, 157: *vikář*, 127: *kapitulní*, 52, 56, 100, 157: *kanovník*); z necírkevních termínů pak (6, 7, 49, 63, 68, 106, 111, 126, 138, 152, 162: *profesor*/12, 30: *professor*, 55: *kapitán* – z lat. přejato prostřednictvím němčiny, 27, 109: *president*, 16: *pomolog*, 63: *LAUREAT*). Lze ale najít i slova, která mají svůj původ v jiném jazyce než latinském (55: *bombardovací* – z francouzštiny, 27, 49, 63, 64: *akademie* – z řečtiny, 24, 85, 109, 118, 127, 155: *rytíř* – z němčiny, 7, 101: *muzea*/ 19, 30, 99: *musea* – přejato z řečtiny prostřednictvím lat., 71: *grafik* – z řečtiny, 16, 46, 87, 89: *purkmistr* – z němčiny, 28, 96: *monsignore* – z italštiny).

Pro ilustraci byly uvedeny jen některé příklady, neboť výrazové lexikální prostředky a jejich používání vychází z toho, které informace o zemřelém mají být na náhrobku uvedeny. S ohledem na tuto skutečnost bylo záměrem demonstrovat fakt, že se v náhrobních textech mohou objevovat slova z celého lexika, a to různých z vrstev a rovin jazyka.

5.1.5 Prostředky syntaktické

Široká škála možností stylového rozlišení je poskytována množinou jazykových prostředků syntaktických. Stylové rozlišení mohou nést typy vět, uplatňování a struktura vět jednoduchých nebo souvětí, jejichž výstavba se může stát charakteristickou pro daný styl komunikátu. Jako slohově příznakové mohou působit zvláštnosti větné stavby využívané nejčastěji ve stylové vrstvě hovorové a umělecké, stejně tak i slovesné a jmenné vyjadřování, přičemž příznakovost nese vyjádření jmenné, slovesné je považováno za neutrální. Stylotvorně funguje také slovosled, který nemusí být vždy vázán na mluvnická pravidla, ale může být pozměněn v závislosti na požadované stylizaci projevu.

Přestože náhrobní nápisy neposkytují svým rozsahem přílišný prostor pro složité větné konstrukce, rozsáhlá souvětí apod., lze v projevech najít prvky nesoucí určitý příznak. Ve zkoumaných textech je z těchto příznakových prvků užíván atribut kongruentní stojící v postpozici za svým řídícím jménem (4: *KOSŮ PLZEŇSKÝCH*, 13, 16, 38, 88, 98: *věku svého*, 25: *stáří svého*, 54: *farář Petrovický*, 158: *vzkříšení své*, 126:

benediktin emauzský, gymn. Klatovského, 98: měšťan Domažlický, kněžství svého, 96: sluha Boží, vikář staňkovský, 56, 113, 150: děkan blovický, 13: osady Blovické, 150: básník český, 3, 23: spisovatel český, 88: ŘÁDU MALTEZSKÉHO, 110: OKRES PLZEŇSKÝ, 146: Horách Kutných, 157: KANOVNÍK VYŠEHRADSKÝ, 144: JAZYKA ČESKÉHO, 116: měšťana zdejšího, životaездеjšího, rodičům předrahým, lásky neobmezené), což projevům dodává opět knižní ráz.

Pro náhrobní texty je velmi běžné užívání přístavků, což lze označit za jeden z jejich typických znaků. Přístavek je realizován formou výčtu údajů, jimiž jsou vyjadřována sdělení o zesnulém. Pro názornost lze uvést např. text č. 63 (*MATYÁŠ LERCH / PROFESOR MASARYKO / VY UNIVERZITY V BRNĚ, / ŘÁDNÝ ČLEN ČESKÉ / AKADEMIE, ČESTNÝ / ČLEN JEDNOTY ČESK. / MATEMATIKŮ, ŘÁDNÝ / ČLEN ČESK. SPOL. NAUK. / LAUREÁT PAŘÍŽSKÉ / AKADEMIE, ČLEN MNO / HA CIZÍCH VĚDECKÝCH / SPOLEČN. V LUTICHU, / LAUSANE, MILANE ATD.*), ale jinak je tohoto prvku použito u značné části sledovaných nápisů.

V nápisech se objevují i polovětné konstrukce, a to přechodníkové (16: *zesnuv dne 12. května 1879, 13: pracovav po celý svůj kněžský život – 31 let – horlivě k duchovnímu blahu osady Blovické*) a přívlastkové (146: *Jos. Kajetánovi Tylovi / o národ a literaturu českou zasloužilému / věnují / Jeho přátelé a ctitelé.*), jež často nesou ráz knižnosti.

Nemálo se uplatňuje slohově příznakové jmenné vyjadřování namísto slovesného (105: *JEHO ŽIVOTNÍM DÍLEM BYLA OPRAVA / PŘEŠTICKÉHO VELECHRÁMU.*), které je typické pro oblast odbornou a administrativní. Co se týče celkového vyjadřování, je pro náhrobní nápisy charakteristické vyjadřování záměrně brachylogické neboli heslovité, které navíc často získává svou výpovědní funkci v kombinaci s různými symboly a jinými znaky.⁶⁰ Toto je uplatňováno v takřka každém textu zkoumaného materiálu, jako ilustrativní příklad lze uvést např. nápis č. 123 (*Msgre. VLADISLAV SYSEL / * 30/4, 1922 V LIBKOVĚ 23 / VYSVĚCEN / 29/6, 1949 V PRAZE / VĚZNĚN 1949–1960 / †*). Frekvence využívání specifických znaků v náhrobních nápisech je dána zejména tím, že poskytují možnost vyjádřit požadované sdělení úsporně.

⁶⁰ Blíže viz DANĚŠ, F., HLAVSA, Z., GREPL, M. a kol. *Mluvnice češtiny 3*. Praha : 1987, s. 667.

5.2 Analýza jazykových prostředků přídavných uměleckých textů

Náhrobní nápisy ve smyslu prostého výčtu údajů o zesnulém jsou v mnoha případech doplněny přidruženými texty, které mají podobu náboženské formule vyňaté z Bible, básně či jiné formy uměleckého projevu. V těchto komunikátech se na rozdíl od složky předchozí uplatňují zcela odlišné jazykové prostředky, protože básnický jazyk, jazyk uměleckého projevu má ve vyjadřování a výběru jazykových prostředků značnou volnost, a tedy i téměř neomezené možnosti volby různých podob výrazů ze všech oblastí jazykového kódu. I básnický jazyk lze v náhrobních nápisech analyzovat a označit za typický pro tento druh komunikátu; přidružené texty jsou často vytrženy z kontextu konkrétního literárního díla, nebo jde o ustálené a téměř neměnné formule a právě tyto výňatky (např. Bible) jsou specifickým náhrobních nápisů.

5.2.1 Ustálená náboženská spojení a biblické citace

V náhrobních textech jsou poměrně často umístěny citáty nebo fráze, které slouží k jisté poetizaci textu. Proto i prostý výčet informací, který je doplněn nebo završen citátem, působí poeticky a získává jiný, poněkud estetický ráz.

Jako formule uzavírající projev jsou užívána ustálená náboženská spojení, jejichž podoba je poměrně pevně stanovena, a proto z hlediska stylistické analýzy nepředstavují situaci, kdy by bylo nutno určovat její příznakovost či bezpříznakovost. Z oblasti lexika jsou převážně použita slova neutrální, knižně může působit až celistvé vyjádření, mající často podobu imperativní formy s přací funkcí (38: *Odpočívej v pokoji!* 3: *Pokoj dejž mu Pane!*, 28: *Spi sladce, kmete ctihodný a velezasloužilý!*, 81: *ODPOČINUTÍ LEHKÉ DEJŽ JIM Ó PANE!*, 103: *Dosni klidně – / co smutný život Tvůj / Ti nedopřál!*, 108: *POKOJ POPELI JEHO!*, 123: *SPĚTE SLADCE!*). Přání může být vyjádřeno, kromě běžných neutrálních variant, pomocí knižní pasivní formy imperativu (16: *Bůh budiž, otče, máti, / věčně vaší mzdou.*, 116: *Pokoj / Wám budiž v hrobě / chladném; pak, když přijde Pán, rozkř / íšení přeradostné!*, 13: *Tam nad hvězdami / budiž mu bohatá odměna!*) nebo pomocí imperativu opisného (34: *Světlo věčné ať mu svítí!*, 56: *V KRISTOVĚ OVČINCI NAD HVĚZDNÉM NECHŤ JEST PŘEBÝVÁNÍ JEHO!*). I v těchto přidružených frázích je používán přívlástek postponový (28: *KMETE CTIHODNÝ A VELEZASLOUŽILÝ*, 34, 96:

SVĚTLO VĚČNÉ, 81, 91, 96: ODPOČINUTÍ LEHKÉ, 134: *Duše drahá*, 116: *hrobě chladném, rozkř / íšení přeradostné*). Z oblasti výrazových prostředků lexikálních se objevují i samotná příznaková slova, včetně knižních výrazů (28: *KMETE*) a poetismů (56: *V KRISTOVĚ OVČINCI*), častou součástí je také ustálené spojení v latinském jazyce (54: *Requiescat in pace!*⁶¹), většinou uvedené jako iniciálová zkratka (15, 126, 148, 160: *R. I. P.*). Z prostředků hláskových i morfologických jsou rovněž využívány stylově vyšší varianty, dubletní využití koncovek se nachází ve tvaru dativu singuláru maskulina inanimata slova popel (134: *popelu*, 108: *popeli*), kde dochází k variantnosti na základě přiřazení k rozdílnému vzoru mužského rodu. U imperativního tvaru sloves se objevuje příklonné -ž (13, 16, 116: *budiž*, 3, 10, 81, 91: *dejž*), z ostatních tvarů pak knižní podoba 3. osoby singuláru slovesa být (56: *jest*).

Doslovné citáty vyňaté z různých částí Bible (11: *1. KOR. 15. 10.*, 21: *1. Pavl. Thess. 4, 12.*, 37: *1 CAN II, 25, 50: 5k. ap. 7. 59.*, 73: *1. list sv. Jana*, 108: *Žalm 70, 1. 2.*, 119: *Job XIX*, 158: *Mat. 25, 21.*) jsou samy nositelem určitého stylu a tomu odpovídající množiny jazykových prostředků. Jejich slohová platnost je závislá na celkovém stylu Bible jako uměleckého díla a odlišná podoba citovaných celků realizovaná na náhrobcích může vycházet pouze z různosti v rozličných vydáních knihy samé. Užití jazykové prostředky jsou tedy v souladu s daným stylem díla; proto lze mnohdy identifikovat množství výrazů s knižním příznakem, a to ve všech oblastech prostředků. Opět se objevuje atribut v postpozici (50: *ducha mého*, 73: *víra naše*, 108: *v spravedlnosti Své, ucha Svého*, 119: *přátelé moji*, 158: *Služebníče dobrý a věrný*), výrazy s příklonným -ž a -ť (21: *Nechcemeť, kteříž*, 108: *v Tebet'*), delší varianty pronomina *já* (108: *mne*), tvar 3. osoby singuláru slovesa být (73: *jest*) i knižně působící tvar vokativu substantiva služebník (158: *Služebníče*). Všechny tyto prostředky jsou spisovné s příznakem knižnosti a jsou nositeli vyšší stylové platnosti celého vyjádření.

5.2.2 Básnické texty a ostatní připojené projevy

Kromě ustálených náboženských spojení jsou k náhrobním nápisům připojovány i jiné fráze, básně a samozřejmě i básnické epitafy jako takové. Jazykové prostředky opět dodržují normu spisovnosti, avšak v některých samostatných básnických textech lze

⁶¹ Odpočívej v pokoji.

identifikovat prostředky příznakové i nespisovné. Tyto texty často plní funkci estetickou, čemuž je přizpůsobováno i využívání jazykových prostředků, kompozice i stylizace.

Analýza specifických prostředků básnických textů patří ke kompetencím poetiky, avšak obě disciplíny, tedy poetika a stylistika uměleckého textu, spolu úzce kooperují a vzájemně využívají svých poznatků. Poetika je jedním z elementů literární teorie a je vymezována jako nauka o morfologii literárních děl,⁶² tedy nauka o tvaru literárního díla, jejímž předmětem zájmu je mimo jiné i analýza a deskripce prostředků uměleckého vyjádření. Ty jsou pro tento druh komunikátů specifické a zahrnují prostředky kompoziční i jazykové. Z jazykových prostředků jde především o nepřímá pojmenování, básnické figury, typy rýmů apod.; využití těchto prvků je pak zkoumáno v závislosti na každém konkrétním díle. Z hlediska čistě stylistického není básnická výstavba daných veršů cílem této práce, přesto je pro určitou komplexnost vhodné informovat, byť krátce, i o této oblasti. Bude však pojednáno pouze o některých vybraných výrazových prostředcích užitých v těchto přídavných textech náhrobních nápisů, neboť se často shodují s prostředky uvedenými v předchozích podkapitolách.

Nejvýraznější příznakové jazykové prostředky téměř všech oblastí jsou užity v textu č. 44., v němž se objevují změny hláskové kvantitativní (*náše*) i kvalitativní, kdy je v textu graficky zaznamenána výslovnost protetického *v* (*voči, povokřívám*). Autorem básně je chodský autor, proto i text nese tyto nářeční prvky, kterými jsou zachovaná délka vokálu u zájmena *náš* ve tvaru *náše* a také fonetický zápis protetického *v*.⁶³ Z morfologických variant se pak objevuje kratší tvar zájmena *ty* namísto delšího (*tě*) a ze syntaktických prostředků pak postponový atribut (*země zlatá*).

I všechny ostatní texty pak obsahují rozličné výrazové prostředky, jejichž různé slohově příznakové varianty mohou být v básnických textech realizovány ve velké míře, protože jsou užívány ve shodě se záměrem autora.

Pomocí všech výše vyjmenovaných prostředků z různých jazykových vrstev, rozličné příznakovosti i stylové platnosti je utvářena jistá „poetizace sdělení, tj. užívání výrazových prostředků se záměrem vytvořit dílo působící jak hodnotou sdělnou, tak i estetickou“⁶⁴, přičemž obě tyto funkce dané připojené texty zkoumaných materiálů splňují.

⁶² Problematikou se zabývá např. publikace HRABÁK, J. *Poetika*. Praha : 1977.

⁶³ Srov. JAKLOVÁ, A. K současnému stavu chodského nářečí z hlediska sociolingvistického I. *Naše řeč*. Ročník 80, 1997, č. 2, s. 69–70.

⁶⁴ ČECHOVÁ, M., CHLOUPEK, J., KRČMOVÁ, M., MINÁŘOVÁ, E. *Současná česká stylistika*. Praha : 2003, s. 261.

6 Charakteristika náhrobního nápisu jako ustálené formy komunikátu

Výsledkem stylistické analýzy jakéhokoli komunikátu by mělo být jeho zařazení k určitému funkčnímu stylu, respektive identifikace toho, ve kterém stylu projev vznikl, neboť styl je způsobem projevu vznikající záměrnou volbou, uspořádáním a využitím výrazových prostředků s ohledem na funkci, okolnosti, záměr původce apod. Na základě toho jsou jako základní funkční styly vymezovány styl prostěsdělovací, umělecký, publicistický, odborný, administrativní a řečnický,⁶⁵ avšak v závislosti na neustálém vývoji jazyka nelze tento počet považovat za konečný. „Tento stav je daný dvoma momentmi: 1. vznikanie, trvanie, zanikanie štýlotvorných situácií a funkcií je sporadické, nezákonité; 2. jazykové a kompozičné prvky menia svoje štylistické hodnoty aj mimo ich štylistického fungovania. Názorne sa to dá povedať tak, že na hociktorom mieste v systéme štýlív môže pribudnúť nový funkčný štýl, alebo hociktorý z jestvujúcich môže zaniknúť a že jazykový a kompozičný prvok permanentne priberá alebo mení svoje štylistické vlastnosti.“⁶⁶ Kromě podložení neustálené klasifikace funkčních stylů lze z tohoto tvrzení dále vyvodit závěr, že v závislosti na možných změnách není vždy zcela možné zřetelně nebo jednoznačně ustanovit komunikát jako výsledek konkrétního funkčního stylu, neboť funkce projevu či výrazové a kompoziční prostředky nemusí v každém případě odpovídat komunikačním oblastem základních vymezených stylů. Proto nelze náhrobní nápis zhodnotit jako útvar jediného funkčního stylu, ale chápeme-li jej jako formu ustáleného komunikátu, můžeme jeho styl dostatečně charakterizovat.

Analýzou slohotvorných činitelů, stylistických aspektů výstavby textu i rozborem jazykových prostředků se zabývaly předchozí kapitoly, tato bude zaměřena na sumarizaci získaných poznatků jako východiska pro možnost komplexního popisu stylu náhrobních nápisů.

⁶⁵ Například Mistrík řadí k primárním také styl esejistický. Blíže MISTRÍK, J. Štylistika. Bratislava : 1997, s. 490.

⁶⁶ MISTRÍK, J. Štylistika. Bratislava : 1997, s. 420.

6.1 Typologie náhrobních nápisů

Dle podoby textů zkoumaného materiálu lze vymezit několik typů nápisů, které se nejčastěji liší obsahovou stránkou, zvláště množstvím poskytovaných informací, což v důsledku ovlivňuje celkovou kompozici a stylizaci. Takováto výstavba je výsledkem dlouhodobé přípravy, které se účastní autor textu i s ohledem na veškeré jeho záměry a další podmínky, za kterých bude nápis působit. Navíc se při tvorbě projevů krátkých a jednoduchých, jakými jsou právě i náhrobní nápisy, často uplatňují určitá schémata, podle kterých lze zaznamenat veškeré náležitosti takových textů a pokládat je v podstatě za vzor pro jejich realizaci.⁶⁷ Šablonovitá výstavba má za následek, že texty tohoto typu a rozsahu často inklinují k eliptičnosti, heslovitému a redukovanému vyjadřování.

Na základě naší analýzy lze stanovit několik skupin typologicky různých nápisů, přičemž každé můžeme připsat několik zástupců. První skupinou jsou takové typy nápisů, jež neobsahují vůbec žádné životopisné ani kariérní informace o zesnulém, jméno nevyjímaje. Ve zkoumaném materiálu se sice jedná o případ jedinečný, konkrétně o náhrobek J. Š. Baara, kde je ústředním motivem jeho autorská báseň, prostřednictvím které oslovuje kolemjdoucí (1: *Čtenáři! / Též Tvá cesta k hrobu běží, / tož se netaž kdo zde leží, / které bylo naše jméno, / jaká práce – žití, věno. / J své kvítí i své hloží / odnesli jsme na soud Boží, / Pokoj máme v tomto hrobě, / Bůh ho jednou dej i Tobě. / Pane smiluj se nad námi!*), ale s ohledem na proces sběru náhrobních nápisů pro účel této práce, při kterém byly zhlédnuty i ostatní náhrobky, je nutno uvést, že bezejmenné hroby nejsou neobvyklým jevem a vyskytují se poměrně běžně.

Další skupina je tvořena takovými nápisy, jež sdělují jen jméno zemřelého nebo celé rodiny, případně s doplněním životních dat a druhem povolání. Je možno uvést poměrně velké množství představitelů takových textů. Z nápisů nesoucích pouhé pojmenování lze pro ilustraci představit č. 61 (*RODINA / LÁBKOVA*) a č. 128 (*Jan Šebek*). Nejvíce je však využíváno takových nápisů, v nichž jsou ke jménu zesnulého připojena jeho životní data (17: *KAREL FLEISSIG / * 4. 1. 1912 † 7. 2. 1976, 66: D^R FR. LUKAVSKÝ / * 1874 † 1937, 75: AUG. NEMEJC / 1861 – 1938*) nebo navíc informace udávající jeho povolání (14: *AKADEMICKÝ MALÍŘ / F. V. EISENREICH / * 11. 8. 1892. † 29. 3. 1969, 32: CYRIL M. HÖSCHL, / ZÁMECKÝ DUCHOVNÍ N. O. / * 3./VII. 1862, † 3./XI. 1917., 60: ČESKÝ BÁSNÍK / JAROSLAV KVAPIL / 1868 – 1950*), přičemž právě tato

⁶⁷ Viz HOFMANNOVÁ, J. Stylistika a... Praha : 1997, s. 169.

kombinovaná podoba je nejfrekventovanější. Objevují se i takové případy, kdy je uvedeno jméno i povolání, ale životní data jsou vynechána (79: *LUDVÍK NOVÁK / PLZEŇSKÝ LOUTKÁŘ*, 152: *Vilém / Vočadlo / profesor a spisovatel*, 156: *RODINA / prof. B. WÜNSCHE / akadem. malíře*). Takto stručné nápisy nejsou neobvyklé. Při našem výzkumu jsme vycházeli z hypotézy, že nápisy na hrobech významných osobností budou obsáhlejší (což se vyskytlo v menší míře), a náš předpoklad se tedy nepotvrdil.

Za samostatný okruh nápisů je možno považovat rovněž takové, jež jsou určitou modifikací kategorie předchozí. Nápisy obsahují jméno, datum narození i určení povolání, to vše je doplněno o další životopisné a kariérní údaje (51: *M.U. DR ANTONÍN STEIDL, / BÝV. OSOB. LÉKAŘ J. VÝS. PETRA PRINCE / OLDENBURSKÉHO V PETROHRADĚ. RYTÍŘ ŘÁDU / FRANTIŠKA JOSEFA, KOMTUR CÍS. RUS. ŘÁDU / SV. ANNY A CÍS. RUS. ŘÁDU SV. STANISLAVA / S KOR. RYTÍŘ 1. TŘÍDY ŘÁDU OLDENBURSKÉHO. / PŘED. SPRÁVNÍ RADY DR. DOMAŽLICKO-TACHOVSKÉ. / ČESTNÝ MĚŠŤAN KRÁL. MĚSTA DOMAŽLIC / A OBCÍ CHODSKÝCH. BÝV. DLOUHOLETÝ / ŘÍŠSKÝ A ZEMSKÝ POSLANEC A STAROSTA / OKRESU DOMAŽLICKÉHO ATD. ATD. / * 31. III. 1832 † 26. VII. 1913.*). V případě obsáhlých nápisů, v nichž je uvedeno co největší množství informací, je typické užívání grafického zkracování slov, nejedná se ale o absolutně platné pravidlo (140: *JOSEF KLIČKA, / PROFESOR MISTROVSKÉ ŠKOLY STÁTNÍ KONSERVATOŘE, / HUDEBNÍ SKLADATEL, ŘÁDNÝ ČLEN AKADEMIE / VĚD A UMĚNÍ V PRAZE, ČESTNÝ MĚŠŤAN / HLAV. MĚSTA PRAHY A RODNÉHO MĚSTA KLATOV. / 1855 – 1937.*); záleží především na počtu údajů, které mají být na náhrobku zaznamenány. Texty tohoto typu jsou již znatelně rozsáhlejší a z hlediska stylistického poskytují větší prostor pro jejich případnou analýzu.

K těmto základním typům náhrobních nápisů, které jsou v podstatě tvořeny modelově (mají stereotypní ráz), jsou dále připojovány texty, které ovlivňují členění textu, výslednou kompozici a stylizaci i to, jak náhrobní nápis působí jako celek; doplňují primární sdělnou funkci o jinou, což umožnilo zkoumat další jazykové prostředky. Tyto přídatné texty jsou představovány náboženskými formulami, citacemi z Bible, připojenými autorskými básněmi, věnováními nebo rozličnými motty (55: *„V Británii za vlast“*, 150: *„S lidem a pro lid.“*), vypovídajícími o smrti či životě zesnulého, o jeho postojích, hodnotách; mohou také vypovídat o věcech obecných (osud, život, smrt aj.).

Také náhrobky, jež nesou jména více zemřelých, mohou být koncipovány různými způsoby, a to formou prostého výčtu (36: *JAROSLAV HŮLKA / SPISOVATEL / * 1899 —*

† 1924 / ALOIS HŮLKA / SPISOVATEL / * 28. 11. 1909 – † 31. 5. 1982), nebo jako souvislý text (21: *Na posvátném místě tomto odpočívají: / Adam Franta, / nar. 15. června 1758, umř. 1. března 1837, / a manželka jeho / Anna Frantová roz. Ticháčková, / nar. 14. srpna 1772, umř. 29. prosince 1832. / Před nimi na onen svět se odebral jich / syn Vít Franta, / nar. 4. dubna 1817, umř. v Praze 1831, / a později následoval je / Josef Franta Šumavský, / nar. v Polence 27. listopadu 1796, / umř. v Praze 22. prosince 1857.*), oba způsoby však mimochodem poskytují možnost zřetelné identifikace informačního postupu, který je pro náhrobní nápisy typický.

6.2 Styl náhrobních nápisů

Cílem této podkapitoly bude představení stylu náhrobních nápisů, jejich popis a stanovení znaků typických pro tento druh komunikátu. Při vymezování těchto bodů bude využíváno poznatků získaných analýzou, jež byla provedena v předchozích kapitolách a podkapitolách. Předtím však bude krátce pojednáno o některých konkrétních funkčních stylech, jejichž vymezení je chápáno jako přínosné pro komplexní shrnutí a určení stylu textů na hrobech.

6.2.1 Klasifikace vybraných funkčních stylů

Teoreticky je vymezováno šest základních funkčních stylů (Mistríkem označované jako primární), které pro naši potřebu není nutno blíže charakterizovat. Pozornost bude směřována ke stylům, jež jsou označovány jako sekundární.⁶⁸ Ty jsou klasifikovány na základě převažujících specifik jednotlivých faktorů kontextu, situace i charakteristických výrazových prostředků a může jich být de facto jakékoli množství. Uvedení těchto stylů je zde zařazeno zvláště z toho důvodu, že se v náhrobních nápisech mohou objevovat některé jejich typické konstituující faktory. Jedním ze sekundárních stylů je styl poetický, k němuž lze přiřadit básnické texty, které jsou častou součástí náhrobků. Tento styl se vyznačuje smyslem pro poezii a estetično, je slavnostní a nadnesený, což připojené básně jistě splňují a stejný ráz pak dodávají i celému náhrobnímu nápisu.

⁶⁸ Rozlišení sekundárních stylů je převzato z publikace MISTRÍK, J. Štylistika. Bratislava, 1997.

Další sekundární styl, který lze v kontextu této problematiky jmenovat, je označován jako elegický. Vyjadřuje zármutek, žal a jeho cílem je pomoci adresátovi, většinou tedy samotnému autorovi nápisu coby pozůstalému. S ohledem na povahu náhrobních nápisů jsme vycházeli z hypotézy, že se tento styl bude uplatňovat ve značné míře, avšak v textech zkoumaného materiálu bylo nalezeno minimum příslušných projevů (3: *ode všech oželen*, 116: *Dítka gich tři srdečně truchlicí*); zármutek mohou vyjadřovat i některé přídavné texty (např. 154: *Ač tůze vzdálen, / přec v srdci našem / blízko nám.*, 161: *NECHŤ SLZY NA- / ŠE – TEN CHU- / DÝCH JEDINÝ / DAR – PRO TEBE / V SRDCÍCH PO- / TOMKŮ SVÍTÍ!*). Malá frekvence uplatnění elegického stylu však může být opravdu dána omezeným vzorkem našeho výzkumu.

V nápisích je možno dále rozpoznat styl biblický, a to zejména v textech na hrobech osobností duchovních, jejichž příslušnost by mohla vyžadovat nápis takto koncipovaný a stylizovaný. Biblický styl je motivován náboženskou podstatou, což se projevuje určitými výrazovými prvky. Z typických znaků tohoto stylu lze uvést velkou frekvenci velkých počátečních písmen, expresivní interpunkční znaménka, uplatňování římských číslic a inverzního slovosledu. Primárně lze k tomuto stylu bezesporu přiřadit konkrétní citace z Bible, neboť lze na základě našeho zkoumání stanovit jako častou součást náhrobku zesnulého člena církve, která celému nápisu dodává jistou nadnesenost. Podobný styl jako je biblický definuje a popisuje i Minářová, která jej označuje jako styl církevní komunikace, sakrální či náboženský.⁶⁹ Text biblického stylu inklinuje ke knižnímu vyjadřování prostřednictvím všech oblastí jazykových prostředků, zvláště pak gramatických, syntaktických a lexikálních. V této stylové vrstvě se také objevují tzv. biblismy, tedy specifické jazykové prostředky pojmenovávající náboženské a biblické realie. Tyto jsou ve zkoumaném materiálu zastoupeny převážně pojmenováním biblických osob, jako např. v přepisu č. 47.

Závěrem lze tedy konstatovat, že text nemusí být vždy reprezentantem jednoho určitého stylu, zvláště je-li hodnocen jako komplexní jednotka.

⁶⁹ Blíže MINÁŘOVÁ, E. Stylistika češtiny. Brno : 2009, s. 74–78.

6.2.2 Charakteristika stylu náhrobních nápisů

Na základě našeho výzkumu textů náhrobních nápisů je možno hodnotit tyto texty jako do jisté míry ustálené, a to zejména z hlediska jejich šablonovité výstavby, avšak nelze striktně stanovit funkční styl, maximálně ho charakterizovat, tj. uvést jeho základní znaky. Dále je nutno zdůraznit, že se některé náhrobní nápisy (útvary) skládají ze dvou typů komunikátů a každý je svou funkcí i ucelenou výstavbou zcela odlišný.

Náhrobní text ve smyslu prostého uvedení údajů o zesnulém je vystavěn na základě funkce sdělné, která je zde chápána jako dominantní a je primárně realizována pomocí postupu informačního. To se pak promítá i do celé kompozice a stylizace textu, z čehož lze vymezit základní znaky náhrobních nápisů, jejichž uvedením chceme charakterizovat styl těchto komunikátů. Zde je na místě uvést důležitou poznámku, že dále zachycené reprezentativní atributy jsou výrazně shodné se znaky funkčního stylu administrativního.

Typickým znakem náhrobních nápisů je jejich písemný charakter, oficiálnost a dále jejich výstavba podle určitých textových modelů, na základě čehož jsou nápisy tvořeny v podstatě šablonovitě. S ohledem na to je uzpůsoben i jazyk náhrobních nápisů, který čerpá z oblasti spisovného jazyka a často inklinuje ke knižnímu vyjadřování. To dokládá i analýza jazykových prostředků, na základě které lze jako nejčastější jev s příznakem knižnosti označit užívání přívlastku v postpozici, což ozřejmuje i vyšší frekvence jmen ve spojení s adjektivy (coby další zásadní a podstatný znak těchto komunikátů). S administrativním stylem jsou shodné i takové příznačné znaky náhrobních nápisů, jako stereotypní a úsporné vyjádření, což se v případě textů zkoumaného materiálu projevilo v aplikaci určitých ustálených slovních obrátů a frází, nejčastěji však v užívání přístavku. Tato snaha o úspornost se jako typická projevila i v rovině slovtvorné, to pak vedlo k hojnému a opětovnému uplatňování grafického zkracování slov a jiných zkratk. Souhrnně je takovéto ekonomické vyjadřování možno označit za brachylogické – v náhrobních projevech se značně uplatňuje včetně kombinace s různými symboly a dalšími znaky. Charakteristiku náhrobních nápisů je možno vystihnout i následnou výpovědí: „Drobnější administrativní útvary určené pro veřejné prostranství obsahují stručné faktické údaje a informace; vynikají přehledností, grafickou úpravou, jimiž mají upoutat čtenáře. Jejich vyjádření je často eliptické, heslovité, nekohézní.“⁷⁰ Z uvedených

⁷⁰ CHLOUPEK, J., ČECHOVÁ, M., KRČMOVÁ, M., MINÁŘOVÁ E. Stylistika češtiny. Praha : 1991, s. 197.

informací a vymezených znaků náhrobních nápisů je zřejmé, že tyto komunikáty z velké části vznikají pod vlivem funkčního stylu administrativního.

Druhý typ komunikátu uplatňovaný v náhrobních nápisech, jež je představován připojenými básnickými projevy, biblickými formulemi a citacemi, přináší odlišné aspekty jejich celkové výstavby a souhrnně jej lze začlenit k funkčnímu stylu uměleckému. K primární funkci sdělné, která je dominantní pro první typ projevu, jsou tak připojovány projevy s funkcí esteticky sdělnou, persvazivní aj. Navíc je možno tyto útvary přiřadit k výše uvedeným sekundárním stylům, citáty z Bible ke stylu biblickému, básně k poetickému.

Co se týče členění textu, je v rozsáhlejších nápisech obsažena úvodní fráze, která oznamuje, že je na místě někdo pohřben, dále uvedení jména zesnulého a jeho životopisných a kariérních údajů, v závěru se nacházejí příslušné připojené texty. Vertikální členění je vystihováno zejména užitím většího písma pro jméno zemřelého.

Náhrobní nápis je možno v podstatě považovat za pietu k zesnulému člověku, zvěčnění památky na něho. V případě významných osobností, jejichž místa posledního odpočinku byla předmětem zájmu této práce, lze prostřednictvím nápisů usilovat rovněž o uznání jejich díla i jich samých. Tato úcta a snaha o věčnou památku by měla být vystižena nejen obsahovou stránkou nápisu, ale také prostřednictvím jeho kompozice a stylizace, protože i to, jak je nápis vystavěn a jak působí, je vyjádřením o jedinečnosti člověka.

7 Možnosti využití náhrobního nápisu jako tematického učiva

Pojetí vzdělávání dle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia stanovuje, že si žák musí osvojit předepsanou úroveň klíčových kompetencí tak, aby nabyté znalosti, dovednosti a hodnoty dokázal adekvátně uplatňovat ve svém životě. Smyslem vzdělávání „není předat žákům co největší objem dílčích poznatků, fakt a dat, ale vybavit je systematickou a vyváženou strukturou vědění, naučit je zařazovat informace do smysluplného kontextu životní praxe a motivovat je k tomu, aby chtěli své vědomosti a dovednosti po celý život dále rozvíjet.“⁷¹ Tého konceptu by mělo odpovídat pojetí výuky i jeho realizace a samozřejmě také výběr učební látky a odpovídajících materiálů pro její prezentaci.

Co se týče předmětu český jazyk, poskytuje zvláště slohová výchova prostor pro využívání reálných materiálů pro potřeby výuky tak, aby došlo k propojení učiva se životem; je však potřeba umět této možnosti využít. Užívání pouhých učebnicových, uměle vytvořených textů, jež jsou šablonovitě zpracovány pro konkrétní problematiku a které jednoznačně ukazují žádoucí jevy, jsou sice vhodné pro výklad a vedou ke zřetelnému pochopení i osvojení učiva, neukazují však pestrost a možné modifikace komunikačních situací a často postrádají právě možnost praktického využití v životě jedince či jeho schopnost hodnocení v různých situačních kontextech. Učivo slohové výchovy je žákům mnohdy podáváno příliš zjednodušeně (a tím zkresleně), což ve výsledku nevede k reálné představě o této oblasti.

Pro výuku stylistiky na střední škole jsou Rámcovým vzdělávacím programem stanoveny tyto oblasti učiva: slohová charakteristika výrazových prostředků, text a styl, slohotvorní činitele objektivní a subjektivní, text (komunikát) a komunikační situace, funkce komunikátů, míra připravenosti, oficiálnosti, formálnosti, veřejnosti komunikace; mluvenost a psanost, komunikační strategie; monolog a dialog, rétorika, základní vlastnosti textu, principy jeho výstavby, funkční styly a jejich realizace v textech.⁷² Ke všem oblastem tohoto vymezení samozřejmě přináleží učební látka, kterou je nutno žákům podat. Průběh předání pak záleží na osobnosti učitele, jeho kompetencích a celkových didaktických schopnostech, jak učivo zprostředkovat žákům a k jakým výsledkům mají oni dojít, aby získali a dosáhli žádoucích kompetencí. Navíc je potřeba také ukázat a doložit, že psané či mluvené texty nevznikají podle pevně dané šablony toho kterého funkčního

⁷¹ Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Praha : 2007, s. 8.

⁷² Viz tamtéž, s. 15.

stylu s využitím přesně stanovených prostředků, ale naučit tak žáka nazírat na problém z více hledisek, čehož lze dosáhnout právě využíváním textů z reálných situací, jež nejsou vždy tak jednoznačně vymezené jako ty účelově vytvořené v učebnicích. Takové texty jsou pro žáky navíc zajímavější a přispívají k jejich motivaci ve vyučování.

Náhrobní nápis je text, jenž lze vhodně uplatnit ve slohové výchově, ale nejen tam. Proto budou možnosti využití náhrobního nápisu ve vyučování popisovány ve dvou pojetích: první jako samostatné učivo pro konkrétní potřeby výuky slohu, druhé jako učební látka komplexně uplatitelná, do které se promítají mnohé mezipředmětové vztahy nebo s níž lze pracovat i v ostatních předmětech.

7.1 Náhrobní nápis jako samostatné učivo v hodinách českého jazyka

Náhrobní nápis jako učební látka může v tomto pojetí sloužit jako prostředek k tomu, aby žáci dospěli k poznání zvláštností některých slohových útvarů, neměli skloubit je automaticky zobecňovat a nutně vymezovat jako výsledek konkrétního funkčního stylu. Zařazení problematiky náhrobních nápisů jako konkrétního učiva by bylo možné po absolvování základního vymezení a charakteristiky funkčních stylů, aby o nich žáci měli již kompletní a ucelené znalosti. Na těchto nápisech jako textech atypických lze poté demonstrovat možná specifika méně obvyklých slohových útvarů.

Pro konkrétní potřeby dané vyučovací hodiny by byly vybrané náhrobní texty učitelem předloženy a úkolem žáků by bylo provést jejich stylistickou analýzu, tedy popsat typické jevy, podat celkovou charakteristiku jejich výstavby a provést následné shrnutí. Práce v hodině (stylistická analýza) by pak zahrnovala zjišťování, které jazykové prostředky jsou uplatňovány, vymezování slohotvorných činitelů objektivních i subjektivních, stanovení užitých slohových postupů a určování daného členění textu. Všechny tyto oblasti by bylo možno didakticky transformovat v konkrétní úkoly či otázky pro aktivitu žáků a vystavit na jejich základě celou vyučovací hodinu s předem stanovenými cíli: žáci analyzují a popíší náhrobní nápis jako slohový útvar, objasní jeho výstavbu a uvedou ji do vztahu k ostatním útvarům rozličných funkčních stylů, shrnou získané poznatky a vytvořený závěr zdůvodní. Žáci by tedy svou činností dospěli k poznání, že náhrobní nápis nelze označit za útvar jednoho konkrétního funkčního stylu a že to bude platit i pro útvary jiné. Proč tomu tak je, dovedou objasnit právě na základě

vyhodnocení výsledků stylistické analýzy realizované v hodině. V závislosti na tomto poznání by žáci i ve svých psaných či mluvených projevech měli být schopni volit vhodné jazykové prostředky dle jejich funkce s ohledem na záměr sdělení, danou situaci a kontext i s ohledem na adresáta. Na náhrobních nápisech lze dále demonstrovat jednotlivé mluvnické jevy, grafickou stránku jazyka; z hlediska literární výchovy se pak zabývat poetikou epitafů apod. Je možno věnovat se konkrétním spisovatelským osobnostem, pokud se budou jejich náhrobní nápisy nacházet ve zkoumaném materiálu, či konkrétním knihám, ze kterých může být na náhrobku citováno (např. Bible). Bude-li chtít učitel zapojit tvořivou činnost žáků, může jim zadat úkol, aby pro nějakou významnou osobnost složili epitaf (s uvedením příkladu autorských epitafů, např. J. Wolker). Tvůrčí psaní je rovněž zahrnuto v Rámcových vzdělávacích programech a je povinnou součástí literární výchovy.

I když by se jednalo o práci se zajímavějším a problémovým textem, jednalo by se v tomto pojetí stále o prostou učební látku, neboť náhrobních nápisů jako samostatného učiva by bylo využíváno jen účelově se zaměřením na konkrétní problémy v rámci jednoho předmětu a další možnosti práce s náhrobními nápisy a jejich přínosu by nebyly využity. Proto by bylo vhodnější zohledňovat i mezipředmětové vztahy, které téma nabízí, nebo náhrobní nápisy jako učivo realizovat i v jiných předmětech.

7.2 Náhrobní nápis jako mezipředmětové učivo

Uplatnění náhrobního nápisu ve výuce poskytuje poměrně mnoho možností, jak přispívat k formování a rozvoji žákovy osobnosti nejen po stránce znalostní a dovednostní, ale i hodnotové, neboť podklady, které problematika náhrobních nápisů poskytuje, lze zasadit do různých kontextů několika vzdělávacích oblastí a využít je pro žákovské aktivity vedoucí k jejich osobnostnímu růstu. Bude-li tematika náhrobních nápisů pojata jako mezipředmětové učivo, lze ji využít v kontextu se životem, mohou se uplatnit zkušenosti žáků založené na vztahu ke společenskému prostředí i jejich znalosti a dovednosti z celého komplexu vzdělávacích oblastí. Takovéto uchopení tématu by nevedlo pouze k osvojení stylistických znalostí v rámci českého jazyka (konkrétně slohové výchovy), ale bylo by zapojeno i do předmětů různého oborového zaměření a jako komplex těchto vztahů by nebyla postrádána jistá vzájemnost a obsahová propojenost, která by vycházela ze

zkušeností žáků. Jako mezipředmětová učební látka by náhrobní nápisy umožňovaly růst v rovině kognitivní, poskytovaly by prostor pro osvojování jazykových, psychologických, historických a jiných znalostí, ale rozvíjeny by byly i ostatní podstatné stránky žákovy osobnosti. Pro ilustraci lze uvést konkrétní mezipředmětové vztahy, které by bylo možno uplatnit, nebo možnosti využití tématu náhrobních nápisů v rámci jiných předmětů.

Dějepis: žáci se mohou zaměřit na období, ze kterého pocházejí náhrobní nápisy využívané ve výuce. Mohou si přiblížit kulturní, vzdělávací a jiné dobové poměry té doby, tehdejší politickou situaci. Seznámí se s dějinami pohřbívání, jejich největšími zlomovými okamžiky (např. reformy Josefa II.) a zkusí vyslovit důsledky těchto zásahů pro současnost. Občanský a společenskovední základ: s ohledem na povahu náhrobních nápisů, které jsou utvářeny na základě náročné životní situace, žáci pochopí (v rámci vzdělávacího obsahu člověk jako jedinec) podstatu lidské psychiky, vnímání a prožívání náročných životních situací, způsoby vyrovnávání se s nimi. Objasní lidské chování za těchto okolností. V kontextu člověk a společnost si osvojí žádoucí normy chování a pravidla etického chování. Dále se žáci mohou zabývat i některými problémy z oblasti filozofie, např. vnímáním smrti, uměním, náboženstvím, což lze následně spojit s vymezením základních filozofických směrů. Budou-li se v sebraném materiálu vyskytovat i náhrobní nápisy církevních příslušníků, je možno věnovat se i vzdělávací oblasti týkající se náboženství, tedy jaké jsou podoby víry, znaky náboženské víry, náboženské systémy, církve aj. Výchova ke zdraví: žáci si uvědomí rizika krizových a zátěžových stavů ohrožujících psychické zdraví člověka, osvojí si zásady duševní hygieny v zátěžových a stresových situacích a způsoby jejich zvládnání i rozhodování se v eticky problematických situacích; výtvarná/hudební výchova: nachází-li se v materiálu texty z náhrobních osobností těchto uměleckých oborů, mohou se s nimi žáci seznámit, poznat blíže jejich činnost a tvorbu, zasadit ji do kontextu uměleckých směrů.

Mezipředmětové uchopení náhrobních nápisů jako učební látky by umožňovalo naplnit obsah učiva stanoveného Rámcovým vzdělávacím programem i vyhovět veškerým potřebám, které kurikulární dokumenty stanovují. Jedná se zvláště o osvojování klíčových kompetencí a zapojování průřezových témat. Osvojení klíčových kompetencí by bylo uskutečňováno zejména v závislosti na tom, které vyučovací strategie, postupy a metody učitel zvolí pro práci s tématem, lze ale předpokládat využívání postupů vedoucích zvláště k osvojení kompetence k řešení problémů, kompetence občanské, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální a kompetence k učení. Z průřezových témat by bylo možno uplatnit: 1. Osobnostní a sociální výchovu – toto průřezové téma lze

realizovat ve všech vzdělávacích oblastech. Přispívá k rozvoji osobnosti na úrovni poznání a seberegulace psychické podstaty sebe sama, k rozvíjení mezilidských vztahů i vztahů ke svému sociálnímu okolí a celé společnosti, dále k osvojení morálních hodnot a zásad platných v daném společenství. Náhrobní nápisy jsou utvářeny za jistých náročných okolností, které se promítají do psychiky člověka, což by si měl žák uvědomit. Také by si měl osvojit etická pravidla chování platící za těchto podmínek, tedy např. jak přistupovat k lidem, kteří se nacházejí v náročných životních situacích. Ovšem i celkově by měl dospět k tomu, že má být jeho chování taktní, sociabilní, do jisté míry přizpůsobivé.; 2. Myšlení v evropských a globálních souvislostech – poznáváním dějin pohřbívání si žáci uvědomí kulturní i společenské rozdíly ostatních zemí. Učitel by je měl v rámci výuky vést k tomu, aby se tyto rozdíly naučili vnímat a respektovat odlišný životní styl různých společností;

Cílem konkrétního uvedení mezipředmětových vztahů, vymezení uplatněných klíčových kompetencí a průřezových témat bylo ukázat, v jaké šíři lze s náhrobními nápisy pracovat a co všechno by tato činnost mohla zahrnovat. Poněkud obecné vymezení problematiky náhrobního nápisu jako učiva poskytuje jistou volnost pro případnou didaktickou transformaci tématu, což už záleží na vyučujícím (jeho přístupu, tvořivosti aj.) a ostatních faktorech podmiňujících konkrétní výuku.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo charakterizovat styl náhrobních nápisů s ohledem na jejich funkci, stanovit zásady jejich komplexní výstavby a pokusit se specifikovat jejich znaky s ohledem na osobnosti, na jejichž náhrobcích se nápisy nacházejí.

Za tímto účelem byl proveden sběr výzkumného materiálu v rozsahu 163 náhrobních nápisů významných osobností různých oblastí. Z těchto vzorků bylo možno klasifikovat několik druhů projevů zastoupených v různé míře, a stanovit tak určitou typologii náhrobních nápisů. Ve zkoumaném materiálu jsou ze 34 % zastoupeny nápisy obsahující jméno zesnulého, jeho životní data a určení povolání, čímž se řadí na přední místo v četosti výskytů. Dalším druhem jsou nápisy, jež jsou modifikací typu předchozího, což spočívá v rozsáhlejší výčtu informací o zesnulém (uvádějí více jeho kariérních údajů); tyto se objevují v množství 24 %. K těmto nejčastějším typům náhrobních nápisů dále přistupují ty, jejichž informační složka je doplněna o další přídatné texty v podobě básní, biblických citací a jiných ustálených formulí či mott. Takovéto nápisy představují téměř 30 % vzorků výzkumného materiálu. V menším zastoupení se pak objevují projevy uvádějící pouze jméno (3 %), jméno a životní data (7 %), jméno s uvedením profese zesnulého (2 %). Bezejmenný náhrobek se v případě našeho výzkumného materiálu vyskytl pouze jednou, proto nepředstavuje ani jedno celé procento. Účelem této typologie a procentuálního zastoupení jejich jednotlivých typů bylo ukázat, jak jsou nápisy na hrobech významných osobností nejčastěji koncipovány. Také je z ní možné vyvodit jeden ze základních znaků specifický pro náhrobní nápisy významných osobností, a tím je uvedení povolání, na základě kterého je daný jedinec hodnocen jako významný. V souboru našich nápisů se zveřejnění povolání a často i jeho doplnění o další kariérní údaje objevuje v 89 %, což lze považovat za dostatečné množství pro doložení vysloveného závěru. Tímto byla potvrzena i hypotéza vyvstávající z úvahy, zda jsou náhrobní nápisy významných osobností něčím specifické, zda nějakým prvkem dokládají společenskou závažnost jedince. Na základě průběhu sběru materiálu, kdy byly zhlédnuty i ostatní náhrobky, lze totiž uvést, že uvedení profese zesnulého, jde-li o neznámého jedince, není v obsahové stránce nápisu příliš často zahrnuto.

Co se týče náhrobních nápisů jako slohového útvaru, nelze ho jednoznačně přiřadit k primárnímu funkčnímu stylu, ve kterém je projev realizován. Tento útvar je navíc tvořen dvěma typy komunikátů, z nichž každý plní jinou funkci. Dominantní funkcí náhrobních

nápisů je funkce sdělná (realizovaná postupem informačním) – v případě složky uvádějící údaje o zesnulém, a dále estetická, která se projevuje u připojených textů, tedy u druhého typu komunikátu, který tvoří kompozici náhrobního textu. Tato část nápisů vychází především z funkčního stylu uměleckého a obvykle je jejím účelem vyjádřit zamyšlení nad životem a smrtí, nad lidským osudem atd. nebo k těmto myšlenkám podněcovat. Komplexní výstavba náhrobního nápisu je pak výrazně shodná s aspekty funkčního stylu administrativního, který se tak jeví jako jeden z možných výchozích stylů. Jako shodné charakteristické rysy lze na základě stylistické analýzy textů našeho výzkumu stanovit určitou šablonovitost při utváření nápisů, která se projevuje i v členění projevů; dále úsporné vyjadřování, což se projevuje nejen ve skladbě, ale také v oblasti slovtvorby, a také využívání výrazových prostředků ze spisovné vrstvy jazyka. V textech lze dále identifikovat vliv stylů sekundárních, zvláště stylu poetického a biblického.

Povaha osobností se do kompozičního a stylizačního procesu promítala zejména ve výše zmíněném uvádění povolání, kterým jedinec proslul. Jako další specifický rys platící pro náhrobní nápisy se ukázal být typ adresáta v podobě pozůstalého, který je rovněž autorem projevu a nechává tak nápis na náhrobku zesnulého vyhotovit pro vlastní potřeby, neboť i on sám bude jeho příjemcem. Široký okruh adresátů (příjemců) lze ale rovněž předpokládat v případě ostatních návštěvníků hřbitova, kteří si mohou nápis přečíst. Do této oblasti se promítla osobnost původce textu, který uvedením mnoha informací o zesnulém, o jeho profesi, životě, zásluhách aj. chtěl dát najevo, že se jednalo o osobnost významnou, projevil snahu, aby tak zemřelého vnímali i ostatní. Z oblasti jazykové byla úcta často vyjadřována prostřednictvím nadnesených výrazů, což je zřetelné zvláště v náhrobních nápisech duchovenstva; u některých osobností veršovaným epitafem popisujícím jejich osobnost, činy nebo zásluhy. K povědomí o jisté společenské závažnosti jedince přispívá i připojování rozsáhlejších básnických (často autorských) textů, a to především u osobností spisovatelských.

Náhrobní nápisy osobností významných jsou památkou na ně, vzpomínkou, ale vyjadřují i poselství, že člověk může v paměti lidí žít i po smrti, zvláště zanechal-li po sobě nějaký odkaz.

Das Resümee

Vorstellende Diplomarbeit beschäftigt sich mit der Problematik den Aufschriften auf die Gräber der bedeutenden Persönlichkeiten. Der Zweck der Arbeit war im Bestreben den Grabinschriften charakterisieren und ihnen spezifischen Merkmale bestimmen mit der Rücksicht auf ihnen Funktion und auch mit der Rücksicht auf den Typ und auf den Bedeutung der Persönlichkeiten. Das Forschungsmaterial war durch die persönlichen Besuche der Friedhöfe und durch die Anfertigung die Fotografien erworben. Das erste Kapitel der Arbeit enthält das bündige Beschreibung die Persönlichkeiten, die in den Pilskreis begraben sind. Es handelt sich zum Beispiel um den Schriftsteller, den Maler oder den Musiker und ähnlich, aber auch um die Personen aus der Klerus. Die folgenden Kapitel widmen sich den Geschichte der Beerdigungen und der Grabsteine im Zusammenhang mit den Aufschriften, ihnen Entwicklung und Bedeutung auch. Die Kapitel im Hauptteil der Diplomarbeit beschäftigen sich mit der kompletten stilistischen Analyse den Grabinschriften. An die Grundlage dieser Analyse dann grenzt sie die Hauptmerkmale den Äußerungen ab, beschreibt ihnen Stilisierung und den Aufbau und allgemein charakterisiert der Stil der Grabinschriften. Das letzte Kapitel widmet sich den Möglichkeiten der Ausnützung des Themas im Unterricht, es bringt einen Vorschlag ein, wie das Thema als den Lehrstoff ausnutzen, vor allem im Hinblick auf die Geltendmachung im Projektunterricht. Die Beilagen der Diplomarbeit stellen die Überschreibungen der Grabinschriften dar und dann auch die Illustration, die eine Thesen der Arbeit belegen.

Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury

- ARIÉS, P. *Dějiny smrti. Díl 1: Ochočená smrt*. Praha : Argo, 2000. ISBN 80-7203-293-3.
- ARIÉS, P. *Dějiny smrti. Díl 2: Zdivočelá smrt*. Praha : Argo, 2000. ISBN 80-7203-293-3.
- BEČKA, J. V. *Česká stylistika*. Praha : Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.
- BURIÁNEK, F. *Literární Klatovy*. Plzeň : Krajské nakladatelství, 1962.
- ČECHOVÁ, M., CHLOUPEK, J., KRČMOVÁ, M., MINÁŘOVÁ, E. *Současná česká stylistika*. Praha : ISV, 2003. ISBN 80-86642-00-33.
- ČERNÝ, J. *Úvod do jazyka*. Olomouc : Rubico, 1998. ISBN 80-85839-24-5.
- DANEŠ, F., HLAVSA, Z., GREPL, M. a kol. *Mluvnice češtiny 3*. Praha : Academia, 1987.
- DOKULIL, M., HORÁLEK, K., HŮRKOVÁ, J., KNAPPOVÁ, M., PETR, J. a kol. *Mluvnice češtiny 1*. Praha : Academia, 1986.
- DUDÁK, V. a kol. *Encyklopedie světové architektury. Díl I. A–K*. Praha : Baset, 2000. ISBN 80-86223-07-8.
- FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury 1 A–G*. Praha : Academia, 1985.
- FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury 2/I H–J*. Praha : Academia, 1993. ISBN 80-200-0468-8.
- FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury 2/II K–L*. Praha : Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2.
- FRAIS, J. *Reformy Marie Terezie a Josefa II*. Třebíč : Akcent, 2005. ISBN 80-7268-337-3.
- HOFFMANNOVÁ, J. *Stylistika a...* Praha : TRIZONIA, 1997. ISBN 80-85573-67-9.
- HRABÁK, J. *Poetika*. Praha : Československý spisovatel, 1977.
- HUBÁČEK, J. *Učebnice stylistiky*. Praha : SPN, 1987.
- CHLOUPEK, J., ČECHOVÁ, M., KRČMOVÁ, M., MINÁŘOVÁ, E. *Stylistika češtiny*. Praha : SPN, 1991. ISBN 80-04-23302-3.
- JAKLOVÁ, A. K současnému stavu chodského nářečí z hlediska sociolingvistického I. *Naše řeč*. 1997, ročník 80, č. 2, s. 64–72. ISSN 0027-8203.
- JANDOVSKÁ, M. *Upravujeme hroby*. Praha : Brázda, 2002. ISBN 80-209-0308-9.
- JÖCKLE, C. *Memento mori*. Praha : Knižní klub; Euromedia Group; Balios, 2000. ISBN 80-242-0108-9.
- KINCL, J., URFUS, V. *Římské právo*. Praha : Panorama, 1990. ISBN 80-7038-134-5.
- KNAPPOVÁ, M. Přechylování příjmení jako problém kodifikační a legislativní. *Naše řeč*. 1992, ročník 75, č. 1, s. 12–21. ISSN 0027-8203.

- KOMÁREK, M., KOŘENSKÝ, J., PETR, J., VESELKOVÁ, J. a kol. *Mluvnice češtiny 2*. Praha : Academia, 1986.
- KUDRLIČKA, V. *Kalendárium kulturních osobností Šumavy a Chodska*. Praha : MMM, 1997. ISBN 80-901266-8-5.
- LOBKOWICZ, F. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. Praha : Libri, 1995. ISBN 80-901579-9-8.
- MERHAUT, L. a kol. *Lexikon české literatury 4/I S–T*. Praha : Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1670-6.
- MERHAUT, L. a kol. *Lexikon české literatury 4/II U–Ž*. Praha : Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1671-3.
- MINÁŘOVÁ, E. *Stylistika češtiny*. Brno : MU, 2009. ISBN 978-80-210-4973-4.
- MISTRÍK, J. *Štylistika*. Bratislava : SPN, 1997. ISBN 80-08-02529-8.
- MOCNÁ, D., PETERKA, J. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha : Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
- NAVRÁTILOVÁ, A. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha : Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-397-3.
- Nový akademický slovník cizích slov A–Ž*. Praha : Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2.
- OPELÍK, J. a kol. *Lexikon české literatury 3/I M–O*. Praha : Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3.
- OPELÍK, J. a kol. *Lexikon české literatury 3/II P–Ř*. Praha : Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3.
- PRAHL, R. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha : Academia, 2004. ISBN 80-200-1188-9.
- Příruční mluvnice češtiny*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha : VÚP, 2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
- ROHÁČEK, J. *Epigrafika v památkové péči*. Praha : Národní památkový ústav, 2007. ISBN 978-80-87104-11-8.
- ROZTOČIL, A. a kol. *Moderní gynekologie*. Praha : Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2832-2.
- SEDLÁČEK, M. K vývoji českého pravopisu. Část 1. *Naše řeč*. 1993, ročník 76, č. 2, s. 57–71. ISSN 0027-8203.
- SÍGL, M. *Co víme o smrti*. Praha : Epoque, 2006. ISBN 80-87027-11-6.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada Publishig, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha : Academia, 2013. ISBN 978-80-200-1080-3.
- Slovník zkratek*. Praha : Encyklopedický dům, spol. s. r. o., 1994. ISBN 80-901647-1-4.

SVĚTLÍK, J. Jan Heyrovský a jeho rod v Rokycanech v XVII.–XIX. století. *Listy genealogické a heraldické společnosti v Praze*. 1976, sešit 12, s 36–41.

TOMAN, P. *Nový slovník československých výtvarných umělců. II. díl L–Ž*. Ostrava : Výtvarné centrum Chagall, 1993. ISBN 80-900648-4-1.

VIKTORA, V. Pax iiscum – Domažlice II. *Plž – Plzeňský literární život*. 2008, ročník VII, č. 4, s. 22. ISSN 1213-9890.

VIKTORA, V. Pax iiscum – Domažlice III. *Plž – Plzeňský literární život*. 2008, ročník VII, č. 5, s. 21. ISSN 1213-9890.

VIKTORA, V. Pax iiscum – Horažďovice. *Plž – Plzeňský literární život*. 2010, ročník IX, č. 12, s. 23. ISSN 1213-9890.

Elektronické zdroje

HUPKOVÁ, M. Pohřbívání a hřbitovy – reflexe kultury českého venkova [online]. *Deník veřejné správy*. Praha: Triada, spol. s. r. o., 16. 12. 2010. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <<http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6462396>>.

Kpt. let. v. v. KRÁL Ludvík F / Lt 787853 (142897) [online]. [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <<http://www.zichovice.cz/historie-obce/ludvik-kral/>>.

Skladba obyvatelstva podle náboženského vyznání v letech 1991 a 2001 [online]. Praha: Český statistický úřad, 23. 12. 2004. Poslední aktualizace 14. 11. 2012. [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/nabozenske_vyznani_obyvatelstva_ceske_republiky_23_12_04>.

VALIŠ, Z. *Roubal, Josef* [online]. [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <<http://www.sumavanet.cz/chudenice/fr.asp?tab=snet&id=4443&burl>>.

Významní rodáci města [online]. Poslední aktualizace 29. 3. 2013. [cit. 2013-03-29]. Dostupné z: <http://www.prestice-mesto.cz/turistika/vyznamni-rodaci-mesta.cz>>.

Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřbívání a o změně některých zákonů [online]. In: *Sbírka zákonů*. Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, p. o., 25. 7. 2001. [cit. 2013-04-24]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=256&r=2001>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přepisy náhrobních nápisů.

Příloha č. 2: Text na náhrobku Anny Stefanicové.

Příloha č. 3: Skladba obyvatelstva podle náboženského vyznání v letech 1991 a 2001.

Příloha č. 4: Náhrobek člena Řádu maltézských rytířů.

Příloha č. 5: Náhrobek CH. H. Spiesse s německým textem.

Příloha č. 6: Náhrobek A. Swetlika s dvojjazyčným textem.

Příloha č. 7: Hrob J. Š Baara.

Příloha č. 8: Náhrobek V. Č. Bendla.

Příloha č. 9: Náhrobek F. Firbase.

Příloha č. 10: Náhrobek J. F. Šumavského.

Příloha č. 11: Náhrobek V. Hlinky (F. Pravdy).

Příloha č. 1

1.

Čtenáři!

Těž Tvá cesta k hrobu běží,
tož se netaž kdo zde leží,
které bylo naše jméno,
jaká práce – žití věno.
J své kvítí i své hloží
odnesli jsme na soud Boží,
pokoj máme v tomto hrobě,
Bůh ho jednou dej i tobě.

–

Pane smiluj se nad námi!

2.

M. V.

Bělohrobský,

báseník a učitel

nar. 21/4. 1839,

zemř. 29/7. 1869.

Věnovala

„Radbuza“.

MDCCCLXXXIII.

Zde spí a nic už necítí,
již milostný v něm shasl plamen,
svět chtěl v své srdce pojmouti
a svět naň svalil hrobní kámen.

3.

Zde odpočívá

PVÁCSLAV
ČENĚK
BENDL,

kněz

a spisovatel

český.

Narozen v Turnově

21. října 1833,

zemřel 27. června 1870

zde, ode všech oželen.

Pokoj dejž

mu Pane!

Věnováno

od jeho ctitelů.

4.

ANT. BETKA
DRAM. UMĚLEC
1848 – 1911

POSTAVENO
IHNIZDEM KOSŮ
PLZEŇSKÝCH ZA
PŘISPĚNÍ PŘÁTEL
ZESNULÉHO.

5.

18 $\frac{4}{10}$ 68 19 $\frac{20}{3}$ 39

Zde dřímá věčný sen

JOSEF BROŽ

kons. rada, bisk. notář,
děkan v Nezamyslicích

Není již s námi jak byl v žití
zdejší zvony zde mu budou hrát,
kež světlo věčné ať mu svítí,
a Bůh mu oplat' všechno nastokrát.

6.

PhDr. F B DrSc

* 17. 1. 1917 UNIVERZITNÍ PROFESOR † 11. 7. 1995

7.

PhDr. JINDŘICH ČADÍK

profesor UK v Praze,

ředitel um. prům. muzea v Plzni.

* 10. 3. 1891 † 1. 1. 1979.

8.

MAX. ČERMÁK

majitel kněhtiskárny a redaktor

nar. 30. dubna 1843,

zemř. 11. října 1892.

9.

RODINA

VILDY - DAVIDA

PROLETÁŘSKÝ BÁSNÍK SPÍ ZDE SPÁNKEM VĚČNÝM,
ZEMŘEL TOUHOU, LÁSKOU, ŽALEM NEKONEČNÝM.

10.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ TĚLESNÁ SCHRÁNKA
NAŠEHO NEJDRAŽŠÍHO MANŽELA, TATÍNKA A DĚDEČKA
ANTONÍNA DRACHOVSKÉHO,
KRONIKÁŘE PODBRDSKA, ŘEDITELE ŠKOL V. V., MAJ. ZL. ZÁSL.
KŘÍŽE A ČEST. MEDAILE. ČEST OBČANA OBCÍ TEREŠOV,
PODMOKEL A DOBŘÍVA. ČEST. ČLEN ČT. BESEDY V SEDLCI, HOSP.
BESEDY V PODMOKLECH I SBORU KRAJANŮ OBCE PODMOKEL V
CHICAGU A. T. D.

* 25. KVĚTNA 1842 † 13. KVĚTNA 1914.

DEJŽ MU BŮH LEHKÉ ODPOČINUTÍ
A NÁM S NÍM BLAŽENÉ SHLEDÁNÍ.

11.

MILOSTÍ BOŽÍ
JSME, CO JSME.
(1. KOR. 15. 10.)

JAROSLAV DROZDA,
SPRÁVCE A POSLEDNÍ
KLÍČNÍK NA ZÁMKU "LÁZEŇ"
* 28. 10. 1901 † 12. 4. 1982.

12.

Professor vysokého učení
Karlova v Praze
MUD.^r
JOS. VÁCL. DROZDA
* 7/5 1850 † 10/2 1927.

13.

V tento posvátný hrob =
složil své tělo dne 3. pros. 1906.
vys. důstojný pán
Jan Dušek
kons. rada, bisk. vikář, zasloužilý děkan
v Blovicích v 55. roce věku svého
pracovav po celý svůj kněžský život –
31 let – horlivě k duchovnímu
blahu osady Blovicke.

Tam nad hvězdami
budiž mu bohatá odměna!

14.

AKADEMICKÝ MALÍŘ
F. V. EISENREICH

* 11. 8. 1892. † 29. 3. 1969

15.

P. KAREL ENGELMANN,
VIKARIÁTNÍ SEKRETÁŘ
A PRVODĚKAN V CHUDĚNICÍCH,
NAR. VE LNÁŘÍCH 22. LEDNA 1853
ZEMŘ. V CHUDĚNICÍCH 3. ČERVNA 1913.

R. I. P.

16.

Hrobka
rodiny

Firbasovy

František Firbas

zasloužilý mnohaletý purkmistr
král. města Sušice,
majitel zlatého záslužného
kříže s korunou,
lékárník, proslulý český pomolog,
zesnul dne 12. května 1879.
v 71 roce svého věku,
odpočívá zde
s předrahou chotí svou

Amálií Firbas

roz. Svatoš,
kteráž jej na věčnost předešla
dne 22. ledna 1879.
v 66. roce věku svého.

Bůh budiž, otče, máti,
věčně vaší mzdou!

17.

KAREL FLEISSIG

* 4. 1. 1912 † 7. 2. 1976

18.

AUGUSTIN
FODERMAYER,

ČESTNÝ MĚŠŤAN
KRÁL. MĚSTA PLZNĚ,
ZAKLADATEL CHOROBINCE
CÍSAŘE A KRÁLE
FRANTIŠKA JOSEFA I.
* 1829 † 1906

19.

Archeolog
FRANT•X•FRANC,
tajemník histor. musea
král•města Plzně.
† 20. ledna 1910, 70 let stár.

20.

Kdo čteš, připomeň sobě v modlitbách
P. JOSEFA FRANKLA
voj. faráře n. o. od Jeho Veličenstva
i od nd. biskupa vyznamenaného,
naroz. v Klatovech 10. srp. 1823, kdež
také po 38 kněžství dne 24. květ.
1886. v Pánu usnul.

21.

Památka
rodiny Frantovy.

Nechcemeť pak bratří, abyste
nevěděli o těch, kteříž zesnuli.
I. Pavl. Thess. 4, 12.

Na posvátném místě tomto odpočívají:

Adam Franta,

nar. 15. června 1758, umř. 1. března 1837,
a manželka jeho

Anna Frantová roz. Ticháčková,

nar. 14. srpna 1772, umř. 29. prosince 1832.

Před nimi na onen svět se odebral jich

syn **Vít Franta,**

nar. 4. dubna 1817, umř. v Praze 1831,
a později následoval je

Josef Franta Šumavský,

nar. v Polence 27. listopadu 1796,
umř. v Praze 22. prosince 1857.

*Blaze Vám, jenž sladce spíte
v klidném hrobě tichý sen,
v oslavě se věčné skvíte,
vítězný Váš přišel den.
„Pevná vůle všecko zmůže,
co jsme s Bohem začali,
na trní jen rostou růže,
bez něho by přestaly.“*

22.

Ondřej Franta

Major. duch. služby,
černinský archivář v. v.
* 1869 † 1939

23.

**BERNARD
GULDENER**

c. k. notář a spisovatel český
narozen 6. července 1836.,
zemřel 15. září 1877.

24.

HROBKA

M.U.D^{RA} MICHALA HÁLÍKA,
C. K. VRCH. OKRESNÍHO LÉKAŘE,
RYTÍŘE ŘÁDU FRANTIŠKA JOSEFA,

* 1829./IX.45 V DOMAŽLICÍCH, † 1926./II.10 V CHRUDIMI.

25.

Zde odpočívá pan

**FERDINAND ŠIMON
HEYROVSKÝ,**

doktor vešk. práw, purgmistr
král. Swobodného města Ro
kycan, majitel welkého zlaté
ho čestného peníze, zesnuw
w pánu dne 20. Pros. 1839
w 70. roku stáří swého.

Práce trwá na čas,
odměna na věky.

Památce milovaného otce wděčné dítky.

26.

RUDOLF HEYROVSKÝ

ŘEDITEL ŠK. V. V., STAROSTA MĚSTA ROKYCAN

* 13. 4. 1877 † 22. 1. 1964

27.

TECH. A Ph. D^R.

JOSEF HLÁVKA.

ZAKLADATEL A I. PRESIDENT

ČESKÉ AKADEMIE.

NAR. 15. ÚNORA 1831, ZEMŘ. 11. BŘEZNA 1908.

28.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ

MONSIGNORE

VOJTĚCH HLINKA

(FRANTIŠEK PRAVDA),

JUBIL. KNĚZ,

ČESKÝ SPISOVATEL ATD. ATD.

NARODIL SE 17. DUBNA 1817

V NEKRASÍNĚ U JINDŘ. HRADCE

A ZEMŘEL DNE 8. PROSINCE 1904

V HRÁDKU JAKO VYCHOVATEL

NA ODPOČINKU.

SPI SLADCE,

KMETE CTIHODNÝ

A VELEZASLOUŽILÝ!

29.

P. JAN HOLÝ

FARÁŘ VE SVATÉM POLI,

ARCIBISKUPSKÝ NOTÁŘ,

KONSISTORNÍ RADA

A ČESTNÝ OBČAN 7 OBCÍ

SVATOPOLSKÉ FARNOSTI

* 9. II. 1879 † 29. VII. 1950

30.

PROFESSOR

F. A. HORA,

SPISOVATEL, ČESTNÝ MĚŠŤAN,
BÝV. MĚSTSKÝ RADA, ČESTNÝ
ČLEN „POLSKÉHO NÁR. MUSEA
V RAPPERSWILU“ A „OGNISKA
POLSKIEGO“ V PRAZE, – ATD.

* 1. VIII. 1838.

† 30. X. 1916.

31.

ANTONÍN HOŘICE
STAROSTA MĚSTA

ROKYCAN.

SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE
SVĚMU PRŮKOPNÍKU, BUDITELI
A BOJOVNÍKU ZA PRÁVA
PRACUJÍCÍHO LIDU NA ROKYCANSKU.

32.

CYRIL M. HÖSCHL,
ZÁMECKÝ DUCHOVNÍ N. O.

* 3./VII. 1862, † 3./XI. 1917.

33.

DR KAREL HOSTAŠ,
ADVOKÁT

BÝV. STAROSTA OKRESU
A MĚSTA KLATOV,

* 11/3 1854 † 22/6 1934.

34.

VZPOMEŇTE MODLITBOU
ZDEJŠÍHO FARÁŘE dp. JANA HRBKA,
KTERÝ ZEMŘEL VE VĚZENÍ R. 1958

SVĚTLO VĚČNÉ AŽ MU SVÍTÍ!

35.

RODINA H

KLENČÍ 115

J * 1923 † 1999 Doc. MUDr. CSc.

36.

JAROSLAV HŮLKA

SPISOVATEL

* 1899 — † 1924

ALOIS HŮLKA

SPISOVATEL

* 28. 11. 1909 – † 31. 5. 1982

37.

Ph. Dr. JILJÍ JAHN

VLÁDNÍ RADA, INSPEKTOR ŠKOL
„KOMENSKÉHO“ VE VÍDNI, FILOSOF.

19. 6. 1883 21. 6. 1947.

ŘEKL JEŽÍŠ: JÁ JSEM VZKŘÍŠENÍ
I ŽIVOT. KDO VĚŘÍ VE MĚ, BYŤ PAK
I ZEMŘEL, ŽIV BUDE. 1 CAN II, 25.

38.

Zde v Pánu odpočívá důstojný Pán

Frá Vojtěch Jambura,

biskupský notář a zasloužilý

děkan v Horažďovicích.

Zemřel dne 15. února 1890.

v 63. roce věku svého.

Odpočívej v pokoji!

39.

JAN JANÁK

ŘED. KŮRU V KLATOVECH,

HUD. SKLADATEL

* 5. 5. 1871 † 10. 9. 1942

40.

J J

AKADEMICKÝ MALÍŘ

* 5. 7. 1912 † 17. 10. 1985

41.

J J

HISTORIČKA A SPISOVATELKA

* 26. 2. 1941 † 18. 5. 1998

42.

Doc. VÁCLAV JÍLEK

* 11. 8. 1903 † 3. 1. 1967

43.

Zde

odpočívá v pánu

rodina Jindřichů z Klenčí

národní umělec

JINDŘICH JINDŘICH

* 5.III.1876 † 23.X.1967

NÁRODNÍ UMĚLEC

MISTR

JINDŘICH JINDŘICH

* 5.3. 1876 † 23. 10. 1967

44.

NÁŠE ZEMĚ:

NÁŠE ZEMĚ ZLATÁ,

KDYŽ SE NA TĚ DÍVÁM,

VOČI SE ZAROSÍ

V SRDCI POVOKŘÍVÁM.

Jiří Kajer

45.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ

VELEDŮSTOJNÝ PÁN

P. AUGUSTIN

KAPLICKÝ,

BISKUP. NOTÁŘ ČEST. KONSIST.

RADA A ČESKÝ BÁSNÍK

POD ZNÁMÝM JMÉNEM

JAROMÍR CHOD.

* 23. 5. 1854, † 14. 2. 1918.

„PŘESTAŇ PRO SVÉ RÁJE LKÁT - ”

TAK MLUVĚ VE SOUHLASU STKLIVOU LYROU

JSI TIŠIL, PŘEMLOUVAL SVÉ VLASTNÍ BOLY,

TY BOLŮV MILÁČKU – TAK SLADKOU VÍROU

JSI KOCHAL SE, ZŘEL VE ŠŤASTNĚJŠÍ POLY.

JAROMÍR CHOD.

46.

Zde v Pánu odpočívá:

Jiří Karl,

ředitel III. řádu sv. Františka,
po mnohá léta městský rada
a otec chudých.

Zemřel tiše co purkmistr kr. města Sušice.
dne 3. července l. P. 1880.

47.

JEŽÍŠ – MARIA – JOSEF!

ZDE ODPOČÍVÁ V POKOJI:

MARIE ANNA KERSSENBROCKOVÁ,
Z HRABĚCÍHO RODU WALDSTEINSKÉHO.
SODÁLKA MARIÁNSKÉ DRUŽINY, †17. ZÁŘÍ 1946.

48.

prof. **JOSEF KLIČKA** 1889 –1978

hud. skladatel, absol.

mistrovské varhanické školy, vojenský kapelník v. v.

49.

JOSEF KLIČKA,

PROFESOR MISTROVSKÉ ŠKOLY STÁTNÍ KONSERVATOŘE,
HUDEBNÍ SKLADATEL, ŘÁDNÝ ČLEN AKADEMIE
VĚD A UMĚNÍ V PRAZE, ČESTNÝ MĚŠŤAN
HLAV. MĚSTA PRAHY A RODNÉHO MĚSTA KLATOV.
1855 – 1937.

50.

Zde v Pánu odpočívá

P. Jan Klíma

nepomucký děkan na odpoč.,

č. konsistorní rada

a bisk. notář.

Zemřel 8. ledna 1931,

v věku 67. 1/2 let.

„Pane Ježíši, přijmi ducha mého!“

5k. ap. 7. 59.

51.

KAREL

KLOSTERMANN

* 1848 † 1923

ZE SVĚTA
LESNÍCH SAMOT

V RÁJI
ŠUMAVSKÉM

ZA ŠTĚSTÍM

SKLÁŘI

KAM SPĚJÍ DĚTI

MLHY
NA BLATECH

SUPLENT

PAN ZBYNĚK
BUKVICE

52.

P. V K

Metropolitní kanovník a farář
v katedrále sv. Víta v Praze
Blovičský rodák

* 25. 12. 1915 † 30. 1. 2007

53.

P. JOSEF KOUTNÍK

EM. VIKÁŘ A FARÁŘ

V KYDLINECH

ZEMŘ. DNE 20. 6. 1962 VE VĚKU 68 ROKŮ
A 44 ROKŮ SV. KNĚŽSTVÍ.

„ABY UMÍRAJE ŽIV BYL,
ŽIV, JAKOBY UMÍRAJE.“

54.

Zde v Pánu odpočívá

Veledůstojný Pán

Josef Kovař,

os. děkan, bisk. notář
a farář Petrovický n. odp.

* 24. 2. 1846

† 27. 2. 1914.

Requiescat in pace!

55.

”V Británii za vlast“

kapitán let. v zál.

Ludvík Král

* 23. 10. 1915 † 18. 4. 1950

Rodák ze Žichovic, účastník II. odboje,
radiotelegrafista-střelec
311. čs. bombardovací perutě
R. A. F. ve Velké Británii

56.

ODVOLÁN Z VINICE PÁNĚ,
NA NÍŽ 54 LÉTA
SVĚDOMITĚ PRACOVAL,
SLOŽIL SCHRÁNKU
SVÉHO VELIKÉHO DUCHA V TENTO
HROB DNE 10. LEDNA 1899,
VYSOCE DŮSTOJNÝ, SLOVUTNÝ PÁN
JAN KRATOCHVÍLE
KNĚZ JUBILÁR, Č. KANOVNÍK,
ARCIKNĚZ,
P. KONSIST. RADA A VIKÁR,
Č. MĚŠŤAN A DĚKAN BLOVICKÝ
U VĚKU 81 LET.

V KRISTOVĚ OVČINCI NAD HVĚZDNÉM
NECHŤ JEST PŘEBÝVÁNÍ JEHO!

57.

ADOLF KREUZMANN
ČESKÝ HEREC
* 11. 10. 1855 † 28. 1. 1939

58.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ
JOSEF KRONDL,
VYNIKAJÍCÍ TĚSNOPISEC ČESKÝ.
NAROZEN V KLATOVECH DNE 21. BŘEZNA 1854,
ZEMŘEL V POLENI DNE 19. SRPNA 1923.
SVĚMU DLOUHOLETÉMU NEZAPOMENUTELNÉMU
STAROSTOVI
VĚNOVAL ZA PŘÍSPĚNÍ PŘÍBUZENSTVA,
PŘÁTEL A CTITELŮ ZESNULÉHO
PRVNÍ PRAŽSKÝ SPOLEK STENOGRAFŮ
GABELSBERGERSKÝCH.

59.

KAŠPAR
KURSA
ředitel měšťanské školy

* 15. ledna 1843

† 4. června 1897

60.

ČESKÝ BÁSNÍK

JAROSLAV KVAPIL

1868 – 1950

61.

RODINA

LÁBKOVA

62.

ING. Dr.

JIRÍ

LAMMERANER DrSc.

1890 – 1970

63.

ZDE

V PÁNU

ODPOČÍVÁ

ČESTNÝ PH Dr.

MATYÁŠ LERCH

PROFESOR MASARYKO

VY UNIVERZITY V BRNĚ,

ŘÁDNÝ ČLEN ČESKÉ

AKADEMIE, ČESTNÝ

ČLEN JEDNOTY ČESK.

MATEMATIKŮ, ŘÁDNÝ

ČLEN ČESK. SPOL. NAUK.

LAUREAT PAŘÍŽSKÉ

AKADEMIE, ČLEN MNO

HA CIZÍCH VĚDECKÝCH

SPOLEČN. V LUTICHU,

LAUSANE, MILANE ATD.

NAROZEN V MILÍNOVĚ

20. ÚNORA 1860

ZEMŘEL 3. SRPNA 1922

64.

ANTŮNIN•LHŮTA

• PRŮFESSŮR •

MALÍŘSKÉ•AKADEMIE

• PRAŽSKÉ •

* •V•KUTNÉ•HŮŘE•2•1•1812•
† •VE•VŮLYNI•10•9•1905•

•UMĚNÍ•
•ŽIVŮT•JSI•ZASVĚTIL•
•K•ZÁŘNÝM•JEHŮ•VIDINÁM•
•JINÉ VEDL•

65.
RODINA
LOUKOTOVA

66.
D^R FR. LUKAVSKÝ
* 1874 † 1937

67.
M•U•DR• ALOIS MAŠEK STAROSTA
KR• MĚSTA KLATOV• * 19/3 1859 † 25/4 1912•

68.
JOSEF MATĚJKA
PROFESOR A AKADEMICKÝ MALÍŘ
* 18. 2. 1881 † 12. 5. 1953

69.
J. U. D^r.
Rudolf Mayer
český básník,
* 13./10. 1837, † 12./8. 1865.
KDE MÁŠ ZEMĚ SVOJE RÁJE?
KAŽDÝ KVĚT V TVŮJ HROB SE SKLÁNÍ!
V HROB SE VŠECHNO VŠECHNO SKLONÍ,
NIC TI VĚČNĚ NEPOKVETE. _
PŘESTAŇ PRO SVÉ RÁJE LKÁT,
PŘÍRODOU BOL VĚTŠÍ VANE;
MŮŽEŠ V HROBĚ KLIDNĚ SPÁT _
JEJÍ BOL VŠAK NEPŘESTANE.
RUDOLF MAYER.

70.
MIECHURA

71.

AKADEMICKÝ MALÍŘ
FRANTIŠEK MICHL
ČESKÝ KRAJINÁŘ A GRAFIK
* 20. 11. 1901 † 4. 6. 1977

72.

MSGRE ANTONÍN MILÁČEK
TAJ. PAP. KOMOŘÍ, KONS. RADA,
BISK. NOTÁŘ, MĚST. VIKÁŘ
A DĚKAN V KLATOVECH
* 21/20 1867 † 16/12 1928.

73.

Nejmilejší!
Všecko, co zrodilo se z Boha,
přemáhá svět,
a to jest vítězství,
které přemáhá svět, víra naše.
I. list sv. Jana

Msgre Jan Mottl,
arcikněz a děkan
* 22. XII. 1881 – † 3. XI. 1945

74.

PAVEL NEBESKÝ
* 6. 2. 1861 † 18. 2. 1913

75.

AUG. NEMEJC
1861 1938

76.

FRANTIŠKU NOHOVI
PRŮKOPNÍKU SVOBODY A PRAVDY,
PLZEŇSKÁ VEŘEJNOST.
NAR. 2. 12. 1894 ZEMŘ. 29. 5. 1918

77.

NÁRODNÍ
VÝBOR
MĚSTA PLZNĚ
ZASLOUŽILÉMU
LOUTKÁŘI
A ŘEZBÁŘI

GUSTAVU
NOSKOVI

1974

78.

Karel

Novák

český loutkář

* 1862 † 1940

79.

LUDVÍK NOVÁK

PLZEŇSKÝ LOUTKÁŘ

80.

MSGRE VÁCLAV NOVÝ

PAPEŽS. KOMOŘÍ, ČEST. KONSIST. RADA,
BISKUPS. ORDINARIÁT. KOMIS. STÁT. REÁL.
GYMN. V DOMAŽLICÍCH, MĚSTS. BISK. VIKÁŘ,
PRVNÍ ARCIDĚKAN V DOMAŽLICÍCH.

†4. 7. 1939 VE VĚKU 68 LET.

ODPOČÍVEJTE V POKOJI!

81.

VE ZBOŽNÉ MODLITBY BUDIŽ
PÁNU BOHU DOPORUČEN ZESNULÝ

V. D. P. VÁCLAV PACHL,

ZÁMECKÝ KAPLAN

J. O. HRABAT ZE STADIONŮ V KOUTĚ

* 28. ČERVENCE 1861, †23. LISTOPADU 1915
V 31. ROCE SVÉHO KNĚŽSTVÍ.

ODPOČINUTÍ LEHKÉ DEJŽ JIM

Ó PANE!

82.

Genpor. KAREL PALEČEK

28. 1. 1896 – 12. 3. 1962

ZAKLADATEL A PRVNÍ GENERÁL

VÝSADKOVÉHO VOJSKA

ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY,

RUSKÝ LEGIONÁŘ A

ÚČASTNÍK ZAHRANIČNÍHO ODBOJE

1939 – 1945.

83.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ
HYNEK
PALLA,
HUDEBNÍ SPISOVATEL
A SKLADATEL, DLOUHOLETÝ NÁČELNÍK
SOKOLA,
ŘIDITEL HLAHOLU A
FILHARMONICKÉHO SPOLKU,
UČITEL TĚLOCVIKU A ZPĚVU
NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH
V PLZNI.
NAR. 14. PROSINCE 1837,
ZEMŘ. 24. ČERVENCE 1896.

84.

Zde v Pánu odpočívá
DP. FRANTIŠEK PAŘÍZEK
BISKUPSKÝ VIKÁŘ A FARÁŘ V LOUČIMI.
* 30/1, 1881. † 13/7, 1943.

85.

KAREL PASOVSKÝ,
C. K. MÍSTODRŽITELSKÝ RADA,
RYTÍŘ ŘÁDU FRANT. JOSEFA.
NAROZEN 8. KVĚTNA 1851,
ZEMŘ. 23. KVĚTNA 1904.

86.

PAMÁTCE
DVOR•RADY UNIVER•PROF•
M.U.DRA
KARLA PAWLÍKA
KOMTURA ŘÁDU FR•JOS•
MAJITELE ŘÁDU ŽELEZNÉ KOR•
SLOVŮTNÉHO LÉKAŘE
GYNÄKOLOGA
* 12•III•1849 V KLATOVECH
† 7•X•1914 V PRAZE.

87.

Město Plzeň
svému purkmistru
Frant. Pecháčkovi
nar. 31. března 1815,
zemř. 4. srpna 1888.

88.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ
DP. FRÁ. VOJTĚCH PELECH
ČLEN. SOUV. RYT. ŘÁDU MALTEZSKÉHO
KAPLAN V HORAŽDOVICÍCH.
ZEMŘ. 16. X. 1918 V 34. ROCE VĚKU SVÉHO.

BOHU, LIDEM VŽDY JSI SLOUŽIL
MNOHO DOBRA VYKONALS.
POD KŘÍŽEM UTRPENÍ BYLO TVOJE ŽITÍ,
POD KŘÍŽEM SVATÝM BUDIŽ TVÉ KLID-
NÉ ODPOČINUTÍ.
KŘÍŽ SLÁVY BUĎ NAŠIM PRAPOREM
AŽ BŮH POKYNE A SPOLU SE SEJDEM.
NA SHLEDANOU!

89.

JUD.^R VÁCLAV PETÁK
PURKMISTR MĚSTA PLZNĚ
* 1842 † 1917

MĚSTO PLZEŇ
SVÉMU
PURKMISTROVI

90.

ŘEDITEL GYMNASIA
KAREL PETERS
* 8. 4. 1879 † 19. 2. 1968

91.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ
P. MATYÁŠ PETR
KONSISTOR. RADA-BISKUP. NOTÁŘ
VIK. SEKRETÁŘ
41 LET DUCHOVNÍ SPRÁVCE
TÉTO OSADY
* 1818 † 1885

ODPOČINUTÍ LEHKÉ DEJŽ MU
O PANE!

92.

LUDEK PIK
18. 5. 1876 – 19. 4. 1948

sociálnědemokratický
starosta Plzně
v letech 1919 – 1938

93.

MÝM POSLEDNÍM PŘÁNÍM JEST,
ABY NÁROD ZŮSTAL SJEDNOCEN
A ABY KAŽDÝ BEZ ROZDÍLU
PRACOVAL NA SJEDNOCENÍ NÁRODA
06, 04 HOD 21. 6. 1949

NA PAMĚŤ GENERÁLA
HELIODORA PÍKY
NAROZEN 3. 7. 1897 ŠTÍTNA U OPAVY
NEZÁKONNĚ POPRAVEN 21. 6. 1949 PLZEŇ-BORY
POPEL VLASTENCE,
DIPLOMATA A OBĚTI KOMUNISMU
BYL AŽ PO LETECH ULOŽEN
V JEDNOM ZE SPOLEČNÝCH
HROBŮ
ZDEJŠÍHO HŘBITOVA

94.

Karolina Pistorová
operní pěvkyně

95.

Veledůst. pán
P. PROKOP MAXM.
PITTERMAN
novicmistr Řádu Praemonstratů na Strahově
*1890 †1964

96.

Zde očekává
slavné vzkříšení z mrtvých
věrný sluha Boží:
veledůstojný pán
Monsignore
MAX PITTRMAN
bývalý děkan a vikář staňkovský
* 2./V. 1856 – † 29./VI. 1938.
Odpočinutí lehké dej mu Pane
a světlo věčné ať mu svítí.

97.

ADOLF PYTLÍK

SLÁDEK A ČESTNÝ MĚŠŤAN KRÁL. MĚSTA PLZNĚ,
1839 – 1908.

98.

Zde slavného z mrtvých vstání očekává

P. Hippolyt Randa

osobní farář, spisovatel a měšťan Domažlický.

Zemřel dne 29. března 1896

v 60. roce věku svého

a v 35. roce kněžství svého.

99.

FRANTIŠEK RAUŠAR

ŘEDITEL OBEC. A MĚŠŤ. ŠKOL V.V.,
ČESTNÝ OBČAN MĚSTA BLOVICE, SPISOVATEL
A ZAKLADATEL MĚSTSKÉHO MUSEA.

* 25. 8. 1857 † 9. 8. 1941.

POKOJ VÁM!

100.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ

JEHO MILOST NDP

MSGRE. LEONARD RENDL

APOŠT. PROTONOTÁŘ A I. P. PAPEŽSKÝ PRELÁT
Č. KANOVNÍK INF. PROBOST KNĚZ JUBILÁR

* 6. 11. 1864 – † 9. 9. 1943

101.

ADOLF ROUBAL

1887 – 1949

SPISOVATEL A ZAKLADATEL
MUZEA V CHUDENICÍCH

102.

MAJOR

VLADIMÍR JOSEF ROUBAL

SPISOVATEL

* 1. 12. 1884 V CHUDENICÍCH.

† 29. 7. 1936 V PRAZE.

BYL V KRUTÝCH SEČÍCH, PROŠEL SVĚTY VŠEMI,
I SLÁVU MĚL. TEĎ RÁD SPÍ V RODNÉ ZEMI.

103.

Olga

Runtová

akademická malířka

* 20/1 1880 – † 26/4 1932.

Dosni klidně –

co smutný život Tvůj

Ti nedopřál!

104.

P. J R

ROKYCANSKÝ DĚKAN

ČESTNÝ OBČAN ROKYCAN

* 29. I. 1914

† 20. VIII. 1998

105.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVAJÍ

P. E. V. ŘIČÁK

DĚKAN V PŘEŠTICÍCH

NAR. 26. 9. 1824, ZEMŘ. 28. 12. 1903

MSGRE VÁCLAV HEINDL

PAPEŽSKÝ KOMOŘÍ, ČESTNÝ KONSIST. RADA,

BISK. NOTÁŘ, KNĚZ JUBILÁR, DĚKAN V PŘEŠTICÍCH.

NAR. VE KDYNI 18. 6. 1868, ZEMŘ. 26. 3. 1943 V PŘEŠTICÍCH.

JEHO ŽIVOTNÍM DÍLEM BYLA OPRAVA

PŘEŠTICKÉHO VELECHRÁMU.

106.

SASKA LEO FRANTIŠEK

GYMNASIÁLNÍ PROFESOR

* 16/VI 1832 † 16/III 1870.

107.

P. Josef Vojtěch

SEDLÁČEK

český spisovatel.

Narodil se dne 24. února 1785

zemřel dne 2. února 1836.

Pomocí Svatoboru

postavil spolek přátel

vědy a literatury české v Plzni.

1879

108.

Zde

v Pánu odpočívá důstojný Pán

P. VINCENC SECHSER

farář v Chudenicích.

Narozen v Rupově dne 12. ledna 1821,

zemřel v Pánu dne 1. srpna 1883.

„V Tebeť Hospodine doufal jsem, necht' nejsem zahanben na věky,

v spravedlnosti Své vysvobod' mne a vytrhni mne.

Nakloň ke mně ucha Svého a spas mne.“

Žalm 70, 1. 2.

POKOJ POPELI JEHO!

109.

IGNÁC

SCHIEBL,

RYTÍŘ ŘÁDU

FRANT. JOSEFA,

BÝV. PRESIDENT

OBCHODNÍ KOMORY,

MĚSTSKÝ RADA ATD.

NAROZEN 8. KVĚTNA 1823

ZEMŘEL 2. BŘEZNA 1901.

110.

FRANTIŠEK SCHWARZ,

NÁRODNÍ A SAMO,

SPRÁVNÝ BUDITEL

SPISOVATEL A

ČESTNÝ OBČAN

MĚSTA PLZNĚ.

NAROZEN V PARDUBICÍCH 8. V. 1840

ZEMŘEL V PLZNI 4. V. 1906.

VĚNUJÍ MĚSTO

PLZEŇ A

OKRES PLZEŇSKÝ.

111.

PHIL. DR.

KAREL SKÁLA-ROCHER

PROFESOR A VĚDECKÝ SPISOVATEL

*** 28. 1. 1863 — † 30. 6. 1934.**

RAZIL NOVÉ CESTY V UČBĚ

ROMÁNSKÝM JAZYKŮM.

112.

JOSEF SKUPA

ČESKÝ LOUTKÁŘ

* 16.1.1892 VE STRAKONICÍCH

† 8.1.1957 V PRAZE

113.

Zde v Pánu odpočívá

P. Jan Soldat

biskupský notář a děkan blovický,

se svojí milou matičkou

Marií Soldatovou

** 14. 11. 1850, † 16. 6. 1928.*

Co smrt rozdvojila, smrt zase spojila.

114.

P. JOSEF SOUHRADA

KNĚZ

SPISOVATEL

* 11. 6. 1838 V KUČEŘI

† 5. 5. 1892 V CHUDENICÍCH.

115.

HIER RUHET

CHRISTIAN

HEINRICH

SPIESS

GEBOHREN DEN

4. APRILL 1755

GESTORBEN DEN

17 AUGUST 1799

116.

Zde odpočívá welewážená, uro
zená paní ANNA STÁDLEROWÁ
z WOLFERSGRÜNŮ, rozená PFY,
ŘIMSKÁ; leta Páně 1703 zrozena
zemřela 4. února 1844. chotí pána
HINKA STADLERA z WOLFERS
GRÜNŮ, c. k. poštministra a měšťá
na zdejšího an 30. listopadu 1820.
žiwota wezdejšího žehnal, jehožto
zůstatky zde pospolu ukryty
odpočívaji.

*Wděčnosti k rodičům předrahým puzený
dali zříditi
Náhrobek ten, za oběť lásky neobmezené,
Dítka gich tři srdečně truchlicí! – Pokoj
Wám budiž w hrobě
chladném; pak, když přijde Pán, rozkř
íšení přeradostné!
1844.*

117.

*Zde v Pánu odpočívá
Anna Stefanicová
†30. srpna 1935
ve věku 84 let
Z Baarova díla
Hrnčená bába!*

118.

M. U. DR ANTONÍN STEIDL,
BÝV. OSOB. LÉKAŘ J. VÝS. PETRA PRINCE
OLDENBURSKÉHO V PETROHRADĚ. RYTÍŘ ŘÁDU
FRANTIŠKA JOSEFA, KOMTUR CÍS. RUS. ŘÁDU
SV. ANNY A CÍS. RUS. ŘÁDU SV. STANISLAVA
S KOR. RYTÍŘ 1. TŘÍDY ŘÁDU OLDENBURSKÉHO.
PŘED. SPRÁVNÍ RADY DR. DOMAŽLICKO-TACHOVSKÉ.
ČESTNÝ MĚŠŤAN KRÁL. MĚSTA DOMAŽLIC
A OBCÍ CHODSKÝCH. BÝV. DLOUHOLETÝ
ŘÍŠSKÝ A ZEMSKÝ POSLANEC A STAROSTA
OKRESU DOMAŽLICKÉHO ATD. ATD.
* 31. III. 1832 † 26. VIII. 1913.

119.

*Zde odpočívá
P. AUGUSTIN STRABOCH,
kněz řádu sv. Augustina ve Lnářích
zemřel dne 15. února 1883
a na své přání zde pochován byl.*

Šmilujte se nade mnou aspoň vy přátelé moji. Job XIX.

120.

ST. SUDA
HUDEB. SKLADATEL
* 30. IV. 1865 † 1. IX. 1931

121.

Prof. Ph. Dr. JINDŘICH SVOBODA

astronom a rektor čes. vys. učení technického

* 13. VII. 1884 † 12. V. 1941

122.

AMBROS SWETLIK

27. 1. 1932

MITBEGRÜNDER UND SENJ. CHEF DER ES-KA WERKE

ZAKLADATEL A PRVNÍ ŘEDITEL FIRMY ES-KA

FAHRADFABRIK IN EGER

PRÄSIDENT DER PRAGER HANDELSKAMMER

123.

Msgre **VLADISLAV SYSEL**

* 30/4, 1922 V LIBKOVĚ 23

VYSVĚCEN

29/6, 1949 V PRAZE

VĚZNĚN 1949 – 1960

†

SPĚTE SLADCE!

124.

JAROSLAV ŠAFAŘÍK-ŠAFARA

AKADEMICKÝ MALÍŘ

* 18. 11. 1888 † 17. 3. 1947

125.

univ. prof. PhDr.

JAROSLAV ŠAFRÁNEK

* 1890 † 1957

126.

Zde v hrobce farářské v Pánu odpočívá

P. Václav Šanda,

benediktin emauzský, bisk. notář

a vysl. ředitel. katecheta a profesor

gymn. Klatovského, nar. v Černíkově

3. března 1810. zemř. 12. srpna 1882.

R. I. P.

127.

Zde odpočívá

Jan Šauel

kapitulní probošt Budějovický, generální vikář,
papežský prelát a rytíř řádu zlaté koruny 3. třídy.

Narozen ve Zdeslavě 28. února 1813,
zemřel 2. října 1887.

128.

Jan Šebek

129.

PhDr. prof. VLADIMÍR ŠEDIVÝ

SPISOVATEL

* 17. 1. 1888

† 7. 3. 1983

130.

Josef

•ŠÍDLO•

131.

VOJTA

ŠÍP

AKAD. SOCHAŘ.

1885

1931

132.

EMIL RITTER VON SKODA

N

* 19 N 1839

M

† 8 AC. 1900

133.

FRANTIŠEK ŠKROUP

* 3. 6. 1801

Velké Vosice

u Pardubic

† 7. 2. 1862

Rotterdam

134.

FRÁ JAN ŠMÍKA,

konsist. rada a bisk. notář

a děkan v Horažďovicích.

* 30. VII. 1859 – † 5. III. 1924.

Pokoj Tvému popelu!

Duše drahá žij věčně v Bohu.

135.

ARCHITEKT RUDOLF ŠTECH 1858 1908

136.

NA PAMĚŤ ŽIVOTA A TVORBY
SPISOVATELKY

HANY
ŠTĚPÁNKOVÉ

KRUH VĚRNÝCH PŘÁTEL
1950.

137.

PH.DR.

FRANTIŠEK ŠVEC
ŘEDITEL ZEMSKÉ VYŠŠÍ
ZEMĚDĚLSKÉ ŠKOLY V. V.

* 20. 4. 1885

† 13. 9. 1968

VĚZ, PŘÍCHOZÍ, ŽE PŘIJDE I TVŮJ ČAS
A DOHOŘÍŠ JAK PLÁPOLAVÁ SVÍCE.
JEN SLUNCE ZAPADÁ A VZEJDE ZAS,
VŠAK MY SE NAZPĚT NEVRÁTÍME VÍCE.

ZDE ZBYLY PO NÁS ČINŮ ŠLÉPĚJE.
KÉŽ TEPLÉ ZŮSTANOU, JAK BYLY KDYSI!
SNAD TVÉHO ŽITÍ POUŤ K NIM DOSPĚJE
A SVĚŽÍ VZPOMÍNKU I NA NÁS VZKŘÍSÍ.

VY, POZŮSTALÍ, NETRUCHLETE JIŽ,
ŽE JSME VÁS TADY V BOLU ZANECHALI;
JSME VÁM I BLAHU SVÉMU MNOHEM BLÍŽ,
COŽ DOČASNĚ VÁM SLZA V OKU HALÍ.

JE HROB JEN SCHRÁNKOU TĚLA ČLOVĚKA,
JAK MOTÝL Z KUKLY VZLÉTLA DUŠE Z NĚHO;
TA VELKÝCH VĚDCŮ VÍRA ODVĚKÁ
MÁ PEČEŤ V SLOVECH KRISTA VZKŘÍŠENÉHO.

138.

Zde v Pánu
odpočívá

P. Jan Švejda

katecheta a profesor
c. k. real. a vyššího
gymnasia v Klatovech.

Nar. v Kakovicích

29. března 1846
zemř. 22. října 1891

139.

Ph.D^R. EMANUEL TAFTL, ŠKOL. RADA

* 10./12.1842 † 14./12.1929

KDO NÁHODOU SE SNAD KDY ZASTAVÍ
U HROBU MÉHO, AŽ ČTE V ZÁHLAVÍ:
„SVĚT NEZMÁTĽ MNE! Z HROBU MLUV DUCH MŮJ,
ŽE KATOLÍK – ČECH JSEM – I V HROBĚ SVŮJ!“

140.

P. EMANUEL TAFTL
ARCIB. KONS. RADA A NOTÁŘ,
PRAŽSKÝ KATECHETA V. V.
KNĚZ JUBILÁTOR.

* 4/7. 1874 † 29/6. 1953.

141.

XAVER
FRANTIŠEK TOMAN

konsistorní rada,
arcibiskup. notár.
farář v Bezdružicích.

* 8. 12. 1890 † 20. 6. 1961

142.

JAN TOMÁŠEK, akad. malíř a učitel,
nar. 7./12. 1886, podlehl zranění ve válce 16./2.1916
jako nadporučík pěš. pl. č. 75

143.

JOS. TOMÁŠEK prot. akad. malíř.

* 5./5.1899 † 24./5. 1967.

144.

MARIA DAGMAR
TOMCZYŃSKÁ-HAISOVÁ
LEKT. JAZYKA ČESKÉHO NA UNIVER.
M. KOPERNIKA v TORUNI v POLSKU
ZEMŘ. 11. 12. 1957

DOMOVE, DOMOVE, DRAHÝ A JEDINÝ
NEJDRAŽŠÍ NEJSLADŠÍ NAD SVĚTA
KONČINY...

145.

JIŘÍ TRNKA

AKAD. MALÍŘ

* 1912 † 1969

146.

Jos. Kajetánovi Tylovi

o národ a literaturu českou zasloužilému

věnují

Jeho přátelé a ctitelé.

Narodil se na Horách Kutných dne 4. února 1808,

zemřel v Plzni dne 11. července 1856.

KDE DOMOV MŮJ?!

HUČÍ VODA PO LUČINÁCH
BORY ŠUMÍ PO SKALINÁCH.
V SADĚ SKVÍ SE JARA KVĚT
ZEMSKÝ RÁJ TO NA POHLED
A TO JE TA KRÁSNÁ ZEMĚ-
ČESKÁ ZEMĚ-DOMOV MŮJ!

KDE DOMOV MŮJ?!

ZNÁTE V KRAJI BOHUMILÉM
TICHÁ DUŠE V TĚLE ČILÉM,
JASNOU MYSL-ZNIK A ZDAR.
A TU SÍLU, VZDORU ZMAR:
TO JE ČECHŮ SLAVNÉ PLÉMĚ
MEZI ČECHY--DOMOV MŮJ!

147.

BOHDAN TYŠLER,

EM. OKR. ŠK. INSP., ŘEDITEL MĚŠŤ. ŠK.

V PLZNI V. V.

* $\frac{16}{11}$ 1858 † $\frac{10}{9}$ 1923.

148.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ

P. JAN URBAN

DĚKAN PLÁNICKÝ v.v. KONSISTORNÍ

RADA A BISKUPSKÝ NOTÁŘ

ZEMŘ. 14. – 2. 1936 STÁR 75 LET.

R. I. P.

149.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ

JAROSLAV FR.

URBAN

ŘEDITEL STŘEDNÍ ŠKOLY
A SPISOVATEL

* 2. 4. 1889. † 21. 3. 1960.

150.

František

Jaroslav

VACEK

Kamenický,

děkan Blovický,

básník český.

Narozen 24. ledna 1806,

zemřel 23. března 1869.

„S lidem a pro lid.“

151.

Univ. prof. Ph. Dr.

Otakar

Vočadlo

M. A. (Cantab) h. c.

2. 10. 1895 – 24. 1. 1974

v Klatovech – v Praze

152.

Vilém

Vočadlo

profesor a spisovatel

153.

JAN VRBA

BÁSNÍK A SPISOVATEL

* 10. VII. 1889

† 18. V. 1961

154.

Zde odpočívá

PETR

WÖLFEL

redaktor *Nové Doby*,

nar. 27. května 1859,

zemř. 26 března 1901.

Ač tůze vzdálen,
přec v srdci našem
blízko nám.

Znovuzřízeno od manželky a dětí.

155.

JOSEF

WRBATA

RYTÍŘ Ř. FRANT. JOSEFA

ÚSTŘEDNÍ

ŘEDITEL PANSTVÍ

NAR. 25. BŘEZNA 1833.

ZEMŘ. 2. LEDNA 1893.

156.

RODINA

prof. B. WÜNSCHE

akadem. malíře

157.

P. IGNÁC ZAHRADNÍK

Č. KANOVNÍK VYŠEHRADSKÝ,
ARCIBISKUPSKÝ VIKÁŘ A DĚKAN

V ROKYCANECH

* 1. II. 1861 † 24. IX. 1945

158.

Služebníče dobrý a věrný,
že jsi nad málem byl věrný,

nad mnohém tebe ustanovím.

Mat. 25, 21.

Zde vzkříšení své očekává tělo zasloužilého kněze

FRANTIŠKA ZEMANA

os. děkana ve Švihově, bisk. vik. tajemníka a t. d.

* v Malechově 8./1. 1868. vysvěcen 19./7. 1891. † 7./11. 1922.

159.

ZDE ODPOČÍVÁ

DIVADELNÍ ŘEDITEL

FILIP ZÖLLNER

* 1. 9. 1782 † 15. 2. 1863

160.

ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ

JOSEF

ZOLLPRIESTER

FARÁŘ A BISK. VIK. SEKRETÁŘ
V LOUČIMI.

NAR. 28./8. 1841, ZEMŘ. 11./3. 1901.

R. I. P.

161.

RÁNY JSI HOJIL
SOUCITEM VLÍ-
DNÝM, UBOHÝM
VRACEL JSI ZTRA-
CENÉ ZDRAVÍ,
AŽ SRDCE SVÉ
TRPÍCÍM BRA-
TRŮM JSI ROZDAL.
NECHŤ SLZY NA-
ŠE – TEN CHU-
DÝCH JEDINÝ
DAR – PRO TEBE
V SRDCÍCH PO-
TOMKŮ SVÍTÍ!

MUD^R JAN ZOUL

* 29./XI. 1867 v SLAVKOVĚ

† 28./II. 1916 v PLZNI

162.

VÁCLAV ŽALUD

ak. sochař profesor ČVUT

1894 – 1977

163.

V LŮNO ZEMĚ Z NÍŽ JSEM VZEŠEL
ZKOUMAT JEJÍ TAJE,
VRÁTIL JSEM SE, DUŠE MOJE
V RAJSKÉ VZLÉTLA KRAJE.

JAN VRATISLAV ŽELÍZKO

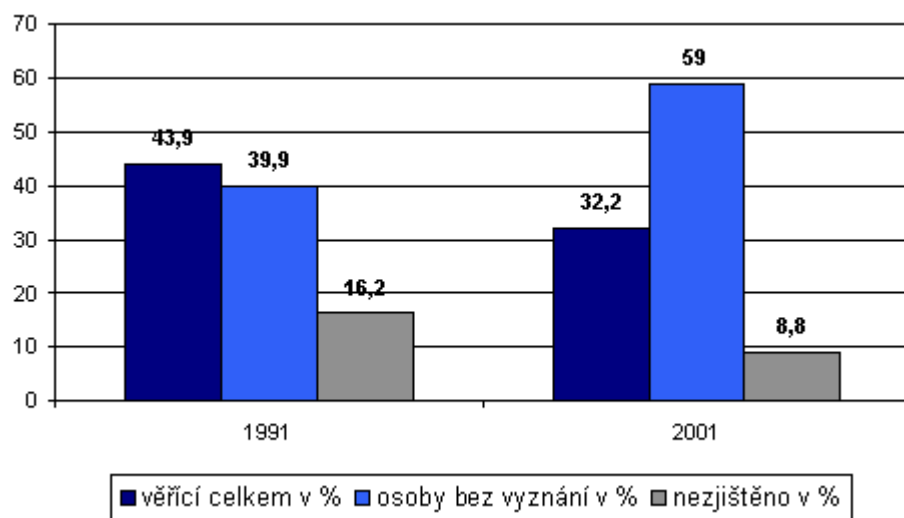
GEOLOG A SPISOVATEL

* 22./2. 1874 † 27./6. 1938.

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 7

